

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Poutní areál Hora Matky Boží
v Králíkách a jeho stavebník –
královéhradecký biskup Tobiáš Jan Becker

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Martina Pecháčková

Vedoucí diplomové práce: Doc. Martin Pavlíček, Ph.D.
Olomouc 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje a další podkladové materiály uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 14. 12. 2017

.....

Uvedení rozsahu práce ve znacích:

Rozsah diplomové práce na téma Poutní areál Hora Matky Boží v Králíkách a jeho stavebník – královéhradecký biskup Tobiáš Jan Becker má celkem 206 569 znaků včetně mezer.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu své magisterské diplomové práce Doc. Martinu Pavlíčkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Velmi děkuji zaměstnancům Městského muzea v Králíkách, Městského muzea v České Lípě, NPÚ v Pardubicích, provinčního archívu servitů v Innsbrucku a Městského úřadu a Městské knihovny v Mezilesí za nadstandartní ochotu a pomoc při pořizování studijních materiálů. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Mgr. Radoslavě Burianové za korekturu textů a mé dobré kamarádce Mgr. Daniele Jansové za veškerou pomoc během společných studií. Velké poděkování za podporu patří mé rodině a blízkým.

Obsah

1. Úvod	8
2. Přehled bádání	11
3. Historie poutního místa	26
4. Biskup Tobiáš Jan Becker	35
5. Řád služebníků Panny Marie – servité	38
6. Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele – redemptoristé.....	40
7. Formálně stylový a ikonografický rozbor klášterního kostela, ambitů, Svatých schodů a kaplí v aleji.....	41
7. 1. Klášterní kostel	42
7. 1. 1. Exteriér kostela.....	42
7. 1. 2. Interiér kostela	43
7. 2. Andělé s kroupkami.....	46
7. 3. Ambity	48
7. 3. 1. Exteriér ambitů.....	48
7. 3. 2. Interiér ambitů	49
7. 4. Kamenný portál a schodiště.....	52
7. 4. 1. Socha Panny Marie (Immaculata)	53
7. 4. 2. Sousoší archanděla Michaela s ďáblem	54
7. 4. 3. Sochy andílků.....	54
7. 5. Kaple svatých schodů	57
7. 5. 1. Legenda, historie a podoba Svatých schodů v Římě	59
7. 5. 2. Tradice výstavby Svatých schodů	60
7. 6. Klášterní budovy.....	61
7. 7. Vstupní brána do aleje a její sochařská výzdoba.....	62
7. 7. 1. Socha krále Davida	63
7. 7. 2. Socha proroka Izaiáše.....	64
7. 7. 3. Socha sv. Jana Křtitele	64
7. 7. 4. Socha sv. Lukáše	64
7. 8. Soubor osmi kaplí v aleji a jejich někdejší sochařská výzdoba	65
8. Dřevěná polychromovaná sousoší z kaplí v aleji.....	66
8. 1. Kristus na hoře Olivetské.....	66

8. 2. Zajetí Krista.....	68
8. 3. Bičování Krista	71
8. 4. Ecce homo	72
8. 5. Kristus a Veronika.....	73
8. 6. Svlékání Krista	75
8. 7. Ukřižování.....	76
8. 8. Oplakávání.....	78
9. Problematika autorství sochařské výzdoby	81
9. 1. František Ignác Weiss	81
9. 1. 1. Život a dílo	81
9. 1. 2. Srovnání s dílem Františka Ignáce Weisse.....	83
9. 2. Matěj Václav Jäckel	86
9. 2. 1. Život a dílo	86
9. 2. 2. Srovnání s dílem Matěje Václava Jäckela	88
10. Problematika autorství stavby kláštera na Hoře Matky Boží u Králík	90
10. 1. Podíl architekta Hory Matky Boží na stavbách Beckerova mecenátu	90
10. 1. 1. Kostel Narození Panny Marie v Dašicích	91
10. 1. 2. Kostel sv. Markéty v Podlažicích	91
10. 1. 3. Kostel Nejsvětější Trojice Chrast	92
10. 2. Stavby připisované “Zárubovskému architektu“ a jejich příbuznost s klášterním kostelem v Králíkách	93
10. 2. 1. Hřbitovní kostel sv. Anny v Kostelci nad Orlicí	93
10. 2. 2. Hřbitovní kostel sv. Barbory ve Vamberku.....	94
10. 2. 3. Farní kostel sv. Prokopa ve Vamberku	94
10. 3. Autor původního návrhu biskupské rezidence v Hradci Králové	95
10. 4. Architekt Jacopo Carove a spojitost kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi s klášteřem Hora Matky Boží v Králíkách.....	97
10. 4. 1. Jacopo Andrea Carove.....	98
10. 4. 2. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi u Mezilesí	99
11. Zařazení kláštera Hora Matky Boží do kontextu mariánských poutních míst v českých zemích a inspirační zdroje pro jeho sochařskou výzdobu.....	101
11. 1. Mariánská poutní místa v Čechách	101
11. 1. 1. Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi a Svatá cesta	102

11. 1. 2. Děkanský kostel sv. Ducha s poutní loretánskou kaplí Panny Marie a křížovou cestou v Římově	103
11. 1. 3. Svatá Hora u Příbrami s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, Svatými schody a Poutní cestou	104
11. 1. 4. Poutní loretánská kaple Panny Marie v areálu kapucínského kláštera na Hradčanech v Praze	105
11. 2. Možné inspirační zdroje pro sochy Pašijového cyklu	106
11. 2. 1. „Římovské pašije“	107
11. 2. 2. Ferdinand Maxmilián Brokof a sochy pro kostel sv. Haštala v Praze	107
11. 2. 3. „Moravskotřebovské pašije“	108
12. Závěr	109
13. Seznam pramenů a literatury	112
13. 1. Prameny	112
13. 2. Literatura	115
13. 3. Internetové odkazy	121
14. Seznam obrazové přílohy	123
15. Obrazová příloha	131
16. Anotace	165

1. Úvod

Poutní areál Hora Matky Boží u Králík patří mezi významná poutní místa východočeského regionu. Tato barokní památka se nachází v nejuvýchodnějším cípu Čech asi 1,5 km jihovýchodně od města Králíky přesněji v oblasti Dolní Hedeč. Nad městem Králíky je už z daleka patrně návrší zvané Kopeček, dříve také nazývané Lysá Hora, kde se rozléhá areál kláštera ve výšce 760 metrů nad mořem. Podle zasvěcení kostela Nanebevzetí Panny Marie byla hora přejmenována na Horu Matky Boží a toto pojmenování k ní neodmyslitelně patří dodnes. Klášterní komplex je viditelný nejen z města, ale i z širokého okolí a vytváří tak jedinečný a malebný obraz zdejší krajiny. [1]

Podobu místa určuje především stavba kostela vzniklého na přelomu 17. a 18. století, obehnaného klášterními budovami dokončenými roku 1710 a čtyřmi křídly uzavřených ambítů, které v západní části ústí v mohutnou vstupní bránu. Ambity obklopují úhledné Nádvoří poutníků s průčelím kostela, před ním se nachází vpravo kaple Svatých schodů a po levé straně mariánská studna. Ústředním bodem poutního místa je kopie římského obrazu Panny Marie Sněžné, darovaný stavebníkem kláštera a horlivým ctitelem Panny Marie, královéhradeckým biskupem Tobiášem Janem Beckerem. K vstupní bráně vede kamenné balustrádové schodiště se dvěma kaplemi u jeho paty. Tyto dvě kaple ukončují soubor osmi kaplí vedoucích lipovou alejí ke klášteru. V kaplích se dříve nacházela dřevěná sousoší s výjevem utrpení Krista, které jsou v současnosti umístěny v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi. Toto velmi významné poutní místo kdysi navštěvovaly tisíce věřících a ještě dodnes k mariánskému obrazu směřují davy poutníků prokázat svou úctu a zbožnost.

Poutní areál je pro mě velmi známou dominantou regionu, z něhož pocházím, a proto nebylo těžké rozhodnout se pro dané téma. Hlavním cílem předkládané diplomové práce je představit poutní areál Hory Matky Boží v Králíkách, jeho podrobný popis a následné zasazení do kontextu barokní

architektury v Čechách. Kapitoly obsahují přehled uměleckohistorického a stavebního vývoje kláštera, Svatých schodů a přilehlých klášterních budov, včetně kaplí podél aleje vedoucí k poutnímu místu. Literatury týkající se kláštera v Králíkách je velké množství od různých topografických příruček, průvodců, přes publikace zabývající se historií města a kláštera až po díla věnující se řádům, které poutní místo v průběhu dějin spravovaly. Jedinou nevýhodou je nedostatek pramenných podkladů zničených požárem roku 1846 a dnes se tedy můžeme jen dohadovat některých důležitých informací.

Ve své práci se zaměřím na sjednocení starších i nových poznatků o genezi a stavebním vývoji poutního místa, životě a mecenátu královéhradeckého biskupa Tobiáše Jana Beckera a pokusím se také naznačit cestu k určení autorství poutního chrámu a jeho přilehlých budov. Diplomová práce je časově vymezena vznikem poutní tradice na Hoře Matky Boží a následnou výstavbou kláštera, až po jeho současnost.

V první kapitole své práce se zabývám výsledky, k nimž dospěli předchozí badatelé, snažím se objasnit některá chybná tvrzení či poukázat na informace vedoucí k vysvětlení badatelských otázek. Přehled bádání je uspořádán od nejstarších prací týkajících se kláštera po nejnovější, dále chronologicky navazují díla zabývající se sochařskou výzdobou, poté publikace zaměřené na život a mecenát biskupa Beckera a závěr bádání je věnován literatuře o řádu servitů a kongregaci redemptoristů. Do práce jsem hned na začátek zařadila historii stavby a vnitřního vybavení po současnost. Dále se věnuji životu a stavebnické činnosti králického rodáka a zakladatele poutního místa biskupa Tobiáše Jana Beckera. Pro lepší pochopení koncepce stavby nastíním v další kapitole genezi řádu servitů, jejich vymezení z hlediska spirituality, průnik do českých zemí a následně jejich postupný ústup z naší země. Přestože se primárně nezaměřuji na historii kláštera po převzetí kongregací redemptoristů, tak i jim věnuji jednu kapitolu vzhledem k úplnosti předkládané práce. Následuje vlastní popis jednotlivých částí poutního areálu a jeho vybavení. Z důvodu rozsahu práce popisy mladších mobiliářů zmiňuji pouze okrajově. Součástí popisu a srovnání bude také někdejší sochařská

výzdoba kaplí, nacházející se v současnosti ve sbírkách muzea ve Vysokém Mýtě umístěné v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi. Následně se zabývám problematikou autorství Pašijového cyklu a ostatních sochařských děl v poutním areálu. V předposlední kapitole uvádím některé stavby spadající do stavebnické činnosti biskupa Beckera, ale také stavby podobného charakteru ve východních Čechách a jejich srovnání. Na základě této kapitoly se pokusím naznačit cestu k určení autorství poutního místa na Hoře Matky Boží. V celé diplomové práci se budu průběžně snažit o zařazení a srovnání architektury a výzdoby do umění barokní doby. V závěru práce navíc zmíním ještě několik příkladů významných poutních míst období baroka, kterými se mohl architekt Hory Matky Boží inspirovat, a také sochařská díla inspirující plastiky, které se nacházely v kaplích.

2. Přehled bádání

Literatury o klášteře se nám nabízí velké množství, problémem je však nedostatek archivních záznamů z doby, kdy klášter spravoval řád servitů. Tento nedostatek byl způsoben především požárem, který zachvátil klášter v roce 1846, a tím podrobnější záznamy o stavebním vývoji lehly popelem. Vystává nám tedy otázka, řešená v souvislosti s tímto poutním místem už mnohými badateli. Kdo byl Beckerův architekt a zda i další budovy jeho mecenátu stavěl tentýž autor? Bohužel to není jediná nezodpovězená otázka, stejně tak se už desítky let badatelé pokouší určit autory sochařské výzdoby kaplí. Také zde se stále pohybujeme v rovině dohadů, k nimž naznačil cestu především Ivo Kořán ve svých článcích.

V městském muzeu Králíky býval do 60. let uložen archiv, poté byly veškeré záznamy převezeny do Státního okresního archivu v Ústí nad Orlicí a Státního oblastního archivu v Zámrsku.¹ V muzeu zůstaly překlady částí německých kronik od Josefa Vašátka a opisy listin k historii města Králík od Josefa Hübnera. Zaměstnanci muzea mi dali také k dispozici stručnou rešerši k historickým událostem v klášteře.²

V SOA Zámrsk nás zajímají hlavně archivní fondy pod názvy Řád servitů Králíky a Redemptoristé Králíky. Ve fondu servitů je uchováno velké množství korespondence ohledně dění v klášteře, dále listiny o chodu kláštera a inventáře majetku. Jsou zde zmíněny události týkající se požáru roku 1846, nové výstavby a záznamy o převzetí objektu řádem redemptoristů.³ Ve fondu Redemptoristé Králíky je zdokumentována správa po převzetí kláštera novým řádem, opravy a inventáře majetku.⁴

¹ Dále jen SOKA ÚO a SOA Zámrsk.

² Za poskytnutí rešerše děkuji zaměstnancům Městského muzea Králíky, zejména panu Lukášovi Královi.

³ SOA Zámrsk, Řád servitů Králíky 1696–1882, inventář 1962, kart. č. 5.

⁴ SOA Zámrsk, Redemptoristé Králíky 1883–1950, inventář 1962, kart. č. 5.

V SOKA Ústí nad Orlicí se nachází množství kronik a záznamů k chodu města. Mezi nejdůležitější patří Mezifondová sbírka kronik, zahrnující 12 kronik města Králík z let 1836 až 1984.⁵

V provinčním archívu řádu servitů v Innsbrucku jsou k dispozici stavební plány kláštera a všech plánovaných staveb včetně krátkého popisu funkce budov a místností v klášterním komplexu.⁶ [3, 4, 5]

Muzeum v České Lípě vlastní ve sbírkách rukopis⁷ historie Králík a servitského kláštera Hory Matky Boží z poloviny 18. století od neznámého autora. Autor čerpal z pramenů klášterního archivu a dalších zdrojů, například Bohuslava Balbína, Václava Hájka, Tomáše Pešiny z Čechorodu aj., které uvádí vždy na začátku každé kapitoly. V úvodu rukopisu je vevázaná celostránková perokresba znázorňující milostný obraz Panny Marie držený anděly, pod ním je pohled na klášter a alej s kaplemi. [2] Není zde vyobrazená Kaple svatých schodů. Spodní okraj kresby s vyobrazením města byl v minulosti utržen a dodatečně přidán. V levém spodním rohu je tabulka nadepsaná: „*Vera effigies B. V. MARIAE miraculos P. P. Servorum in monte B. Mariae apud Krulich in Bohemiae (...)*.“ Perokresba není signována.

Srovnání můžeme nalézt v mědirytu uloženém v Moravské zemské knihovně v Brně.⁸ Rytina je signována „*Joan Daniel Herz excud. Aug. Vindel*“ a vznikla v první polovině 18. století. [3] Výjevem se podobá perokresbě z rukopisu z České Lípy, je ovšem kvalitnější. U spodního okraje je napsáno: „*Vera effigies Thavmaturgae, ejusque Regiae apud Servas suas in Bohemiae districtu Regino-Hradecensi prope Grulichium.*“ Také zde chybí Svaté schody, které mohly být postaveny až po dokončení ostatních budov a brány vedoucí k aleji s kaplemi. Možnou variantou je zachycení ideální podoby kláštera ještě před jeho dokončením, kdy autor nemusel vědět o plánované stavbě Svatých schodů.

⁵ SOKA ÚO, Archiv města Králíky, NAD 44, Mezifondová sbírka kronik inv. č. 142 a 143.

⁶ Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck, Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.

⁷ Muzeum Česká Lípa, *Montis Sanctissimae Matris Dei prope Grulichium*, signatura RK-135, inv. č. 52 399.

⁸ MZK Brno, Mapová sbírka B. P. Molla, sign. Moll – 0090.900, AA.T.XXI, 156. Dostupné online: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/035/522/2619267551>, vyhledáno 22. 4. 2017.

K nejstarším literárním dílům zabývajícím se klášterem v Králíkách patří *Místopisný slovník historický Království českého*⁹ vydaný Augustem Sedláčkem roku 1908. V díle jsou obsaženy stručné dějiny města a kláštera na Hoře Matky Boží.

K publikacím o daném tématu patří *Kleine Heimatkunde des Gerichtsbezirkes Grulich*¹⁰ od Maxe Pachela. Autor se věnuje oblasti Králícka a jeho památkám. Obsahuje informace k dějinám města i poutního místa, včetně stručného letopisného přehledu událostí od roku 1621 do roku 1919.

Další informace čerpám ze souboru opisů pramenů k dějinám Králík pořizeného Josefem Hübnerem.¹¹ Devítisvazkové dílo se nachází v Městském muzeu Králíky. Soubor byl vydán vlastním nákladem Josefa Hübnera podle posledního datovaného záznamu zřejmě v roce 1934. V pátém díle zmiňuje úryvek z knihy *Urkundliche Kirchen – Geschichte der Grafschaft Glatz. Von der Urzeit bis auf unsere Tage*,¹² který podává informace a popis kostela v polské Nové vsi u Mezilesí. Kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie byl původně plánován jako klášter a jeho mecenášem se stal Michal Václav II. z Althannu, jemuž patřilo kromě panství Králíky také Mezilesí. Hrabě Michal Václav II. nechal kostel vystavět podle plánů stavitele pocházejícího z Itálie Jacopa Caroveho (Jakob Carova/Korb). Hübner se domníval, že spolupráce hraběte Michala Václava II. z Althannu s královéhradeckým biskupem Tobiášem Janem Beckerem neprobíhala jen u stavby na Hoře Matky Boží u Králík, ale i na plánovaném klášteru u Mezilesí, z něhož byl pro nedostatek finančních prostředků postaven pouze kostel. Z dalších jeho poznámek se dovídáme informaci získanou od učitele Kargerera ze Schreibendorfu, že se v kalendáři *Gudo Obend Kalender*¹³ pravděpodobně nachází zmínka o cestě biskupa Beckera do „Neundorfu“ (Neudorf – Nová ves) s Carovem z Mezilesí.

⁹ August Sedláček, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1908, s. 455.

¹⁰ Max Pachel, *Kleine Heimatkunde des Gerichtsbezirkes Grulich*, Grulich 1919.

¹¹ Josef Hübner, *Materialien zur Geschichtsforschung der Stadt Grulich*, I. – IX. díl, Králíky 1934.

¹² Alois Bach, *Urkundliche Kirchen – Geschichte der Grafschaft Glatz. Von der Urzeit bis auf unsere Tage*, Breslau 1841, s. 317–323.

¹³ Dílo se mi nepodařilo dohledat, protože Hübner často uváděl neúplné citace materiálů, ze kterých vycházel. Zřejmě šlo o periodikum *Guda Obend* vydávané Robertem Kargerem mezi lety 1911–1942, které muselo vyjít před rokem 1934, než Hübner vydal své opisy.

Dále se pokouší srovnat podobnost kostela v Králíkách a v Nové vsi, na základě těchto souvislostí vyřkl domněnku, že se jedná v obou případech o stejného stavitele, jímž mohl být právě Jacopo Carove.¹⁴

Antonín Jeglinger je autorem drobné publikace *Hora Matky Boží (u Králík) s milostným obrazem Panny Marie, útočiště hříšníků* z roku 1887.¹⁵ Jeglinger píše o vzniku tradice poutí na Lysou horu a o účasti malého Beckera při dětských procesích, zmiňuje také zázračné události provázející poutní místo a jeho výstavbu. Určuje, aby se místo stalo jakýmsi Jeruzalémem a samotný kostel přirovnává k Šalamounově chrámu. Popisuje, jakým způsobem získal Tobiáš Jan Becker milostný obraz Panny Marie.¹⁶ [8]

Soubor sedmi kaplí v aleji považuje za znázornění sedmi bolestí Matky Boží a osmou kapli nazývá kaplí „*Bolestné Matky*“. Sousoší z kaplí popisuje velmi dramaticky. Autor částečně vychází z archivních záznamů a někdy také z historie zaznamenané v kronikách.

Velmi obsáhlý zdroj informací ke klášteru nám připravil Franz Veith ve spolupráci s kolektivem autorů v díle *Gulich. Heimatbuch des Grulicher Ländchens* z roku 1960.¹⁷ Jedná se o práci, zachycující historický vývoj celé oblasti Králicka. Část díla je věnována systematické historii a vývoji klášterního komplexu na Hoře Matky Boží. Informace jsou čerpány ze starších publikací a z dochovaných archivních záznamů.

Další dějiny Králík zpracoval místní rodák Josef Čermák v knize *Králíky. Stručné dějiny města*.¹⁸ Josef Čermák se zaměřil především na novodobé dějiny města, ke starším dějinám neuvádí zdroje, ze kterých vychází.

¹⁴ Viz Hübner (pozn. 11) V. díl, s. 59–61.

¹⁵ Antonín Jeglinger, *Hora Matky Boží (u Králík) s milostným obrazem Panny Marie, útočiště hříšníků*, Vídeň 1887.

¹⁶ Obraz přivezl z Říma řeholník Jan Vydera a s povolením představených jej daroval jedné zbožné paní. Tobiáš Jan Becker se svým svěřencem mladým baronem Putzardem odjel o prázdninách do Slatiňan u Chrudimi, do zámku ovdovělé baronky Putzardové. Navštívili také starou dámu, v jejímž majetku se obraz Panny Marie nacházel. Když Becker obraz spatřil, musel o něj mnohokrát prosit, aby ho získal. Nakonec mu stará dáma obraz darovala a Becker ho neustále vozil při sobě, až do doby, kdy pro něj vymyslel vhodné umístění v nově postavené svatyni na Hoře Matky Boží v Králíkách.

¹⁷ Franz Veith – Max Hördler – Karl Kautz et al., *Gulich. Heimatbuch des Grulicher Ländchens* (překlad z německého originálu je přístupný v Městském muzeu Králíky), Regensburg 1960.

¹⁸ Josef Čermák, *Králíky. Stručné dějiny města*, (strojopis přístupný v SOKA ÚO), Králíky 1964.

Walter Schulten je autorem knihy *Die Heilige Stiege auf dem Kreuzberg zu Bonn*¹⁹ vydané v Düsseldorfu roku 1964. Dočteme se zde o významných poutních místech, ve kterých se stejně jako v králickém klášteře nachází kopie Svatých schodů. Jedna kapitola je také věnována Svatým schodům v Králíkách, zde se dovídáme o plánech ke klášteru, nacházejících se v provinčním archívu servitů v Innsbrucku.

Článek v časopise *Umění*²⁰ od Ivo Kořána z roku 1971 nám reflektuje uměleckou tvorbu v Hradci Králové v době baroka. Ivo Kořán se kvůli určení autorství králického poutního komplexu zabýval archivním rozborem dochovaných pramenů, které se však jménu architekta důsledně vyhýbají. Studium archivních záznamů se mu architektu nalézt nepodařilo, proto se pokusil dopátrat autora pomocí formálně stylového rozboru. Jako jeden z prvních badatelů se snažil nalézt podobnost mezi několika stavbami ve východních Čechách, jež provázel Beckerův mecenát, a určit tak jejich společného architekta. Kromě projektů v Hradci Králové jmenuje také architektův podíl na stavbě kláštera v Podlažicích, kostela Nejsvětější Trojice v Chrasti a kostela v Dašicích. Formálně blízko k nim má podle Kořána také skupina staveb připisovaná „Zárubovskému architektu“. Jedná se především o tři kostely vzniklé na panství hraběte Karla Záruby z Hustířan. Ivo Kořán se na okraj vyjádřil také k sochařské tvorbě pro biskupa Beckera: „nejmenovaným pražským sochařem, jehož sochy si Becker dával z Prahy vozit“²¹ mohl podle něj být František Preiss, pracující pro biskupa už v době jeho působení v chrámu sv. Víta v Praze.

Stručný a přesto výstižný přehled historie a popis architektury i vybavení kláštera přináší *Umělecké památky Čech*²² z roku 1978. V tomto krátkém popisu se dvakrát objevuje záznam o kaplích v aleji, z toho jednou je uvedeno osm kaplí a po druhé je popsáno sedm kaplí se sedmi sochařskými výjevy: „V aleji ke klášteru střídavě vpravo a vlevo stojí sedm barok. šestibokých kapliček – asi z r. 1704: do nich byla ve 30. – 40. letech 18 stol. umístěna sousoší kříž.“

¹⁹ Walter Schulten, *Die Heilige Stiege auf dem Kreuzberg zu Bonn*, Düsseldorf 1964, s. 118.

²⁰ Ivo Kořán, Umění a umělci baroka v Hradci Králové, *Umění* XIX, 1971, s. 35–69.

²¹ *Ibidem*, s. 48.

²² Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech* II, Praha 1978, s. 132–133.

cesty (*Getsemanská zahrada, Zajatí Krista, Bičování, Korunování trním, Nesení kříže, Svlékání, Ukřižování*) z dílny někt. žáka M. B. Brauna.“ Až dále se dočítáme bez jakékoliv návaznosti na předchozí text: „*po stranách schodů stojí proti sobě poslední dvě kaple kříž. cesty: Ukřižování a Snímání z kříže.*“²³ Od této chvíle se v publikacích pravidelně objevuje názor na autorství sochařské výzdoby z dílny žáků Matyáše Bernarda Brauna. Z vybavení kláštera jsou zde mimo jiné zmíněni sochy andělů nesoucích kropenky, srovnáním s andělem s kropenkou ze Žamberka je autor textu řadí do období kolem roku 1730, k okruhu dílny Pacáků.

Krátké pojednání o servitském klášteře v publikaci s názvem *Východní Čechy*²⁴ poukazuje na barokní syntézu architektury s okolní krajinou, jež umocňovala ve věřících prožitky z návštěvy těchto míst. Důraz je kladen na symboliku Kristova utrpení v někdejší sochařské výzdobě kaplí a poutní místo na vrcholu hory přirovnáváno ke Golgotě. Následuje rovněž odstavec o poutním místě ve Vraclavi, kde je soubor dřevěných sousoší z Králík dodnes umístěn. Autorství soch přisuzují Braunovým žákům a datování odhadují do 40. let 18. století.

Velmi přínosnou publikaci *Průvodce ambity a kostelem Nanebevzetí Panny Marie na Hoře Matky Boží u Králík* sepsala sestra Doubravka Plotěná.²⁵ Nalezneme zde historii a popis kláštera včetně veškerého mobiliáře nacházejícího se v objektu v době jejího působení na Hoře Matky Boží.

Další průvodce s názvem *Poutní místa v Čechách*²⁶ sepsali Zdeněk Boháč a Jaroslav Macek. Průvodce popisuje poutní místa z historického i místopisného hlediska. Je zde uvedena historie a popis kláštera. K popisu památky byly zřejmě použity informace z *Uměleckých památek Čech*,²⁷ jelikož je zde opět zmíněno sedm kaplí v aleji namísto osmi.

²³ Ibidem.

²⁴ Ivan Muchka – Václav Petříček – Ladislav Neubert, *Východní Čechy (historie, krajina, umělecké památky)*, Praha 1990, s. 223–230.

²⁵ Doubravka Plotěná, *Průvodce ambity a kostelem Nanebevzetí Panny Marie na Hoře Matky Boží u Králík*, Zábřeh na Moravě 1994.

²⁶ Zdeněk Boháč – Jaroslav Macek, *Poutní místa v Čechách*, Praha 1995, s. 86–88.

²⁷ Poche, *Umělecké památky Čech II* (pozn. 22), s. 132–133.

Popis poutního místa nám poskytuje také *Encyklopedie českých klášterů* vydaná roku 1997.²⁸ V literatuře autor katalogového hesla odkazuje na článek Ivo Kořána,²⁹ z něhož pro sestavení textu pravděpodobně moc nečerpá. Také v této knize se objevuje několikrát opakovaná chyba s počtem kaplí podél cesty ke klášteru.

Encyklopedické publikace, v nichž je zmiňováno město Králíky a zároveň stručný historický přehled o klášteře, se objevují na konci 20. století v nepřeberném množství, mezi ně patří i *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.³⁰ Dílo pojednává o historii, architektonickém a urbanistickém vývoji měst. Informace věnující se klášterům autor čerpá z *Encyklopedie českých klášterů*,³¹ možná proto se i zde opakuje chybný počet kaplí v aleji.

V roce 2000 vyšla monografie Františka Musila *Dějiny Králicka*,³² vypracované jsou na základě archivních průzkumů. Musil čerpá z množství zdrojů od nejstarších autorů až po současníky. Zdroje jsou v úvodu sestaveny do důsledného přehledu bádání, poté se zabývá samotnými dějinami Králík. Část kapitoly o vývoji architektonické podoby města věnuje historii kláštera servitů a jeho vlivu na podobu celého města. Zaznamenává osudy poutního místa v době josefínských reforem, období válek a nástupu komunismu.

Diplomová práce Jiřího Tkadlčíka³³ umožňuje srovnání králických Svatých schodů s dalšími lokalitami, kde se kopie této římské památky nachází. Rozebírá vznik tradice stavby Svatých schodů v době baroka. Tkadlčík především věnuje pozornost zaniklým Svatým schodům v Olomouci, ale nalezneme zde i pojednání o Svatém schodišti v Králíkách.

²⁸ Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn et al., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 314–315.

²⁹ Kořán, *Umění a umělci baroka* (pozn. 20), s. 35–69.

³⁰ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III.*, Praha 1998, s. 134–140.

³¹ Viz Vlček (pozn. 28), s. 314–315.

³² František Musil, *Dějiny Králicka*, Dolní Lipka 2000.

³³ Jiří Tkadlčík, *Bývalé Svaté schody v Olomouci* (diplomová práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2000, s. 42–43.

Martin Pavlíček nám v článku *Šalamounův chrám v české barokní architektuře*³⁴ sděluje důležitost archetypu Šalamounova chrámu v křesťanské architektuře. Pavlíček dává prostor faktu, že v českém prostředí doby barokní byl fenomén rekonstrukcí Šalamounova chrámu spjat s protireformačním úsilím. Aktuální v této nábožensky nestabilní době byla zejména triumfální symbolika Šalamounova chrámu, které se ve východních Čechách chopili především dva královéhradečtí biskupové, byli jimi Jan František Kryštof Talberk a jeho nástupce Tobiáš Jan Becker. Díky nim vzniklo na území východních Čech několik architektur navazujících na tento fenomén. Většina těchto východočeských staveb včetně kostela v klášterním komplexu v Králíkách vzniklo nebo bylo dokončeno za episkopátu biskupa Beckera a výrazně se na nich projevuje inspirace Šalamounovým chrámem, jehož nejvýznamnější rekonstrukci stanovil už v době manýrismu jezuitský učenec Juan Bautista Villalpando.³⁵

Věra Sekotová napsala příspěvek *Barokní pouti. Knířov, Vraclav, Králíky*³⁶ do publikace vydané k sympoziu, konanému na Vraclavi v roce 2001. Autorčina stať je věnována třem výše jmenovaným poutním místům ve východních Čechách. Nejprve se zabývá dřevěnými polychromovanými plastikami z kaplí, pokládá je za cyklus Sedmi bolestí Panny Marie, pojmenování souboru „zastavení křížové cesty“ odmítá a tvrzení, že se nejedná o křížovou cestu, dokládá průzkumem archiválií z SOA Zámorsk a SOkA ÚO. Navíc považuje za nelogické opakování křížové cesty nejprve při cestě ke klášteru a poté i v ambitech, kde bylo umístěno čtrnáct obrazů i s klekátky roku 1769. Pro pochopení účelu kaplí se obrací k symbolice kláštera a historii řádu servitů. Krátce zmiňuje historii kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách, poté nezapomíná zmínit dvě důležité osobnosti stojící za jeho

³⁴ Martin Pavlíček, *Šalamounův chrám v české barokní architektuře*, in: Martin Elbel – Milan Togner (edd.), *Historická Olomouc XIII. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2002, s. 253–272.

³⁵ J. B. Villalpando je autorem třísvazkového díla „*In Ezechielem explanationes*“ vydaného v letech 1596–1604. – Pavlíček, *Šalamounův chrám* (pozn. 34), s. 253.

³⁶ Věra Sekotová, *Barokní pouti. Knířov, Vraclav, Králíky*, in: Věra Sekotová – Martin Svatoš – Michal Svatoš, *Vraclav-genius jednoho místa. Příspěvky ze symposia konaného na Vraclavi dne 11. října 2001*, Vysoké Mýto 2002, s. 52–61.

vznikem, biskupa Tobiáše Jana Beckera a faráře Kryštofa Vavřince Schliemana. Schliemanovi klášter vděčí především za pozemky, na kterých byl postaven, ale také za horlivost, s níž sháněl materiál a pracovní sílu na stavbu. Nakonec se dostává k obsazení kláštera řádem servitů a skrze jejich historii se vrací k symbolickému pojetí areálu upomínající na sedm bolestí Panny Marie. Z osmi vystavěných kaplí se podle Sekotové sedm vztahuje k sedmi bolestem Panny Marie, a protože stavitelově záměru nevyhovoval lichý počet kaplí, přidal osmou s výjevem „*Snímání z kříže*“.

Do téže publikace k vraclavskému symposiu jako Sekotová přispěl i Jan Royt.³⁷ Krátce se vyjadřuje ke králíckému klášteru v typologii poutních kostelů podle postavení ambitů. Poutní kostel v Králíkách je typ „*annexiální: ambit je po způsobu raně křesťanských atrií přičleněn k zadní či boční části poutního kostela.*“³⁸ Pár řádků věnuje zmínce o expozici sochařských prací pocházejících z Králík, kterým nejistě přisuzuje autorství Karla Prantla či Severina Tischlera (Stolaře).

„*Daleké*“ poutní místo poutníků olomoucké arcidiecéze 2. poloviny 19. století – *Hora Matky Boží u Králík*³⁹ je stať sepsaná Marií Mackovou v roce 2003. Pojednání je cenné především díky popisu historie kláštera po požáru roku 1846, informace jsou podloženy archivním badáním. Marie Macková podrobně zaznamenala průběh předávání kláštera do správy redemptoristům a také to, jak se klášter začal pod jejich vedením opět zmaňat. Během celého pojednání řeší otázku poutí na „*daleké*“ poutní místo u Králík ve středoevropském kontextu, jelikož na posvátné místo nesměřovaly poutě jen z území Čech. Význam redemptoristů vyplýval z jejich povinnosti kázat v rodné řeči věřících a tím si zajistili poutníky i ze zahraničí. Marie Macková připomíná hlavně ekonomický význam poutí pro kraj a závěrem poznamenává, že v sousední Olomoucké diecézi se poutě na Horu Matky Boží těšily mnohdy větší oblibě než v Královéhradecké.

³⁷ Jan Royt, Kostel sv. Mikuláše na Vraclavi, in: *ibidem*, s. 62–71.

³⁸ *Ibidem*, s. 68. – Franz Matsche, Wallfahrtsarchitektur – die Ambitenanlagen böhmischer Wallfahrtsstätten im Barock, in: *Wallfahrt kennt keine Grenzen*, München 1984, s. 352–367.

³⁹ Marie Macková, „*Daleké*“ poutní místo poutníků olomoucké arcidiecéze 2. poloviny 19. století – *Hora Matky Boží u Králík*, in: *Vlastivědná revue – Střední Morava*, Olomouc 2003, č. 17, s. 89–99.

Podobnou problematiku, však mnohem více zaměřenou na kongregaci redemptoristů a jejich význam v provozu poutního místa a konání poutí publikuje Marie Macková v článku *Klášter na Hoře Matky Boží u Králík*.⁴⁰

Pražská provincie kongregace redemptoristů vydala průvodce areálem kláštera pod názvem *Králíky. Hora Matky Boží*⁴¹ v duchu výše zmíněné práce Doubravky Plotěné. Informace o historii kláštera a vybavení jsou v brožuře aktuální k roku 2006, kdy byla vydána.

Dějiny poutního místa v 19. století se ve své *diplové práci*⁴² podrobně zabývá Kamila Paulusová. Věnuje se historii kláštera, dále řádu servitů i redemptoristů, na které soustřeďuje poměrně víc pozornosti, a nakonec navrhuje začlenění kláštera do výuky dějepisu, což koresponduje s autorčím zaměřením studia.

K sochařskému cyklu z kaplí se vyslovuje několik autorů, prvním příkladem je článek *Barok pod Orlickými horami*,⁴³ jenž nás zasvětil do úvah Ivo Kořána o východočeských památkách. V článku jsme informováni, že: „Jeden z Braunových žáků – snad Ř. Thény – vyzdobil velkolepými sousošími kapličky křížové cesty vedoucí v Králíkách od města k servitskému klášteru.“⁴⁴ Rok nato v časopise *Umění*⁴⁵ však zvažuje autorství soch z rukou Františka Preisse. Kaple se sochařskými výjevy utrpení Krista jsou zde a to zjevně ne poprvé označeny jako křížová cesta, s tímto pojmenováním se můžeme setkat i v dalších později vydaných publikacích, výkladem se zabývá Věra Sekotová, o níž jsem už v přehledu bádání psala v souvislosti s klášterem.

⁴⁰ Marie Macková, *Klášter na Hoře Matky Boží u Králík*, in: *Zprávy společnosti pro dějiny Němců v Čechách: O! werthestes Vatter-Land! Kultur Deutschböhmens 17.–19. Jh.*, Ústí nad Labem 2003, č. II, s. 15–27.

⁴¹ Redemptoristé – Pražská provincie Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, *Králíky. Hora Matky Boží*, 2006.

⁴² Kamila Pulusová, *Hora Matky Boží u Králík. K dějinám poutního místa a kláštera v 19. století* (diplové práce), Učitelství dějepisu pro základní školy PdFMU, Brno 2009.

⁴³ Ivo Kořán, *Barok pod Orlickými horami, Orlické hory a Podorlicko 3*, 1970, s. 105–126.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 117.

⁴⁵ Kořán, *Umění a umělci baroka* (pozn. 20), s. 35–69.

Do vědeckého sborníku z roku 1988 uveřejňuje Ivo Kořán pojednání s názvem *Raráš a Šetek aneb braunovské sochařství východních Čech*.⁴⁶ Vrací se k myšlence určení autorství sochařské výzdoby z kaplí vedoucích ke klášteru v Králíkách. Upozorňuje nás, že sochařská díla „vznikla prací několika rukou – rustikálnější řezby žoldnéřů a pochopů jsou datovány počátkem 40. let, ústřední sochy jsou patrně o něco starší.“⁴⁷ Podíl Řehoře Thényho na řezbách se mu jeví jako nejpravděpodobnější, avšak připomíná, že celek Thényho díla ještě není dostatečně probádán.

Nesmíme opomenout dílo, v němž se Ivo Kořán věnuje tvorbě Matyáše Bernarda Brauna a jeho následovníků s názvem *Braunové*.⁴⁸ Ve spojitosti se sochami z Králík používá pro autora pojmenování „*Mistr rozlámaných záhybů*.“ Především postavy andělů srovnává se skupinou andělů nesoucích podobné rysy. Jmenuje anděla s kropenkou z kostela v Žamberku, anděla z Dolního hřbitova ve Žďáru nad Sázavou, archivně připsaného Řehoři Thénymu, dále Anděla strážce v Rohovládově Bělé a jako posledního Anděla strážce v Horním Jelení, signovaného na zadní straně „*CAROLUS PRANTL*“. Všechny sochy jsou datovány do 30. let 18. století.

Poměrně kvalitně zpracovanou bakalářskou práci na téma *Barokní sochy z kaplí na Hoře Matky Boží v Králíkách*⁴⁹ předložila Vilma Brokešová v roce 2006. Autorka dobře pojala kapitulu „*Pašijové motivy*“, kde rozebírá zobrazování pašijových cyklů v minulosti a jak se o nich píše v evangeliích i jiné literatuře. Motivy zároveň spojuje s popisy dřevěných plastik Kristova utrpení pocházejících z klášterních kaplí v aleji. Za pozornost rozhodně stojí poslední kapitola, v níž se objevuje stylový rozbor sochařských prací a tím zavádí k novým úvahám o autorství. Brokešové se podařilo pomocí srovnání s jinými díly shodného tématu dospět k oprávněnému tvrzení, že plastika *Ukřižovaného Krista* byla vytvořena Františkem Ignácem Weissem. Navíc

⁴⁶ Ivo Kořán, *Raráš a Šetek aneb braunovské sochařství východních Čech*, in: *Matyáš Bernard Braun 1684–1738. Sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 104–120.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 112.

⁴⁸ Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999.

⁴⁹ Vilma Brokešová, *Barokní sochy z kaplí na Hoře Matky Boží v Králíkách* (bakalářská práce), Ústav dějin křesťanského umění KTFUK, Praha 2006.

předpokládá, že na sochařském cyklu pracovaly alespoň dvě sochařské dílny, z nichž první pracuje dynamicky a druhá je spíše klasická. Autorka se bohužel nepokusila srovnat také další sochařská díla, nacházející se v bezprostřední blízkosti *Ukřižování*, jistě by našla další díla z Weissovy produkce.

V době vzniku své bakalářské práce pracovala Brokešová s diplomovou prací Jany Tischerové. Tischerová se zabývala osobností sochaře pozdního baroka Františka Ignáce Weisse. Rok poté, co Brokešová obhájila bakalářskou práci, vydala Tischerová monografii o Františku Ignáci Weissovi.⁵⁰

Vzhledem k připsání sochy *Ukřižovaného Krista* Františku Ignáci Weissovi nelze nepátrat v jeho díle a životě trochu víc do hloubky. Zjistíme důležité informace z jeho života, například že se vyučil v dílně jednoho z nejvýznamnějších barokních sochařů Matěje Václava Jäckela. Později se stal mistrovým zetěm a nakonec roku 1738 Jäckel předal svou dílnu právě Františku Ignáci Weissovi. Můžeme tedy logicky odvodit, odkud bral inspiraci, ale především, jak se jeho práce mohla ocitnout až v Králíkách. Mohl Beckerovým neznámým pražským sochařem být právě Matěj Václav Jäckel se svou dílnou? Informace o životě a tvorbě tohoto významného sochaře najdeme v další publikaci Jany Tischerové.⁵¹

Čerstvě zveřejněná *bakalářská práce*⁵² Kateřiny Kuličkové je cenná především díky podrobnému popisu provedených restaurátorských prací na sochařských dílech. Autorka prošla restaurátorské zprávy z archivu Národního památkového ústavu v Pardubicích a čerpala z pramenů poskytnutých muzeem KS–14 „U Cihelny“ v Králíkách. Velkým nedostatkem práce shledávám absenci pramenů z Městského muzea v Králíkách a archivů v Zámrsku a Ústí nad Orlicí. Některé informace, které nám Kuličková předkládá, jsou nepřesné, jedná se o historická fakta a formální stránku architektury i sochařských děl. Vzhledem k tomu, že se autorka zaměřuje zejména na proces restaurování a ten uvádí velmi podrobně, můžeme tyto drobné chyby opomenout.

⁵⁰ Jana Tischerová, *František Ignác Weiss. Sochař pozdního baroka 1690–1756*, Praha 2007.

⁵¹ Jana Tischerová, *Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655–1738*, Praha 2013.

⁵² Kateřina Kuličková, *Dějiny barokních památek v aleji Hory Matky Boží v Králíkách* (bakalářská práce), Historický ústav FFUHK, Hradec Králové 2017.

V roce 1990 vznikla publikace *Biskupové královéhradečtí*,⁵³ na osmé straně nalezneme odstavec o nejdůležitějších životních datech biskupa Tobiáše Jana Beckera.

S osobností biskupa Beckera nás detailněji seznamuje *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*⁵⁴ sepsaná Milanem Bubnem. Jsou zde zaznamenána všechna důležitá biskupova data a počiny, mezi nimiž je zmiňováno založení kláštera na Hoře Matky Boží.

Z předešlé publikace vychází další souhrnné dílo o biskupech z Hradce Králové s názvem *Královéhradecké biskupství v proměnách času*.⁵⁵

V roce 2014 vyšla rozsáhlá monografie Jany Croÿ *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*.⁵⁶ Poměrně recentní publikace představuje biskupa Beckera jako schopného stavebníka a organizátora. Informace k jeho životu a působení ve funkci pátého královéhradeckého biskupa pocházejí z kronik a pamětních knih, jednu z nich sepsal také pozdější biskup Karel Boromejský Hanl. Díky pamětní knize biskupa Hanla se nám dochovaly důležité záznamy o chodu biskupství z doby funkce jeho předchůdců. Poutní místo u Králík je označeno za velmi dobře ideově promyšlený projekt a jeden ze silných podnětů k urovnání vztahů města Hradce Králové s pomalu se rozvíjejícím biskupstvím v tomto regionu. Barokní výstavba poutních míst zajišťovala v kraji nejen obživu, ale také upevnění postavení katolické církve proti protestantství. Dílo přináší nové poznatky ke kamenným sochám na vstupním portálu, zvažuje, že autorem soch mohl být Jiří František Pacák a datovány jsou do roku 1705 na základě Beckerova dopisu z téhož roku Augustinu Františku Prokšovi. V dopise ho jako pověřence vedením stavby kláštera v Králíkách prosí, „aby přiměl sochaře k dokončení plastik archanděla Michaela a andělů na vstupní bráně ke kostelu k Králíkách, protože ho chce

⁵³ Jindřich Francek – Jan Jakl, *Biskupové královéhradečtí*, Hradec Králové 1990, s. 8.

⁵⁴ Milan Buben, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000, s. 20–21.

⁵⁵ Zdeněk Srp, *Královéhradecké biskupství v proměnách času*, Hradec Králové 2005, s. 31–33.

⁵⁶ Jana Croÿ, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence. K 350. výročí založení Biskupství královéhradeckého*, Hradec Králové 2014.

*pověřit v Hradci zhotovením sochy P. Marie se dvěma dětmi (tj. andílky).*⁵⁷ Na podporu tvrzení srovnává sochu Panny Marie z portálu v Králíkách se sochou Panny Marie v aureole z portálu biskupské rezidence, které jsou svou podobností jistě dílem jednoho sochaře. Kromě kláštera soustředí pozornost na výstavbu biskupské rezidence v Hradci Králové, z možných architektů považuje na základě stavebně historického rozboru za autora plánů Giovanniho Battistu Alliprandiho. V Kuksu Alliprandi navrhnul pro hraběte Šporka soubor staveb, jenž podle autorky v jistém smyslu trochu připomíná králický klášter: „*Při pohledu na dramatickou scénérii poutního místa dokonale umístěného v krajině se nelze ubránit odvážné myšlence: nemohl být autorem této kompozice právě Alliprandi?*“⁵⁸

Dějiny řádu servitů a kongregace redemptoristů můžeme čerpat z publikace *Církevní řády a kongregace v zemích českých*.⁵⁹

Veronika Čapská se dlouhodobě zabývá historií řádu servitů neboli Služebníků Panny Marie v českých zemích. Napsala o nich množství publikací a informace čerpala především z řádových archívů a to nejen u nás, ale i v zahraničí. Příkladem takové práce je příspěvek do sborníku prací s názvem *Vytváření prostoru pro působení servitů v českých zemích v 17. a 18. století*.⁶⁰ Jedno století stačilo servitům, aby se zásadním způsobem rozšířili do celé střední Evropy, měla na to vliv především zvláštní úcta k Panně Marii Bolestné, avšak nemalým podílem se na tom podepsala podpora řádu ze strany významných šlechtických rodů, především Habsburků. Záběr řádu sahal nejen do hlavních měst, ale také do těch menších, kde sehrávali podstatnou úlohu při rekatolizaci obyvatelstva. Takovým místem byl i klášter na Hoře Matky Boží, který se u nás stal nejvýznamnějším servitským poutním místem.

⁵⁷ Ibidem, s. 96.

⁵⁸ Ibidem, s. 107.

⁵⁹ Luděk Jirásko, heslo Servité; heslo Redemptoristé, in: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, s. 69; 85–86.

⁶⁰ Veronika Čapská, *Vytváření prostoru pro působení servitů v českých zemích v 17. a 18. století*, in: Ivana Čornejová (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4. – 5. 6. 2003*, Praha 2003, s. 152–164.

Dalším takovým dílem je publikace vydaná k výstavě konané v Nových Hradech nazvaná *Pod ochranou Panny Marie Bolestné. Servité v českých zemích do josefínských reforem*.⁶¹ Jak už název napovídá, řád je představen z hlediska jeho spirituality směřující k prožitkům utrpení Krista skrze jeho matku – Pannu Marii Bolestnou. Historie řádu představuje jeho rychlý vstup do Českých zemí během 17. a 18. století, který byl zastaven pozdějšími reformami vládnoucích monarchů.

Z prací Veroniky Čapské je pro mou diplomovou práci nejzásadnější příspěvek do sborníku z roku 2010 – *Servité a barokní poutní krajina střední Evropy*.⁶² Opět se autorka zabývá řádem servitů, řeší jejich historii, vymezení vzhledem k mariánské úctě a šíření řádu ve střední Evropě. Posílení zbožnosti věřících docílili servité podle autorky nejen samotnými chrámovými stavbami, ale i různými drobnými stavbami a kaplemi, které zastupovaly funkci divadelních kulis v krajinné scénérii. V příchozích poutnících to vyvolávalo přesvědčení, že se mohou spoluúčastnit prožitků z bolestivého utrpení Ježíše a Panny Marie a skrze pokání si zajistí přímluvu Matky Boží a odpuštění. Tímto se dostáváme k části textu, jenž nás spravuje o nové interpretaci sochařských děl z kaplí při klášterní aleji v Králíkách, kterou nám zanechal servitský řeholník Klaudius Maria Güffel v rukopisu uloženém v archivu servitů ve Vídni – Rossau.⁶³ Ve čtvrté knize svého rukopisu věnuje Güffel kapitolu 45 založení poutního kláštera na Hoře Matky Boží a sochám v osmi kaplích, které nazval „*truchlivé divadlo utrpení Spasitele a spoluutrpení jeho matky*“.⁶⁴ Autor rukopisu považoval umělecké zpracování soch za odborně provedené a dále sděluje, že „*plastiky cyklu utrpení Krista a spoluutrpení Panny Marie jsou již na poutní hoře k vidění*“.⁶⁵ K tomu Čapská připojuje důležitou poznámku:

⁶¹ Veronika Čapská, *Pod ochranou Panny Marie Bolestné. Servité v českých zemích do josefínských reforem* (kat. výst.), Nové Hradky 2005.

⁶² Veronika Čapská, *Servité a barokní poutní krajina střední Evropy*, in: Jiří Mihola (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 117–128.

⁶³ Archiv des Servitenklosters Wien, Klaudius Maria Güffel, *Sacrarum Annalium Ordinis Servorum Beatae Mariae Virginis in Germania a suae post Extirpationem Regenerationis Exordio, et Inceremento Libri Quatuor*, sign. C V 14. – Čapská, *Servité* (pozn. 62), s. 122.

⁶⁴ Viz Güffel (pozn. 63), s. 787. – Citaci přeložila Veronika Čapská: Čapská, *Servité* (pozn. 62), s. 124.

⁶⁵ *Ibidem*.

„Kapitole týkající se králických zastavení dal Güffel v roce 1706.“⁶⁶ To je důležité pro určení datace sochařských děl, protože v době, kdy Güffel dopsal kapitolu, musely být už nějaké sochy na Hoře Matky Boží vytvořeny. Popis cyklu jako „*truchlivého divadla utrpení Krista a Panny Marie*“ podle Čapské „*odpovídá jak určité teatrálnosti a vysoce sdělné expresivitě, tak zjevně zamýšlenému emočnímu působení dochovaných děl.*“⁶⁷

Marie Macková se potřetí věnuje tématu poutí a také kongregaci redemptoristů ve stati *Středoevropské poutnictví v 19. století*.⁶⁸ Tentokrát se autorka zaměřuje na dopady rozhodnutí habsburské monarchie o zákazech poutí na vzdálená poutní místa, čímž vznikala nová modifikovaná poutní místa v dosažitelnějších místech, aby tím neodváděla lid od práce. Vzdálenější poutní místa si pak musela najít nové způsoby jak znovu získat věřící po zrušení zákazu poutí. Nová doba vyžadovala větší progresivitu při vedení poutního místa na Hoře Matky Boží, proto se v druhé polovině 19. století správa kláštera ujali redemptoristé, kteří reagovali na potřebu přetvořit poutní místo v „*novodobé poutní místo, které v sobě spojovalo tradici barokního mariánského kultu, vnímání mariánské úcty podle měřítek konce 19. století a poměrně pevné zakotvení do ekonomických, socioprofesionálních a kulturních vazeb regionu.*“⁶⁹

3. Historie poutního místa

Dějiny poutního místa vybudovaného na Lysé hoře se začínají odehrávat již ve 30. letech 17. století, kdy město postihla morová epidemie. První poutě se zde začaly konat z iniciativy jezuitských a františkánských misionářů, kteří se pokoušeli přivést obyvatele ke katolictví a zmírnit jejich

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Čapská, Servité (pozn. 62), s. 124.

⁶⁸ Marie Macková, *Středoevropské poutnictví v 19. století*, in: Jiří Mihola (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 175–180.

⁶⁹ Ibidem, s. 178.

strach z dalšího šíření morové nákazy. Procesí se od roku 1636 konala stále častěji a stejně tak poutníků neustále přibývalo.⁷⁰

Okolo roku 1694 byla zaznamenána pověst o tajemných světelných jevech, objevujících se na Lysé hoře zejména ve večerních hodinách. Světlo někdy dosahovalo takového jasů, že lidé mohli ve městě počítat listí na stromech. Místní obyvatelé si pak tyto jevy vysvětlovali jako předzvěst neštěstí, nebo jako znamení „božství“, které zde chtělo být uctíváno. Díky tomu králický farář Kryštof Vavřinec Schlieman pochopil, že Lysá hora bude vhodné místo pro stavbu mariánské kaple, jelikož zde v té době stála pouze socha Panny Marie na dřevěném kůlu.⁷¹ Farář Schlieman odjel do Prahy, aby vyhledal kanovníka u sv. Víta Tobiáše Jana Beckera pocházejícího rovněž z Králík a svěřil mu svůj záměr postavit na poutním místě kapli. Becker neváhal a Schliemanův plán s nadšením podpořil.⁷²

Na jaře roku 1695 Tobiáš Becker vymohl u biskupa Jana Františka Kryštofa z Talberka povolení ke stavbě kaple. Začátkem srpna téhož roku se podařilo získat pozemek za 40 zlatých a 16. srpna byl položen základní kámen ke stavbě kaple.⁷³

Následující jaro roku 1696 přijel Tobiáš Jan do Králík, i v doprovodu představeného řádu pražských servitů Pia Maria Wegscheidera. Po shledání darů došlých na stavbu kaple byl Tobiáš Jan Becker tak překvapen, že se rozhodl namísto kaple dát vystavět poutní kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie. Zpráva získala dobrou odezvu u místních obyvatel, kteří se rozhodli vypomáhat při stavbě nebo darovat materiál potřebný pro budování kostela.⁷⁴

Při kopání základů k nově vyměřené budově byly pravděpodobně nalezeny základy starší okrouhlé budovy. Položení základního kamene k nově

⁷⁰ Viz Veith (pozn. 17), s. 73. – Viz Musil (pozn. 32), s. 68.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem. – Wilhelm Oehl – Emil Fischer – Julius Prause, *Pamětní kniha městské obce Králíky* (překlad německého originálu), 1927–1945 Králíky, s. 167.

⁷³ Viz Veith (pozn. 17), s. 75. – Viz Musil (pozn. 32), s. 68.

⁷⁴ Ibidem. – Viz Pachel (pozn. 10), s. 45.

vymezené stavbě se konalo patrně o rok později než k předchozí, tedy 16. srpna 1696.⁷⁵

Stavba poutního kostela postupovala velmi rychle, a to díky pomoci od hraběte Michala Václava II. z Althannu, který dodával stavební materiál, ale také pomocí králických měšťanů a okolních osad.⁷⁶

Již v roce 1699 byla dokončena vnější stavba a poté se přistoupilo k úpravě vnitřních prostor. Tobiáš Jan Becker zatím jednal s řádovým provinciálem servitů P. Rupertem Maria Poppem z Prahy o převzetí poutního kostela servity, dva členové konventu pražského kláštera, duchovní Ernst Maria Schrötter a bratr Sigismund Proksch na základě těchto jednání přijali závazek, že povedou bohoslužby v poutním kostele. Tobiáš Jan Becker jim předal milostný obraz, kopii originálu z kostela Santa Maria Maggiore na Esquilinském pahorku v Římě, který podle pověsti namaloval evangelista Lukáš. Becker kopii slavného obrazu získal v mládí jako dar a rozhodl se ho umístit do nově vzniklého poutního kostela.⁷⁷

Následně Tobiáš Jan zařídil u tehdejšího královéhradeckého biskupa Bohumíra Kapouna, svobodného pána ze Svojkova, povolení k vysvěcení poutního kostela, které se konalo 21. srpna 1700, a tentýž den se uskutečnilo také slavnostní přenesení milostného obrazu do kostela, zasvěceného počtě Nanebevzetí Panny Marie. Na přání zakladatele poutního místa Tobiáše Jana Beckera byla Lysá hora přejmenována na Horu Matky Boží.⁷⁸

Roku 1700 byla také založena cesta s lipovou alejí vedoucí ke kostelu.⁷⁹ Od roku 1701 začali kolem poutního kostela budovat ambity, stavba trvala do roku 1704. V témže roce postavili barokní vstupní bránu z města, která ještě více zdůraznila cestu k poutnímu místu. Podél aleje ke kostelu současně vybudovali také osm šestibokých barokních kaplí, kam později umístili velká

⁷⁵ Viz Veith (pozn. 17), s. 75. – Musil (pozn. 32), s. 68. – Josef Vašátko, *Pamětní kniha obce Horní Lipka*, od 1924 Horní Lipka, s. 82. – Viz Hübner (pozn. 11), I. díl, s. 33.

⁷⁶ Králický velkostatek patřil hrabatům z Althannu, kteří stavbu kláštera velmi podporovali, nejen finančními, ale i hmotnými dary. – Zdeněk Bičík – Petr Křivský, *SOA Zámrsk* (pozn. 3), Inventář – zpracování archivního fondu, Zámrsk 1962, s. II.

⁷⁷ Veith (pozn. 17), s. 76.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 76–77. – Plotěná, *Průvodce ambity* (pozn. 25), s. 3.

⁷⁹ *Ibidem*.

dřevěná polychromovaná sousoší, pocházející podle předběžných zjištění asi ze 30.– 40. let 18. století, avšak na jedné plastice se pravděpodobně nacházel letopočet 1704.⁸⁰

Po výstavbě ambitů se mohlo přikročit k budování kaple Svatých schodů, bohužel se nám ke stavbě nedochovala podrobnější dokumentace. V provinčním archívu servitů v Innsbrucku se zachoval stavební plán, na němž je vyznačena budova Svatých schodů a na protější straně nádvoří plánovaná budova Svaté chýše, která však nikdy nebyla postavena. [4]

Dne 24. listopadu 1701 byl Tobiáš Jan Becker jmenován královéhradeckým biskupem, což potvrdil papež Klement XI. dne 3. dubna 1702.

Od roku 1706 převzal řád servitů poutní kostel smluvně, proti slibu Tobiáše Jana Beckera, že se po výstavbě klášterní budovy postará také o vybavení. Nic tedy nebránilo položení základního kamene ke klášteru, které se konalo 29. června 1706. Stavba kláštera byla dokončena roku 1710.⁸¹

Zakládací listinu kláštera vydal následující královéhradecký biskup Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic 15. září 1718. Dalšího roku se řád servitů dne 16. listopadu zavázal k převzetí kláštera.⁸²

Během slezských válek mezi lety 1756–1763 byl poutní kostel několikrát vypleněn.⁸³ Po skončení válečného období navštívil město i klášter dne 5. července 1765 císař Josef II. Při své další návštěvě města ze 3. – 4. září 1779 chtěl Josef II. zrušit klášter a namísto něj zřídit piaristické gymnázium. Naštěstí upustil od svého původního záměru a vyhověl tak prosbám králického obyvatelstva a servitů.⁸⁴

Před rokem 1776 byly Josefem Sträusselem a J. B. Bohackem postaveny varhany pro Horu Matky Boží.⁸⁵

⁸⁰ Veith (pozn. 17), s. 77. – Viz Pachel (pozn. 10), s. 34. – Musil (pozn. 32), s. 69. – NPÚ Pardubice, Fond archivní spisové dokumentace, Záchrana barokního souboru 28 dřev. soch, kart. č. 35, C1.

⁸¹ Veith (pozn. 17), s. 22; 77. – Musil (pozn. 32), s. 69.

⁸² Veith (pozn. 17), s. 87–92.

⁸³ Ibidem, s. 80.

⁸⁴ Ibidem, s. 80. – Musil (pozn. 32), s. 85.

⁸⁵ Králičtí mistři varhanáři, PR XVIII, nedatováno, s. 2–3.

Císařskými církevními reformami byl v roce 1782 vydán zákaz pohřbívání v poutním kostele a křížové chodbě.⁸⁶

Roku 1801 získal mariánský obraz nový vzhled, šat Panny Marie a Ježíška pokryl stříbrný plech, v této podobě se nám zachoval do současnosti. V roce 1885 byl rám mariánského obrazu pozlacen, o dva roky později obraz vyčištěn a znovu upraven stříbrný plech.⁸⁷

V noci ze 7. na 8. srpna 1846 vyhořel poutní kostel a klášter od úderu blesku. [9] Oheň způsobil obrovské škody, přesto se podařilo zachránit obraz Panny Marie z hlavního oltáře, něco málo ze zařízení kostela a Svaté schody, na něž požár zcela nedosáhl a tak skončily jen s malým poškozením. Vyčíslení nákladů za škody způsobené požárem dosáhly obrovské výše 93 566 zlatých.⁸⁸

Po této neblahé události se opět obyvatelé města Králík a širokého okolí spojili a všemi silami se dali do náročných oprav, pomáhali finančně, mnozí přispěli materiálem nebo pomocí při obnově poutního místa. Také tentokrát podala pomocnou ruku hraběcí rodina Althannů. Práce rychle pokračovaly také díky příznivému počasí, takže 27. a 28. září 1846 byly nasazeny nové krovy kláštera a 12. října téhož roku dopraveny na kopec trámy na střechu poutního kostela. Zastřešení poutního areálu bylo dokončeno 30. listopadu. V zimě se konaly práce k vnitřní obnově kostela a po těchto opravách byl kostel nově vysvěcen 8. září 1847 královéhradeckým biskupem Karlem Boromeem Hannlem (Karl Boromäus Hannl). Výzdoba hlavního oltáře poutního kostela byla dokončena 15. srpna 1850. Dne 1. května roku 1847 se také poprvé po požáru znovu vyzvánělo na zvony ulité olomouckým zvonařem Stankem. Roku 1856 znovu vysázeli podél cesty ke klášteru lípy, tím vznikla stinná alej.⁸⁹

⁸⁶ Viz Veith (pozn. 17), s. 80.

⁸⁷ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 8, 2001, s. 6.

⁸⁸ Viz Veith (pozn. 17), s. 80–81. – Musil (pozn. 32), s. 122. – Viz Pachel (pozn. 10), s. 35. – SOKA ÚO, Memorabilien Buch der Stadt Grulich 1836–1887, s. 10–25. – Zdeněk Bičík – Petr Křivský, SOA Zámorsk (pozn. 3), Inventář – zpracování archivního fondu, Zámorsk 1962, s.III.

⁸⁹ Veith (pozn. 17), s. 82–85. – Viz SOKA ÚO (pozn. 87), s. 10–25.

18. května 1876 se začalo jednat, zda klášter nadále zůstane v rukou servitů nebo bude předán do správy jinému řádu. Dne 1. května 1881 králické zastupitelstvo zaslalo královéhradeckému biskupovi intervenci na obsazení kláštera novým řádem, protože zde slouží pouze dva duchovní. Následně 22. listopadu 1882 byl vydán papežský dekret, který zajistil převod kláštera na Hoře Matky Boží ze správy řádu servitů na kongregaci redemptoristů (Nejsvětějšího Vykupitele). O rok později dne 18. července byla uzavřena smlouva mezi servity a redemptoristy na prodej pole náležejícího ke katastrálnímu území Dolní Hedče za 500 zlatých, jež zakoupil řád servitů v roce 1843. Ostatní majetek jako poutní kostel, klášterní budovu, dva poutní domy a další majetky předali servité bezúplatně.⁹⁰

Od 31. července 1883 převzala klášter do správy Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele – redemptoristé.⁹¹ [10]

Od roku 1883 do 1925 sloužila na Hoře Matky Boží kongregace redemptoristů, která byla součástí svitavské viceprovincie, řízené provincií rakouskou. Do roku 1884 se nadále vlekle vyřizování císařského povolení k usazení kongregace redemptoristů na Hoře Matky Boží.⁹²

Mezi lety 1883–1907 získal poutní kostel jednotnou výzdobu pseudorenesančními oltáři od firmy Ferdinand Stuflesser ze St. Ulrich – Gröden v Tyrolsku. Návrhy oltářů vypracoval člen řádu redemptoristů, akademický malíř Maxmilián Schmalzl pocházející z Tyrolska. Od roku 1903 zřídili na Hoře Matky Boží poutní dům. Roku 1906 byla dokončena stavba lurdské jeskyně a proběhla obnova všech oltářů v ambitech, jež byla dokončena roku 1921.⁹³

Roku 1888 byly kostelní varhany převezeny do Orliček, o rok později je pro poutní kostel sestavili bratři Braunerové z Uničova.⁹⁴

⁹⁰ Macková, „Daleké“ poutní místo (pozn. 39), s. 92–94.

⁹¹ Viz Veith (pozn. 17), s. 85. – Viz Pachel (pozn. 10), s. 27; 47. – Viz Musil (pozn. 32), s. 122. – Zdeněk Bičík – Petr Křivský, SOA Zámrsk (pozn. 3), Inventář – zpracování archivního fondu, Zámrsk 1962, s. II.

⁹² Macková, „Daleké“ poutní místo (pozn. 39), s. 94.

⁹³ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 8, 2001, s. 6.

⁹⁴ Z Hory Matky Boží, *Králicko*, č. 7–8, 1993, s. 9.

V kostele se od roku 1847 nacházely čtyři zvony, dva z nich byly 3. – 5. listopadu 1916 zrekvírovány, jednalo se o zvony sv. Michaela Archanděla a sv. Petra a Pavla, po roce 1916 pak došlo i na třetí zvon pořízený králickými cechy ke cti Panny Marie Nanebevzaté, na místě zůstal už jen malý sanktusový zvon.⁹⁵ Dne 15. června 1929 byly pořízeny tři nové zvony, které byly 28. července téhož roku slavnostně vysvěceny.⁹⁶

Budova Svatých schodů stojící na nádvoří získala mramorové obložení a 10. června 1934 byla nově vysvěcena.⁹⁷

Roku 1943 byl jeden ze zvonů opět zrekvírován jako válečný materiál.⁹⁸

Poválečné období nebylo pro klášter příznivé. Od roku 1946 byli odsunuti němečtí redemptoristé a nahrazeni českými, kteří zde sloužili do 50. let, následně byl klášter veřejnosti uzavřen.⁹⁹

V noci ze 13. na 14. dubna 1950 umístili do kláštera řeholníky a kněží, kteří byli považováni za podezřelé a kolaboranty, museli zde žít v internaci. Řeholníci byli propuštěni na podzim roku 1960 a tím přešli do civilních zaměstnání.¹⁰⁰

Od 12. října 1960 byl zřízen v klášteře Charitní domov, toho dne zde byly ubytovány staré a nemocné řeholnice františkánského řádu Neposkrvněného Početí Panny Marie. 18. října přišly do kláštera další řeholnice, celkem se zde nacházelo 62 sester.¹⁰¹

V 60. letech sestry shromáždily dřevěná sousoší z kapliček do sklepení kláštera, aby dál nedocházelo k jejich ničení vandaly a povětrnostními vlivy, jako tomu bylo především v 50. letech.¹⁰²

23. dubna 1968 padlo rozhodnutí oddělit poutní kostel od Charitního domova a ustanovit samostatnou duchovní správu kostela, kterou byl pověřen

⁹⁵ Viz Hübner (pozn. 11), I. díl, s. 203.

⁹⁶ Viz Oehl (pozn. 71), s. 60.

⁹⁷ Ibidem, s. 101.

⁹⁸ Viz Veith (pozn. 17), s. 86.

⁹⁹ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 10, 2001, s. 9.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Doubravka Plotěná, Z Hory Matky Boží, pokračování dějin, *Králicko*, č. 1, 1992, s. 2.

P. František Kolář. Díky tomu se mohl 1. května 1968 klášter znovu otevřít pro veřejnost.¹⁰³

Od roku 1972 je klášterní areál prohlášen kulturní památkou.¹⁰⁴

Dřevěné sochy z kapliček v aleji byly v 70. letech už silně poškozeny, proto je přechodně umístili v ambitech kláštera. Roku 1976 postupně sochy převezli do zámku v Žamberku a odtud měly po opravě putovat na přechodné místo uložení v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi spadajícího pod muzeum ve Vysokém Mýtě.¹⁰⁵ Po rekonstrukci kláštera v Králíkách se měly plastiky navrátit na místo původního určení, zůstaly však v provizorní expozici ve vraclavském kostele do současnosti.¹⁰⁶ První opravy na sochách byly provedeny patrně už ve 40. letech 18. století. Další opravy prováděl Johann Prause mezi lety 1872–1873. Odborný posudek sochařských děl z Králík vypracoval Jiří Sluštický roku 1972 a od roku 1976 do roku 1982 probíhalo odborné restaurování soch. Skupinu prvních čtyř plastik restaurovala akademická sochařka Eva Brožová, jednalo se o sochy *Ježíše Krista, Panny Marie, sv. Jana a sv. Máří Magdaleny*. Další restaurátorské práce prováděli odborní pracovníci restaurátorských dílen Krajského muzea východních Čech, Karel Kotrba a Bohumil Zemánek, kteří zrestaurovali plastiky s náměty *Olivetské hory, Zajetí Krista, Bičování, Ecce Homo, Kristus s Veronikou, Svlékání roucha, Ukřižování neboli Kalvárie a Oplakávání Ježíše Krista*.¹⁰⁷

Od roku 1981 trvala rekonstrukce hlavního schodiště dokončená roku 1983, současně opravili také dvě kaple u paty schodiště¹⁰⁸ a skoro současně tedy v letech 1982–1984 dostal kostel novou fasádu.¹⁰⁹

¹⁰³ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 11, 2001, s. 9.

¹⁰⁴ Viz Redemptoristé (pozn. 41), s. 16.

¹⁰⁵ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 11, 2001, s. 9.

¹⁰⁶ Viz Kuličková (pozn. 52), s. 30. – Muzeum KS–14 „U Cihelny“, Soubor soch (dřevěných plastik) z poutních kaplí v aleji ke klášteru na Hoře Matky Boží v Králíkách - Dolní Hedeč, kart. č. 318/a, Dokumentace k jednání o navrácení plastik z roku 1704 uložených v expozici v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi do ambítů kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách.

¹⁰⁷ Viz Kuličková (pozn. 52), s. 34–35. – Vraclav – expozice restaurátorských prací, *Králicko*, č. 7–8, 1992, s. 7.

¹⁰⁸ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 12, 2001, s. 6.

¹⁰⁹ Viz Redemptoristé (pozn. 41), s. 16.

Dne 7. října 1984 byly vysvěceny nové zvony sv. Josefa a sv. Františka a téhož roku 9. prosince v kostele zkolaudovali nově opravené varhany od firmy Žlutouk a Kubát ze Zásady.¹¹⁰

Od roku 1989 probíhaly opravy kaplí v lipové aleji z iniciativy pana Franze Jentschkeho z Bremen.¹¹¹ Ještě téhož roku založil Franz Jentschke Nadaci Hory Matky Boží.¹¹²

Od roku 1992 byla vstupní brána do kláštera zapsána jako památkově chráněný objekt a o dva roky později, tedy 1994, vyhlásil městský úřad Králíky lipovou alej za památnou.¹¹³

Následkem silné vichřice roku 1994 byla poničena věž kostela, opravou prošla téhož roku.¹¹⁴

Na Hoře Matky Boží se konala 16. srpna 1996 hlavní pouť, mši sloužil kardinál Bernardin Gantin z Papežské kongregace v Římě, apoštolský nuncius Giovanni Coppa a biskup královéhradecké diecéze Karel Otčenášek.¹¹⁵

V příloze měsíčníku *Králicko* je uvedeno, že 15. března 1999 se v poutním kostele restaurovala vstupní brána, schodiště a balustrády u kláštera, kazatelna a čtyři oltáře – Oltář Kristova křtu, sv. Uršuly, Panny Marie a oltář Čtrnácti svatých pomocníků.¹¹⁶

V rámci oslav 300. výročí od založení poutního místa se dne 20. srpna 2000 konala diecézní pouť na Hoře Matky Boží.¹¹⁷

Od 21. do 26. ledna 2002 se jednalo o budoucnosti pobytu sester z Kongregace Neposkvrněného Početí Panny Marie na Hoře Matky Boží. Klášter spravovala Česká katolická charita, která ho měla předat k 30. červnu 2002 královéhradeckému biskupovi. Sestry klášter 21. července opustily, aby mohl být předán mužskému řádu redemptoristů.¹¹⁸

¹¹⁰ Z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 12, 2001, s. 6.

¹¹¹ Doubravka Plotěná, Z Hory Matky Boží, *Králicko*, č. 1, 1992, s. 2.

¹¹² Proslov pana Franze Jentschkeho, *Králicko*, č. 5, 1994, s. 3.

¹¹³ Josef Orlita, Rekonstrukce aleje, *Králicko*, č. 3, 1996, s. 2.

¹¹⁴ Z Hory Matky Boží, *Králicko*, č. 11, 1994, s. 4.

¹¹⁵ Z Hory Matky Boží, *Králicko*, č. 9, 1996, s. 15.

¹¹⁶ Z Hory Matky Boží, Příloha, *Králicko*, č. 4, 1999, s. 7.

¹¹⁷ Bohumír Strnad, Slavíme 300 let poutního místa, *Králicko*, č. 4, 2000, s. 1.

¹¹⁸ Arnošt Juránek, Sestry v červnu odjedou, *Nové Králicko*, č. 3, 2002, s. 1. – Marie Rousová, Sestry se stěhují z Hory Matky Boží, *Nové Králicko*, č. 8, 2002, s. 1.

Dne 24. září 2007 vysvětili všechny kapličky v aleji.¹¹⁹

Prvním vedoucím společnosti provozující Poutní dům a část kláštera se stal v roce 2009 Josef Kubiš. Tentýž rok od 1. ledna zpřístupnili rekonstruovaný refektář a hlavní chodbu. Dále se připravovalo zpřístupnění krypty a márnice,¹²⁰ jež jsou v současnosti přístupné veřejnosti.

Poslední trvale žijící redemptorista z kláštera odešel 4. dubna 2010, od této chvíle redemptoristé dojíždí do kláštera pouze o nedělích a svátcích na bohoslužby.¹²¹

Z personálních důvodů ruší redemptoristé od 15. dubna 2012 duchovní správu na Hoře Matky Boží, provoz nadále zajišťuje firma JK Consulting Group, s.r.o.¹²²

4. Biskup Tobiáš Jan Becker

Tobiáš Jan Becker [11] se narodil 15. července 1649 v Králíkách. Pocházel z pekařské rodiny, jak napovídá jméno rodiny, a byl nejmladší z osmi dětí Jana a Sibyly Beckerových. Jeho otec zastával také funkci radního a soudce.¹²³ Na Lysé hoře u Králík se konala asi od roku 1636 mariánská procesí, která souvisela s morovou epidemií.¹²⁴ Procesí se rády účastnily především místní děti, mezi nimiž byl i Tobiáš Jan. Už v dětství si Tobiáš Jan patrně předsevzal, že až vyroste, nechá na tomto místě postavit kostel zasvěcený Panně Marii.¹²⁵

Po dokončení základního vzdělání se Tobiáš Jan Becker vydal na církevní dráhu. Studoval teologii, kde získal bakalářský titul a poté se nakrátko stal od roku 1679 kaplanem při kostele sv. Voršily v klášteře voršilek na Novém Městě pražském. Dále působil jako děkan v Hostinném a roku 1681 byl

¹¹⁹ Za nadaci Hory Matky Boží Franze Jentschkeho Jiří Vencel a Dušan Krabec, Slavnostní svěcení kaple Na Pískách, *Nové Králicko*, č. 9, 2007, s. 2.

¹²⁰ Martin Filip, Klášter zpřístupnil opravené části, *Nové Králicko*, č. 2, 2009, s. 4.

¹²¹ Martin Filip, Klášter v Králíkách je prázdný. Řeholníci odešli, *Nové Králicko*, č. 5, 2010, s. 1.

¹²² Pražská provincie Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristé), Vyjádření k současné situaci na Hoře Matky Boží, PR XXVIII 11, 20. 3. 2012, nestránkováno.

¹²³ Viz Cory (pozn. 56), s. 315.

¹²⁴ Macková, Klášter na Hoře Matky Boží (pozn. 40), s. 15.

¹²⁵ Plotěná, *Průvodce ambity* (pozn. 25), s. 3.

kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze. V katedrále sv. Víta roku 1692 nechal vyzdobit hrob Jana Nepomuckého, kterého ctil dávno před jeho svatořečením. Později se stal děkanem kapituly u sv. Apolináře v Praze. Ještě před dosazením na biskupský stolec započal Tobiáš Jan stavět jednu z velmi významných staveb této doby ve východních Čechách a tou byl právě kostel s klášteřem servitů u Králík.¹²⁶ Stavba kláštera byla dobře promyšleným krokem, protože poutní místo hrálo velmi významnou roli v protireformační činnosti.¹²⁷ Když tedy navštívil farář Schlieman z Králík Tobiáše Jana Beckera a oznámil mu, že na Lysou horu směřuje stále více poutníků a proto by chtěl postavit na Lysé hoře kapli zasvěcenou Panně Marii, připomněl tím Beckerovi jeho dětský slib.¹²⁸ Se stavbou mariánské kaple se začalo roku 1695, poté se Tobiáš Jan Becker rozhodl pro větší projekt a brzy na Lysé hoře stál poutní chrám, který byl roku 1700 vysvěcen samotným Beckerem. Zpočátku skromný projekt kaple se nakonec tedy rozvinul v klášterní komplex s budovami pro poutníky, což ještě více upevnilo poutní tradici na tomto místě.

Následujícího roku císař římský a král český Leopold I. jmenoval Tobiáše Jana Beckera biskupem v Hradci Králové, stalo se tak 24. listopadu a jeho jmenování potvrdil papež Klement XI. dne 3. dubna 1702. Biskupské svěcení přijal 14. května 1702 od litoměřického biskupa Jaroslava ze Šternberka a již 27. května byl intronizován v katedrále sv. Ducha v Hradci Králové, aby se mohl ujmout svého episkopátu v královéhradecké diecézi.¹²⁹

Ve funkci biskupa naplno projevil své vynikající organizační a vyjednávací schopnosti, stejně tak jako smysl pro řešení náročných stavebních projektů. Podařilo se mu založit tzv. Švandovskou prebendu pro katedrální kapitulu, vzniklou už roku 1662 z odkazu chrudimského děkana Jana Vojtěcha Švandy, ale teprve v roce 1703 mohlo být dědictví využito. Poté konečně začal organizovat přestavbu bývalých gallasovských domů, které zakoupil již první hradecký biskup Matouš Ferdinand Sobek, na biskupskou rezidenci. Stavba rezidence byla zahájena pravděpodobně v roce 1705, jak se můžeme

¹²⁶ Viz Buben (pozn. 54), s. 20. – Viz Srp (pozn. 55), s. 31.

¹²⁷ Viz Musil (pozn. 32), s. 68.

¹²⁸ Viz Jeglinger (pozn. 15), s. 9–16.

¹²⁹ Viz Buben (pozn. 54), s. 20. – Viz Srp (pozn. 55), s. 31.

dozvědět z biskupova dopisu bratranci Augustinu Františkovi Prokšovi, který byl pověřen dohledem na stavbu kláštera v Králíkách. V dopise mu sděluje, „že vede velkou stavbu v Hradci, na které pracuje stejný počet zedníků a nádeníků jako v Králíkách, a musí pro ni kupovat rovněž tolik vápna, písku a dalšího materiálu, který ho přijde týdně nejméně než na 50 zlatých.“¹³⁰

Dokázal získat dostatečné množství financí pro vybudování kněžského domu v Hradci Králové. Neustoupil ani při různých dohodách s městem, takže roku 1706 zahájil jednání, které skončilo pro biskupství úspěšně, díky tomu mohl do prostoru bývalého purkrabství umístit roku 1709 biskupský kněžský seminář. Na jižní straně náměstí vedle katedrály zakoupil nemovitosti pro stavbu kanovnických domů. Při katedrálním chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové biskup založil roku 1708 bratrstvo Nejsvětějšího Těla Božího, pro které sepsal pravidla a v Římě u papeže Klementa XI. sjednal odpustky. Do roku 1709 bylo dokončeno vstupní křídlo biskupské rezidence s kaplí sv. Karla Boromejského. Dne 13. října 1709 vysvětil katedrálu, jelikož nenalezl žádné doklady, o jejím svěcení¹³¹ a 4. listopadu téhož roku vysvětil kapli sv. Karla Boromejského při biskupské rezidenci.¹³²

Během všech těchto projektů nadále nezapomínal na poutní místo v Králíkách a tak kolem kostela vznikly v letech 1701–1704 ambity, 1706–1710 dal zde vybudovat klášter servitů a na cestě směrem k poutnímu místu zřídit 8 kaplí s monumentálním sochařským cyklem bolestí Ježíše Krista. Konečně roku 1709 také zahájil přestavbu biskupského zámku v Chrasti u Chrudimi.¹³³

Tobiáš Jan Becker, v pořadí pátý královéhradecký biskup, zemřel v Hradci Králové dne 11. září 1710, jeho ostatky byly uloženy v kryptě katedrály Svatého Ducha.¹³⁴ Teprve v rukou biskupa Beckera konečně upevnilo královéhradecké biskupství své postavení a mohlo být předáno nástupcům k dalšímu rozvoji, ale tentokrát za příznivějších podmínek.

¹³⁰ Viz Croÿ (pozn. 56), s. 96.

¹³¹ Viz Buben (pozn. 54), s. 20.

¹³² Viz Croÿ (pozn. 56), s. 96.

¹³³ Viz Buben (pozn. 54), s. 20–21 – Viz Srp (pozn. 55), s. 31–33.

¹³⁴ Ibidem, s. 21. – Ibidem, s. 32–33.

Výsledkem stavebnické činnosti Tobiáše Jana Beckera bylo mnoho důležitých staveb, nesoucích podobný architektonický ráz, ten spočívá především v konzervativním vzhledu a důstojné monumentalitě těchto budov.¹³⁵ Pro biskupa Beckera pracoval architekt, který měl velký vliv na mnoho projektů v regionu, přesto nám jeho jméno zůstává zatím neznámé.

5. Řád služebníků Panny Marie – servité

Ordo Servorum Mariae čili Řád služebníků Panny Marie byl založen roku 1233 sedmi florentskými kupci, kteří prosazovali společnou zbožnost a zvláštní úctu k Panně Marii.¹³⁶ Zakladatelům řádu dal florentský biskup Ardingo pozemky na Monte Senario nedaleko Florencie, kde si mohli v ústraní zřídit klášter.¹³⁷ Dne 11. února 1304 papež Benedikt XI. bulou potvrdil existenci nového řádu.¹³⁸ Servité se řadí k mendikantskému typu řádu, v roce 1418 je papež Martin V. zařadil s ohledem na starobylost mendikantské tradice mezi ostatní žebravé řády. Servité se řídí řeholí sv. Augustina a vlastními pravidly sepsanými v 70. nebo 80. letech 13. století.¹³⁹ Z Florencie se řád rozšířil nejprve po Itálii a později do celé Evropy.

V průběhu raného novověku se servité chtěli vymezit vůči ostatním řádům z hlediska úcty k Panně Marii a tak se začali intenzivně soustřeďovat na kult Panny Marie Bolestné. Od roku 1692 papež Inocenc XII. vyhlásil Pannu Marii Bolestnou za patronku řádu servitů.¹⁴⁰

Do Čech se řád poprvé dostal poměrně brzy, přímo z Florencie je k nám pozval Karel IV. roku 1360 a usídlili se při kostele Panny Marie v Praze Na Slupi neboli Na Trávníčku. V době husitských válek byl klášter zničen a další pokusy o obnovení kláštera byly neúspěšné.¹⁴¹

¹³⁵ Viz Croÿ (pozn. 56), s. 98.

¹³⁶ Viz Jirásko (pozn. 59), s. 69.

¹³⁷ Čapská, Servité (pozn. 62), s. 117.

¹³⁸ Anna Šinorová, *Kláštery Řádu služebníků Panny Marie v Praze* (bakalářská práce), Katedra dějin a didaktiky dějepisu PdFUK, Praha 2011, s. 18–22.

¹³⁹ Čapská, Servité (pozn. 62), s. 117–118.

¹⁴⁰ Ibidem, s. 118.

¹⁴¹ Viz Šinorová (pozn. 138), s. 27–29.

Do rakouských zemí se řád rozšířil na začátku 17. století. Arcivévodkyně Anna Kateřina Gonzaga, vdova po Ferdinandu II. Tyrolském, přivedla řád do Innsbrucku a tak se začal řád šířit dál do zemí habsburské monarchie.¹⁴²

Návrat servitů do Čech přišel až roku 1626 na přání Ferdinanda II. Habsburského. Nové místo, kde by se mohli usadit, našli na Starém Městě při kostele sv. Michala. Začali také se stavbou konventu na Bílé Hoře, klášter však nebyl dostaven kvůli nedostatku peněz a špatnému umístění v místech častých vojenských konfliktů.¹⁴³ Postupně v Čechách vznikaly další kláštery od roku 1665 v Rabštejně nad Střelou, roku 1677 v Nových Hradech, 1696 na Hoře Matky Boží u Králík a 1747 v Konojedech. Na Moravě se usadili servité v roce 1675 v Jaroměřicích nad Rokytnou a roku 1715 ve Veselí nad Moravou.¹⁴⁴

Nástup řádu servitů do českých zemí byl postupně zastaven za josefinských reforem. Kláštery služebníků Panny Marie byly postupně v Čechách a na Moravě rušeny. Po odchodu řádu z Hory Matky Boží u Králík v roce 1883 zůstal klášter pouze v Nových Hradech, jenž byl přiřazen k tyrolské provincii řádu se sídlem v Innsbrucku.¹⁴⁵

Pojednání o řádu servitů je důležité především pro lepší pochopení koncepce stavby, která je směřována stejně jako spiritualita řádu, k úctě k Panně Marii Bolestné. Architektonické pojetí stavby je prostoupeno upomínkami na Sedm bolestí Matky Boží, což se promítá na monumentálním kamenném schodišti o sedmkrát sedmi schodech nebo také v počtu věží klášterního komplexu.

¹⁴² Čapská, Vytváření prostoru (pozn. 60), s. 153.

¹⁴³ Viz Šinorová (pozn. 138), s. 38–40.

¹⁴⁴ Čapská, Vytváření prostoru (pozn. 60), s. 159–164. – Zdeněk Bičík – Petr Křivský, SOA Zámrsk (pozn. 3), Inventář – zpracování archivního fondu, Zámrsk 1962, s. II.

¹⁴⁵ Viz Jirásko (pozn. 59), s. 69.

6. Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele – redemptoristé

Congregatio Sanctissimi Redemptoris neboli Kongregaci Nejsvětějšího Vykupitele založil roku 1732 italský šlechtic sv. Alfons Maria Liguori. Teprve roku 1749 bylo založení řehole potvrzeno papežem Benediktem XIV.¹⁴⁶ Redemptoristé jsou misijní řád, který má na starosti šíření katolické víry, vyučování, vedení sirotčinců, starají se o poutní místa a pořádají duchovní cvičení. Redemptoristé byli schopni zpovídat věřící v jejich rodné řeči.¹⁴⁷

První koleje redemptoristů vznikaly v Itálii, o rozšíření do habsburské monarchie se od roku 1824 zasloužil dnes svatořečený Klement Maria Hoffbauer – Dvořák z Tasovic u Znojma.¹⁴⁸

Ve Vídni byl první dům redemptoristů založen roku 1819 a roku 1841 vznikla rakouská provincie řádu. Do Čech kongregace vstoupila od roku 1855 a její nejstarší domy spadaly pod rakouskou provincii. Samostatná pražská provincie se ustanovila roku 1901. Nejstarší kolej u nás vznikla roku 1855 v Koclířově u Svitav a roku 1896 byla přemístěna nedaleko do Lán u Svitav. Další domy vznikly například v Praze na Zderaze a na Karlově, na Svaté Hoře u Příbrami, při kostele Panny Marie Ustavičné Pomoci a sv. Kajetána v Praze na Malé Straně a na Hoře Matky Boží u Králík. Na Moravě byly založeny koleje v Července, Bílsku u Litovle a v Brně. Od roku 1918 se kongregace rozšířila do dalších měst, například do Karlových Varů, do Tasovic a Frýdku.¹⁴⁹

Roku 1883 se poutní místo na Hoře Matky Boží u Králík po více než 180 letech ve správě servitů převedlo na kongregaci redemptoristů, jež byli schopni akceptovat pokračování tradice založené biskupem Tobiášem Janem Beckerem a přetvořit ho tak v novodobé poutní místo.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Ibidem, s. 85–86.

¹⁴⁷ Macková, Středoevropské poutnictví (pozn. 68), s. 178.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Viz Jirásko (pozn. 59), s. 85–86.

¹⁵⁰ Macková, Středoevropské poutnictví (pozn. 68), s. 178.

7. Formálně stylový a ikonografický rozbor klášterního kostela, ambitů, Svatých schodů a kaplí v aleji

Klášterní poutní komplex se rozléhá na kopci nazývaném Hora Matky Boží a svou působivou siluetou nad okolní krajinou navádí už z dálky k jeho navštívení. Poutní místo vzniklo v době vrcholného baroka, je však památkou výrazně klasicizujícího proudu, a přestože se barokní umění v době výstavby kláštera přiklánělo už k dynamickým formám, místo neztrácí v porovnání s radikálně barokními památkami na monumentalitě a impozantnosti. Baroko se specializovalo na dramatické až divadelní působení architektury s citlivým zasazením do malebné krajinné scenerie, přesně tak bylo poutní místo na Hoře Matky Boží navrženo. Klášterní kostel je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie a celý areál svou symbolikou upomíná k Panně Marii Sedmibolestné. Přestože klášter roku 1846 vyhořel, jeho podoba se z vnějšku příliš nezměnila, pouze vnitřní výzdoba byla mezi lety 1883–1907 vyměněna za pseudorenesanční. Fasády poutního komplexu jsou pojaté ve žluto bílé barevnosti.

Areál kláštera sestává ze souboru staveb, kterým dominuje budova klášterního kostela s dvouvěžovým průčelím vedoucím do Nádvoří poutníků. Bazilikální trojlodí bylo postaveno v čistých pravoúhlých formách, čímž navazuje na vzor Šalamounova chrámu.¹⁵¹ Kostel a nádvoří obklopují čtyři křídla nízkého uzavřeného ambitu se čtyřmi kaplemi v nárožních věžích. Nádvoří poutníků se honosí kromě kostelního průčelí také malebnou stavbou vycházející ze vzoru římských Svatých schodů. Na ambit a kostel navazuje soubor klášterních budov se dvěma menšími nádvořími po stranách kostela. Do poutního komplexu vede v západním průčelí ambitu mohutná kamenná vstupní brána se sochami Panny Marie a archanděla Michaela s ďáblem a s balustrádovým schodištěm o sedmkrát sedmi schodech, které se ve spodní části větví do tří ramen. Nedílnou součástí areálu je soubor osmi šestibokých kaplí rozestavěných v aleji vedoucí od města ke klášteru. Kaple byly

¹⁵¹ Pavlíček, Šalamounův chrám (pozn. 34), s. 256.

v minulosti osazeny velkými dřevěnými polychromovanými sochami s výjevem Kristova utrpení, ty jsou dodnes druhotně umístěny v expozici vytvořené v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi. Do aleje se z města vstupuje barokní vstupní bránou se sochami krále Davida a proroka Izaiáše vpředu, sochy sv. Jana Křtitele a sv. Lukáše jsou umístěny vzadu.

7. 1. Klášterní kostel

Klášterní kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie a postavený mezi lety 1696–1700 má tvar trojlodní obdélné baziliky se dvěma mírně předsunutými věžemi v západním průčelí, půlkruhově uzavřeným presbytářem orientovaným téměř na východ (přesněji jihovýchod) a sakristií v jeho ose. Z vnějšku kostel působí jako pravoúhlá blokovitá stavba, uvnitř však nabývá dynamičtějších tvarů. [1, 2, 3, 4]

7. 1. 1. Exteriér kostela

Fasáda kostela je řešena jednoduchým členěním v podobě lizénových rámců, jen v horním patře průčelních věží jsou lizény nahrazeny nárožními pilastry s nízkými sokly a profilovanými hlavicemi ukončenými několik desítek centimetrů pod korunní římsou. Průčelí kostela s mírně předsunutým dvouvěžím člení další dvě římsy celkem do tří etáží. [12]

Přízemí na nízkém kamenném soklu prolamují tři pravoúhlé portály. Hlavní portál vedoucí přímo do střední lodi kostela lemují jednoduché lištové ostění s uchy a kapkami v horní části. Římsu portálu ukončuje rozeklaný segmentový fronton, mezi jehož vrcholy je vložena nika, kterou člení pouze široký vystupující pás pod konchou a vyplňuje kamenná socha Panny Marie. Po obou stranách hlavního vchodu do kostela se ve výšce asi jednoho metru nad zemí nachází dvě stejně provedené prázdné niky. Další dva portály jsou prolomeny v místech bočních věží a vedou do vedlejších lodí kostela. Ostění jsou opět lištová pravoúhlá s uchy, kapkami a nadpražní římsou. Nad bočními

vstupy se nachází půlkruhově zakončená menší okna v jednoduchém štukovém rámci.

V druhém patře se nachází tři okenní otvory, dvě boční okna jsou obdobná jako v přízemí, jen střední okno je více protáhlé do výšky.

Třetí neboli zvonové patro prolamuje v každé věži jedno protáhlé půlkruhově zakončené okno, prostor mezi věžemi vyplňuje atika, kterou rozděluje přesahující trojúhelný štít s malým oknem zakončeným stlačeným obloukem. Pod štítem se nachází obdélná prázdná plocha s lizénovým rámem. Před požárem místo vyplňoval balustrádový dekor, což můžeme srovnat s plánem budovy, i se dvěma dochovanými grafikami, na nichž je motiv také zobrazen. Oproti původnímu návrhu můžeme zaznamenat jen několik málo změn, na původním návrhu například chybí atikový nástavec nebo konchy vedle vstupu. Věže kryjí cibulové střechy s lucernami, zlatými makovicemi a patriaršími kříži, původně zde byly cibulové střechy bez luceren.

Z bočních stran a ze zadního pohledu si věže v horních dvou etážích zachovávají stejné členění lizénovými rámci, nárožními pilastry a okny jako v průčelí. [13]

Hlavní loď, snížené boční lodě, presbyterium a kaple podél presbytáře jsou opatřeny lizénovými rámci. Do hlavní lodi a do bočních jsou z každé strany prolomena tři nízká půlkruhově ukončená okna rámovaná lištovou šambránou, presbytář je opatřen pěti okny a obě kaple nacházející se po stranách presbyteria osvětluje po jednom oknu, pod nímž je obloukově ukončený portál v lištovém ostění.

Hlavní loď kostela a presbytář kryjí sedlové střechy, boční lodě jsou opatřeny pultovými střechami. V místech nad presbyteriem se nachází sanktusník v podobě lucerny s cibulovým zastřešením.

7. 1. 2. Interiér kostela

Vnitřní prostor chrámového trojlodí s presbytářem je zaklenut valenou klenbou rozdělenou pasy do třech polí v hlavní lodi. Klenební pasy oddělují

také hlavní loď od presbytáře a kruchty na severozápadě. Klenby jsou v místech oken opatřeny lunetovými výsečemi a ve vrcholu kruhovým štukovým dekorem. Okna mají široké špalety v dolní části zkosené. Stěny kostela rytmižují kompozitní pilastry, nesoucí bohatě profilovanou zalamovanou římsu zdobenou jemným zubořezem. [14, 15]

Půlkruhově zakončené presbyterium je od hlavní lodi odděleno triumfálním obloukem zdobeným obdélnými štukovými rámy se zkosenými rohy. Prostor rovněž obíhá profilovaná zalamovaná římsa vynášená pilastry s kompozitními hlavicemi. Koncha presbytáře je oddělena klenebním pasem, z něhož vybíhají další dva pasy, vyplněné třemi okenními otvory s lunetovými výsečemi. Další dvě okna s lunetami jsou umístěna po stranách klenby presbytáře a doprovází vpadlé štukové zrcadlo ve tvaru obdélníku s uchy ve všech rozích.

Celý zadní prostor presbytáře zaplňuje hlavní oltář vytvořený v pseudorenesančním stylu ve druhé polovině 19. století z limbového dřeva. Spodní část oltáře se svatostánkem je zdobena čtyřmi menšími sochami sv. Alfonse, sv. Jana Evangelisty, sv. Dominika a sv. Františka. Ústřední prostor nad svatostánkem je věnován prezentaci drobné olejomalby překryté stříbrným plechem, je na ní vyobrazení Panny Marie s Ježíškem, milostný obraz darovaný do kostela biskupem Tobiášem Janem Beckerem. [16] Obraz vynášejí sošky andílků a doprovází sochy sv. Jáchyma a sv. Anny. V oltářním nástavci se nachází velký obraz *Korunovace Panny Marie* namalován profesorem Richterem z Kladska.¹⁵²

Po obou stranách presbytáře jsou v patře umístěna polokruhová okna se štukovou suprafenestrou, ve spodní části jsou prolomeny obloukově zakončené vstupy do dvou přízemních kaplí vedle presbyteria. Kaple jsou kryté plackovou klenbou. Pravá kaple zasvěcená sv. Peregrinovi [17] má na stropě fresku zobrazující *Povolání sv. Peregrina* do řádu servitů. Při východní straně stojí malý oltář s výklenkem, na němž je plastika světce modlícího se pod křížem. Levá kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova má v klenbě původní

¹⁵²Viz Redemptoristé (pozn. 41), s. 37.

fresku, jež nebyla po požáru opravována, představující *Sv. Juliánu Falconieri*, zakladatelku řádu „Služebnic Panny Marie“.¹⁵³ Při východní straně se nachází oltář se sochou Krista ve výklenku, ukazujícího své srdce věřícím. Kaple jsou propojeny s bočními loděmi opět obloukově zakončenými vstupy doplněnými v patře menšími půlkruhovými okny. Před vstupem do levé kaple je umístěna socha sv. Anežky České.

Užší boční lodě [19] jsou propojeny s hlavní lodí půlkruhovými arkádami s pásovým dekorem v místě náběhu oblouku, z nichž vychází jednoduché lištové rámování archivolty. Boční lodě slouží v podstatě jako průchozí kaple oddělené od sebe arkádami, které jsou stejně zdobené jako v hlavní lodi a jsou svedeny do pilastrů podél zdi. V každé boční lodi jsou umístěny tři pseudorenesanční oltáře z druhé poloviny 19. století z limbového dřeva. Směrem z pravé zadní strany se nachází v boční lodi oltář zasvěcený sv. Alžbětě Uherské, dále oltář Služebníků Panny Marie a oltář sv. Klementa Hofbauera. Vpravo před triumfálním obloukem stojí menší oltář sv. Josefa, z boku oblouku je umístěn krucifix a naproti před obloukem oltář sv. Alfonse. V levé lodi směrem od presbytáře stojí oltář sv. Jana Nepomuckého, za ním oltář Panny Marie Bolestné a oltář sv. Gerarda Majelly. Všechny oltáře v horní části zdobí kruhové okno s motivy týkajícími se zasvěcení oltáře, světci jsou zobrazeni pomocí reliéfních plastik v rámu, adorovaných drobnými soškami světců na stranách, pouze oltář Panny Marie Bolestné má obraz malovaný vídeňským malířem Aloisem Kastnerem.¹⁵⁴

Na levé straně lodi v místě mezi první a druhou arkádou od východu stojí dřevěná kazatelna z roku 1896. Zdobena je reliéfy čtyř církevních otců a na stříšce se nachází menší socha Krista.

Severozápadní část kostela je rozdělena hudební kruchtou na dvě podlaží. [20] Přízemní prostora předmítnosti má valené zaklenutí s lunetami, oblouk zdobí štukový dekor v podobě kratších a delších zrcadel. Na vrcholu klenby je obdélné štukové zrcadlo s uchy, v němž je umístěno další obdélné zrcadlo s půloblouky na každé straně. Po obou stranách předmítnosti jsou

¹⁵³ Ibidem, s. 42–45.

¹⁵⁴ Ibidem, s. 36–46.

rozmístěny dva obloukem ukončené vchody, ty volně průchozí nacházející se blíž hlavnímu vstupu vedou přes přízemí věží do ambítů. Druhá dvojice portálů se zavřenými dveřmi dál od vstupu vede ke schodům na kruchtě. Konvex-konkávně prohnutý parapet balkónu hudební kruchtě je krytý dřevěným obložení. Varhany, které jsou zde umístěny, pochází z roku 1889, opraveny byly roku 1984 firmou Žloutek a Kubát ze Zásady.

7. 2. Andělé s kropenkami

Pod kruchtou stojí dva barokní pískovcoví andělé s kropenkami. [21, 22] Oba andělé šlapou na hlavu draka, anděl umístěný po levé straně od vstupu má dynamičtější postoj než pravý. Detailní pojetí tváří andělů můžeme vidět na zvrásnění mezi obočím, velkých mírně přivřených očí, rovném dlouhém nosu, pod nímž jsou vytvarována drobnější ústa, nebo na dolíku na bradě. Tváře jsou lemovány hustými dlouhými kadeřemi, které se v některých místech kroutí jakoby všemi směry od hlavy. Křídla mají andělé složená na zádech, oba drží kropenku jednou rukou u pasu a druhou ukazují prstem vzhůru. Jsou oděni do světlého dlouhého šatu přepásaného na břicho ornamentálním pásem. Na nohách mají vysoké páskové sandály. Roucho pravého anděla [21] je zprohýbáno jemnými úzkými záhyby, na rukou připomínající tvarem jádro ořechu, na hrudi je látka rytmicky poskládána a suknice oděvu je členěná podlouhlým úzkým řasením s jádrovými záhyby, které působí až mokřým dojmem. Oděv levého anděla [22] je pojatý robustněji, řasení je širší a má větší hloubku. Bohatě řasené rukávy a spodní část oděvu se v některých místech až neobvykle zalamují do pravoúhlých forem.

Srovnání postav andělů s kropenkami

Datace i autorství andělů je nejisté, dříve se odhadovalo na 30. léta 18. století z dílny Jiřího Františka Pacáka. Ivo Kořán navrhnul skupinu vzájemně podobných andělských postav k přesnějšímu určení autorství.¹⁵⁵

V porovnání s andělem s kropenkou ze Žamberka, [23] jenž vznikl okolo roku 1730 a Kořánem připsán Karlu Prantlovi či Janu Albertu Devotymu,¹⁵⁶ jsou andělé z Králík trochu podobní. Látka oděvu žamberského anděla se ve spodní partii pravouhle zalamuje a v horní části jsou záhyby užší, na hrudi skládané. Pojetí vrchní části roucha se blíží pravému králickému andělovi, spodní část připomíná spíš levého, ovšem vlasy a výraz obličeje nejsou tolik propracované.

Anděl z Dolního hřbitova ve Žďáru nad Sázavou, [24] archivně připsaný Řehoři Thénymu,¹⁵⁷ se podobá andělům z Králík v utváření horní části drapérie. Na rukávech a hrudi se objevují jemnější záhyby jako u pravého králického anděla. Andělova tvář má taktéž dlouhý rovný nos, avšak vlasy nejsou tak rozevláté.

Více podobných rysů můžeme nalézt na soše Anděla strážce z Horního Jelení [25] od Karla Prantla. Vlasy anděla jsou podobně kroucené a rozevláté směrem od hlavy. Roucho je na rukávech bohatě řaseno do hlubších záhybů a ve spodní části se drapérie pravouhle zalamuje.

Anděl strážce z Rohovládovy Bělé [26] je vzhledem ke králickým sochám subtilnější a působí jemněji jak ve výrazu tváře, tak v pojetí křídel. Ani při srovnání drapérie nemůžeme soudit, že sochu vytvořil tentýž sochař jako anděly z Králík.

¹⁵⁵ Kořán, *Braunové* (pozn. 48), s. 140–143.

¹⁵⁶ *Ibidem*. – Zuzana Kreuselová, *Kostel sv. Václava v Žamberku* (diplomová práce), Ústav dějin křesťanského umění KTFUK, Praha 2015, s. 32.

¹⁵⁷ Kořán, *Braunové* (pozn. 48), s. 140–143.

7. 3. Ambity

Čtyři křídla uzavřených ambitů propojených s kostelem z obou stran vznikly v letech 1701–1704 a obklopují čtvercové Nádvoří poutníků. Z důvodu nepříznivých povětrnostních podmínek jsou ambity uzavřené, původně však byly navrženy otevřené arkádami do dvora. Ambity jsou při kostele jednopodlažní a směrem na severozápad vzhledem ke sníženému terénu dvoupodlažní. Na původním plánu i grafikách bylo první nadzemní patro prolomeno půlkruhově zakončenými okny a v místech věží obdélnými, dnes nejsou okna patrná, v těchto místech se zachovaly pouze větrací průduchy. Ve všech čtyřech nárožních věžích jsou ve vnitřním trojboce zakončeném prostoru umístěny kaple. Chodby ambitů kryjí pultové střechy. [13]

7. 3. 1. Exteriér ambitů

Na severovýchodní a jihozápadní straně vnější fasády vystupují pouze dva široké výklenky, uvnitř jsou v těchto místech umístěny oltáře. Na jihozápadě se nachází jedno obdélné okno ke kryptě, jinak je fasáda z těchto stran nečleněná. Ambity na severozápadní (průčelní) straně jsou v úrovni druhého podlaží odděleného úzkou římsou členěny pilastry a slepými obdélnými okny s jednoduchým rámováním. V úrovni podokenních říms jsou také pilastry opatřeny římsovým prvkem. Rytmičké střídání pilastrů a oken přerušuje mohutný kamenný portál uprostřed. [27]

Ve všech čtyřech rozích jsou postaveny věžičky s cibulovým zastřešením, které z ambitů vystupují do popředí. Dvě věže na jihovýchodě jsou zapuštěny do ambitů, takže ční jen jejich vrchní část. Další dvě věže se nachází na severozápadě a jsou vyzdviženy nad úroveň terénu, od přízemí je odděluje stejně jako ambity jednoduchá římsa. Fasádu člení pilastry se spodním soklem a profilovaná hlavice je umístěna několik centimetrů pod korunní římskou. Z bočních stran prolamují věže obdélná okna v lištovém rámování, v průčelí věží slepá okna a jihozápadní věž má v prvním

nadzemním podlaží dvě malá půlkruhová okénka osvětlující druhou místnost krypty.

Vnitřní dělení fasády do nádvoří spočívá ve střídání půlkruhově zakončených oken v lištovém štukovém rámu a lizén ukončených průběžnou římsou krytou krátkou pultovou stříškou. V některých místech jsou místo oken do ambitů prolomeny pravoúhlé portály v lištovém ostění. Nad stříškou je ještě část fasády zdobená lizénovými rámci, na vrcholu zdi jsou rozestavěny kamenné ozdobné koule, jež se v některých místech nedochovaly. [28] Hlavní portál z nádvoří ambitů je větší a polokruhově zakončený v kamenném lištovém ostění, s klenáky v náběhu oblouku i ve vrcholu. Vedle vstupu jsou umístěny zdvojené pilastry. Nad vstupem se nachází nástavec, opatřený lizénami a kamennou nápisovou kartuší s konzolou. Jsou zde vyryta slova: „*ECCE ENIM EX HOC BEATAM ME DICENT OMNES GENERATIONES Luc: i Cap.*“.¹⁵⁸ Konzola podpírá římsu, na níž stojí barokní pískovcová socha Panny Marie. Na nástavci je nasazen rozeklaný tympanon, v jehož rozeklení stojí zmiňovaná socha. [29]

7. 3. 2. Interiér ambitů

Během všedních dnů je umožněn přístup do ambitů z boční severovýchodní strany, proto začínáme s popisem vnitřních prostor ambitů odtud. V místě bočního vchodu se nachází čtvercová předsíň, v lunetách pod klenbou jsou fresky s výjevy *Vyhnání penězoměnců z chrámu* a *Adorace milostného obrazu Sta Maria Maggiore* datované do roku 1740 a opravované roku 1912. Stropy jsou sklenuty křížovou klenbou tvarující jednotlivá klenební pole do podoby čtverců. Obě strany stěn člení velké slepé arkády, mezi nimiž se nachází poměrně široké části stěn, do kterých se sbíhá klenba. Jak už bylo jžjokny a několika pravoúhlými portály. V místech čtyř nárožních věží se nachází kaple. [30, 31]

¹⁵⁸Jedná se o citát chvalozpěvu *Magnificat*: „*Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení*“ – *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad, Praha 2006, Lk, 1, 48.

První kaple u bočního vstupu se nazývá Dušičková. Oltářní obraz s výjevem Panny Marie přimlouvající se za duše v očistci namaloval Eduard Wabersich z Liberce okolo roku 1900. Po stranách stojí barokní sochy kostlivců z doby po roce 1700.¹⁵⁹

Podél nádvorní strany je u polopilířů přistaveno celkem 42 obrazů malovaných na plechu ve vyřezávaných rámech a ve spodní části opatřených klekátky. Římské číslice označují cyklus radostí a bolestí Panny Marie, obrazy světců jsou popsány arabskými čísly. Protější stranu zdobí 14 velkých na plechu malovaných obrazů křížové cesty. Všechny obrazy namaloval okolo roku 1900 Anton Mühl z Nové Paky.¹⁶⁰

Ambity zdobí oltáře nebo jejich části z původní výzdoby kostela a jsou rozmístěny mezi zastaveními křížové cesty. Jako první se na severovýchodní straně nachází socha sv. Jana Nepomuckého obětující svůj jazyk Panně Marii z doby po roce 1700, pod ním stojí Králický betlém zhotovený roku 1863. Dále oltář Panny Marie Pomocnice s obrazem ze 17. století, který se jako jediný zachoval při požáru kláštera, se sochami archanděla Michaela a sv. Václava asi z roku 1700. Dále obraz sv. Filomény od akademického malíře J. Umlaufa vzniklý v padesátých letech 19. století a obraz sv. Judy Tadeáše od italského malíře Rossi di Tivoli. Následuje rozvilinový oltář sv. Voršily s obrazem od Eduarda Wabersicha asi z roku 1920, s barokními sochami sv. Viktorie a sv. Apolónie, z doby kolem roku 1700. Obraz Nanebevzetí Panny Marie namalovaný po roce 1850 původně zdobil hlavní oltář v kostele, jde o kopii obrazu z obrazárny v Budapešti. Další malba představuje Pannu Marii Bolestnou, namalovanou Josefem Umlaufem koncem 19. století. Na konci chodby nalezneme sousoší Immaculaty se dvěma anděly z původního vyhořelého kostela, vytvořené kolem roku 1700. Socha Panny Marie formálně připomíná kamennou sochu z hlavního portálu.¹⁶¹

V druhé věži ambitů na severozápadě se nachází kaple archanděla Michaela s obrazem z roku 1911 od Eduarda Wabersicha. Strany obrazu

¹⁵⁹ Viz Redemptoristé (pozn. 41), s. 20.

¹⁶⁰ Ibidem, s. 19.

¹⁶¹ Ibidem, s. 20–23.

adorují barokní plastiky představující vlevo archanděla Gabriela a vpravo archanděla Rafaela. V nástavci se nachází barokní poprsí Boha Otce a dvou andělů. Pod hlavním obrazem můžeme vidět kopii drobného obrazu Panny Marie Sněžné z Říma. Sochařská výzdoba oltáře opět pochází z doby kolem roku 1700.

Na severozápadní straně ambitů můžeme vidět soubor 13 tištěných obrazů Betlémské cesty s výjevy z Ježíšova dětství. Jsou to kopie od malíře J. Füricha. V těchto místech se nachází pamětní deska s podobiznou biskupa Beckera v medailonu, zhotovená J. L. Urbanem v Olomouci. Následuje sousoší Ukřižovaného Ježíše s Pannou Marií a sv. Janem. Soubor barokních řezeb z doby okolo roku 1700 ozvláštňuje sousoší Narození Panny Marie. Kolébku zobrazenou uprostřed s narozenou Pannou Marií doprovází sochy sv. Jáchyma a sv. Anny. Nahoře se vznáší andílek se znakem Panny Marie.

Kaple v jihozápadní věži je věnována Křtu Páně. Barokní oltář pocházející z roku 1730 nese malbu, která znázorňuje Křest Ježíše Krista od Eduarda Wabersicha opět z období kolem roku 1920. Sochy rozsazené na oltáři okolo barokního svatostánku představují čtyři evangelisty - sv. Matouše, sv. Marka, sv. Lukáše a sv. Jana. Na levé straně stojí barokní kazatelna podpíraná andílkem, patřila k původnímu mobiliáři kostela a sochy evangelistů na oltáři nejspíš patřily ke kazatelně.

Kousek od barokní kazatelny stojí na konzole figura Bolestné Matky Boží vzniklá po roce 1700. Následuje reliéf Panny Marie Královny nebes s anděly také z doby po roce 1700, jenž zřejmě pocházel původně z oltářního nástavce, stejně jako následující postava Matky Boží s Ježíškem vytvořená ve dvacátých letech 18. století.

V podlaze jihozápadního křídla ambitu je otvor vedoucí do krypty ohraničený kovovou mříží. Kaplová krypta pochází z roku 1704. Dolů můžeme sestoupit po 30 cihlových schodech. Krypta je sklenuta stejně jako ambity křížově se slepými arkádami ve zdi. Místnost osvětluje jediné okno v jihozápadní straně zdi. Druhá místnost se nachází přímo pod kaplí Křtu Krista umístěné v nárožní věži, zeď člení apsidové výklenky a z každé strany

je prolomeno jedno malé půlkruhové okno. V první místnosti vpravo jsou pochováni ve zdi bratři a kněží, kteří působili v klášteře od roku 1700 do roku 1950. Z období internace v letech 1950–1960 jsou na tomto místě pochováni dva řádoví kněží a dva řádoví bratři. V druhé místnosti stojí drobný oltář se skleněnou rakví a sochou sv. Maxima.¹⁶²

Pokračujeme dál v jihozápadní chodbě ambitů oltářem Čtrnácti svatých pomocníků. Tento rozvilinový oltář byl zhotoven kolem roku 1700 a barokní sochy sv. Augustina a sv. Valentina byly vypracovány asi o 20 let později. Obraz Čtrnácti svatých pomocníků uprostřed namaloval okolo roku 1920 Eduard Wabersich. Následuje obraz s výjevem sv. Filipa Benitia, člena řádu servitů, vzniklý v první čtvrtině 18. století. Další rozvilinový oltář Českých patronů vznikl také okolo roku 1700. Oltářní obraz od Eduarda Wabersicha z období kolem roku 1920 doprovází barokní sochy sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého asi z třicátých let 18. století. Na podstavci ve zdi stojí socha žehnajícího Ježíše Krista. Lurdská kaple v místech bývalého vchodu do klášterní zahrady byla vytvořena před rokem 1900, na jejím zhotovení pracoval člen řádu redemptoristů Josef František Kupertin Hrnčič. Představuje výjev Panny Marie z Lurd zjevující se čtrnáctileté dívce Bernadetě.

Čtvrtá nárožní kaple je zasvěcená sv. Anně, matce Panny Marie. Oltářní obraz se znázorněním sv. Anny a mladé Panny Marie namaloval roku 1906 J. Hübscher. Po stranách obrazu stojí barokní plastiky sv. Jáchyma a sv. Josefa.

Předposlední obraz nese název „Živý růženec“ a byl namalován J. Umlaufem roku 1864. Výzdobu ambitů zakončuje obraz sv. Petra a Pavla namalovaný v padesátých letech 19. století, je na něm podepsaný malíř J. Worlitžka.

7. 4. Kamenný portál a schodiště

Severozápadnímu křídlu z vnější strany ambitů dominuje mohutný kamenný vrcholně barokní portál z roku 1700. [32, 33] Architektonicky pojatý

¹⁶² Ibidem, s. 24.

portál sloužil především o velkých svátcích, kdy se jím dá projít přímo na Nádvoří poutníků. Nejdříve se však musí vystoupat po schodišti o sedmkrát sedmi stupních s kamenným balustrádovým zábradlím, které je několikrát zalamováno. Schodiště je vyzdviženo do úrovně druhého patra ambitů. Vyzděnou část pod schodištěm prolamují tři valeně zaklenuté otvory od nejvyššího nejbliž portálu po nejnižší u paty schodiště, prostřední otvor je vpravo zazděný. Perspektivně zužující se schodiště je nahoře jednoramenné, v dolní části se rozšiřuje a větví do třech ramen obklopujících dvě kaple, patřící k souboru osmi kaplí z aleje.

Bohatě zdobený portál [32] opatřený v dolní části dvoukřídlými vraty s obloukovým zakončením a lištovým ostěním nad sebou nese znak biskupa Beckera. Znak vytesaný v kartuši zobrazuje tři kosmá břevna ve spodní části, na horním břevnu sedí holubice se zlatou ratolestí v zobáku, vrchní část štítu nese korunu prostoupenou biskupskou mitrou a ven obrácenou berlu. Vše završuje biskupský klobouk se šesti střapci na každé straně. Okolí dekoruje zavíjená florální ornamentika. Po obou stranách vstupu jsou vytesány zmnožené pilastry s florálními hlavicemi nesoucí mnohokrát zalamovanou profilovanou římsu, jež v půlkruhu obíhá i nad biskupským znakem. Celou spodní část portálu zastřešuje zalamovaná bohatě profilovaná korunní římsa, nad kterou je nasazen štítový nástavec, po stranách snížený a uprostřed završený rozeklaným segmentovým obloukem. Vrchol portálu zdobí socha archanděla Michaela a po stranách sošky andílků.

7. 4. 1. Socha Panny Marie (Immaculata)

Socha stojící ve vrcholu hlavního portálu z vnitřní strany směrem do nádvoří představuje výjev *Nanebevzetí Panny Marie*. [34] Postava stojí na oblačném soklu v kontrapostu, což způsobuje dynamické prohnutí do boku, a před sebou spíná ruce v modlitbě. Jemně modelované rysy tváře rámuji drobné kadeře vlasů. Roucho Panny Marie je pojato velmi vzdušně, spodní šat splývá podél těla do dlouhých trubicových záhybů, kdežto vrchní plášť

zdobení ornamentálním lemem vzdušně obtáčí tělo Panny Marie. Plášť se převaluje přes Mariinu pravou pokrčenou nohu a vypadá, jakoby do sebe nabíral vítr.

7. 4. 2. Sousoší archanděla Michaela s ďáblem

Druhý vrchol hlavního portálu z průčelní strany je osazen výjevem *Archanděla Michaela potírajícího ďábla* [35]. Mladická tvář archanděla působí zjemněle stejně jako tvář Panny Marie z druhé strany portálu. Postava Archanděla Michaela šlape na krk vzpírající se postavy ďábla, kterou probodává zlatým kopím drženým oběma rukama. Křídla má složená na zádech, jen pravé mírně vyčnívá. Postava je oděna do kratšího šatu se suknicí vlnící se do větších záhybů kolem andělových nohou, jeho hrud' kryje kyrys. Tvář ďábla se kroutí a tvaruje do karikurního šklebu, svými expresivně pojatými pařáty se brání náporu archandělovy nohy zatlačující jeho tělo k zemi. Socha je opatřena pozlacenými kovovými doplňky, jako je archandělova „koruna“ na přilbici, kopí a plameny, šlehající ve spodní straně od ďábelské postavy.

7. 4. 3. Sochy andílků

Postavy dvou andílků [36, 37] umístěných po stranách štítového nástavce jsou v dynamickém postavení, každý přidržuje nápisovou kartuš, kterou jednou nohou překračují. Pravý andílek přidržuje kartuš s nápisem: „*DISPERSIT SUPERBOS Luc*“, levý má při sobě nápis: „*MENTE CORDIS SUI*“.¹⁶³ Pravý anděl zaujímá postoj s nakročením pravé nohy, tělo a levou ruku, v níž drží symboly blesků, natáčí do protisměru, jakoby je chtěl vymrstit proti postavě ďábla. Kadeře vlasů se mu kroutí směrem od hlavy. Těličko i tváře působí baculatě, látka zahalující dolní část těla je zvrásněna v hluboké

¹⁶³ Když dáme oba nápisy z kartuší dohromady, vznikne nám opět citát z chvalozpěvu *Magnificat*: „*Rozptýlil ty, kdo v srdci smýšlejí pyšně*“. – Ibidem, Lk 1, 51.

místy zalamované záhyby. Levý andílek zaujímá zrcadlově stejnou pozici, je však trochu více odhalený v horní části těla.

Na Nádvoří poutníků je umístěn ještě jeden andílek [38], přidržující kartuši s nápisem: „*ET EXALTAVIT HUMILES*“.¹⁶⁴ Možná bylo soch původně víc a každá nesla nějakou část verše týkající se oslavy Ježíše Krista.

Srovnání sochařské výzdoby hlavního portálu

Sochu Panny Marie z králického portálu můžeme srovnat s podobným výjevem Panny Marie v aureole ze vstupního portálu královéhradecké biskupské rezidence [39]. Hlava Panny Marie se stejným způsobem zaklání, vlasy a tvář jsou pojaté totožně. Drapérie je vypracována téměř shodně i s podobným ornamentálním lemem pláště. Jediný rozdíl můžeme shledat v tom, že Panna Maria z Králík drží ruce sepnuté, kdežto Panna Maria z biskupské rezidence drží v levé ruce malé dítě, na hlavě má posazenou zlatou korunu a za sebou má zlatou zář (aureolu).

Na náměstí v Hradci Králové vznikl mezi lety 1714–1717 morový sloup a jeho sochařskou složku přisoudil hradecký historik Ludvík Domečka sochaři Janu Křtiteli Bullovi, Ivo Kořán se však přiklání k Janu Pavlu Cechpauerovi.¹⁶⁵ V roce 2004 byl sloup restaurován akademickým sochařem Janem Víchem, jenž přisoudil sochu sv. Jana Nepomuckého právě Janu Křtiteli Bullovi, avšak ostatní podle něj spíš odpovídají stylu Jana Pavla Cechpauera.¹⁶⁶ Zdá se, že u některých postav se umělec nechal inspirovat plastikou Panny Marie z portálu blízké biskupské rezidence. Mám tím na mysli sochu sv. Václava zahalenou do pláště s ornamentální obrubou, jehož cíp se obtáčí kolem těla světce a převaluje se přes nohu jako na postavě Panny Marie z portálu. Tentýž motiv můžeme vidět také u Immaculaty z vrcholu sloupu, kde jsou však patrně ostřejší tvary drapérie, nemůžeme opomenout ani jistou podobnost obličejových rysů.

¹⁶⁴ Další citát znamená v překladu: „*a ponížené povýšil*“. – Ibidem, Lk 1, 52.

¹⁶⁵ Kořán, Umění a umělci baroka (pozn. 20), s. 56–57.

¹⁶⁶ Jan Vích, Restaurování mariánského sloupu na Velkém náměstí v Hradci Králové, *Zprávy památkové péče*, ročník 66, 2006, č. 5, s. 385–390.

V Hořicích nedaleko Hradce Králové se před kostelem nachází socha Panny Marie s Ježíškem [40]. Socha je zařazena mezi vrcholně barokní práce asi do 30. let 18. století z dílny následovníků Matyáše Bernarda Brauna, kteří přicházeli z nedalekého Kuksu.¹⁶⁷ Pokud si postavu Panny Marie dobře prohlédneme, najdeme v její tváři stejné rysy jako na Immaculatě z hradecké biskupské rezidence. Také můžeme nalézt shodu ve způsobu utváření pláště nebo v gestu ruky, kterou Panna Marie drží Ježíška.

Jestliže se budeme držet informací, které biskup Becker sdělil v dopisu bratranci Augustinu Františku Prokšovi,¹⁶⁸ vyšla by nám datace sochařské složky portálu na rok 1705. Jana Croÿ se pokusila určit jako autora mladého Jiřího Františka Pacáka (kolem 1670–1742),¹⁶⁹ čemuž by mohla odpovídat i datace, ve svých pětatřiceti letech měl už velké zkušenosti. Ke srovnání můžeme použít například sochařskou složku z mariánského morového sloupu na náměstí v Poličce,¹⁷⁰ v pojetí tváře archanděla Michaela z Králík a tváře sv. Šebestiána můžeme najít podobnou zjemnělost a možná podobné zpracování tváře, ovšem víc se z tohoto porovnání vyčíst nedá. V Poličce však můžeme najít i shodné téma, a to na barokní kašně, kde se odehrává výjev *Archanděl Michael potírá ďábla*. Bohužel formálně je tato socha zcela jiná, obličej archanděla má ostřejší rysy, navíc karikaturní škleb ďábelské postavy z Králík je v Poličce potlačen ve prospěch téměř lidské podoby. Sošky andílků a puttů z poličského sloupu mají baculaté tváře a končetiny, tak jako andělé z Králík, ovšem u těchto andílků je trochu jinak tvarovaná horní část těla. Z formální stránky Pacákovy tvorby se nelze domnívat, že byl autorem sochařské výzdoby v Králíkách, usuzují tak na základě odlišného pojetí drapérie. Nejčastěji se můžeme na jeho dílech setkat s velmi důkladnou prací s drapérií, velkým množstvím oblých a kroucených záhybů pokrývajících téměř každé volné místo.

¹⁶⁷ <http://infocentrum.horice.org/o-meste/pamatky/kostel-narozeni-panny-marie>, vyhledáno 16. 12. 2016.

¹⁶⁸ Viz Cory (pozn. 56), s. 96.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Jiří Slouka, *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*, Praha 2010, s. 165–166.

Vzhledem k časné dataci soch a souvislosti se sochařem Františkem Ignácem Weissem, který podle všeho také pracoval na některých řezbách v Králíkách, můžeme uvažovat ještě o autorství Matěje Václava Jäckela (asi 1655–1738). Sošky andílků a podobnost postavy Panny Marie s některými díly Jäckelovy tvorby souhlasí. Sochař vytvářel postavičky andílků právě tak baculaté, jako jsou na hlavním portálu, také tvarování vlasů by u mnohých odpovídalo. Zdárný příklad tohoto propojení hledejme u andílka se symboly Posledního soudu ze zповědnice kostela sv. Markéty na Břevnově [41]. Postavy Panny Marie a Archanděla Michaela můžeme srovnat se sochami z mariánského morového sloupu v Českém Krumlově [42, 43]. Vrcholová socha Panny Marie nebo sv. Jana Evangelisty nesou ve tváři podobné jemné rysy. Nelze si také nevšimnout způsobu traktování drapérie, na niž – a to nejenom u těchto příkladů – můžeme pozorovat podlouhlejší trubkovité záhyby podél těla a různě zakroucené konce látky u nohou, ale také dynamické obtáčení pláště okolo postav, na nichž se objevují zalamované tvary.

7. 5. Kaple svatých schodů

Za zdmi ambitů stojí na Nádvoří poutníků drobná altánová stavba napodobující Svaté schody (Scala Sancta) z Říma. Dvoupatrová kaple králických Svatých schodů byla vybudována na půdorysu obdélníka začátkem 18. století. [44, 45]

Fasáda budovy je rozdělena úzkou římsou do dvou etáží. Průčelí je ve spodní části opatřeno třemi portály. Hlavní portál uprostřed s obloukovým zakončením s lištovým ostěním členěným třemi klenáky, je rámován dvěma pilastry a vlnovitě zprohýbanou vrchní římsou. Hlavní portál po stranách doprovází dva menší pravouhlé vstupy v lištovém ostěním a horním klenákem. Na protilehlé straně budovy se nachází jeden velký obloukem zakončený portál jen v lištovém ostěním s klenáky. Stěny první etáže prolamují malá kruhová okna v jednoduchém ostěním umístěná v horní polovině spodní fasády, to způsobuje, že lizénové rámce zdobící spodní část budovy jsou kvůli oknům

vyříznuty do mírného obloučku. Na delších bočních stranách je rozmístěno po pěti oknech, kratší strany jsou opatřeny každá dvěma okenními otvory. V lizénových rámech na bocích budovy se navíc objevují sdružené lizény. Horní patro osvětlují pravoúhlá okna v lištovém ostění, na průčelní straně se nachází tři okna, delší strany jsou opatřeny vždy pěti okenními otvory a závěrová strana má pouze dvě okna na stranách. Horní fasádu člení pilastry, které jsou na delších stranách sdružené. Kaple Svatých schodů je pokryta valbovým zastřešením.

Interiér budovy [50] byl ve 30. letech 20. století upraven do dnešní podoby s mramorovým obložením. Podle trojosého průčelí je rozdělen i vnitřní prostor na tři části, který vyplňuje trojramenné mramorové schodiště. Prostřední nejširší schodiště je odděleno od postranních širokými, avšak nevysokými mramorovými přepážkami. V přední části těchto mramorových přepážek se na podstavcích nachází podobně jako v Římě sousoší s náměty *Jidášova polibku* a *Ecce homo*. Za plastikami jsou na přepážkách rozmístěny mramorové vázy, po dvou na každé z nich. Nahoru se vystupuje stejně jako jinde, ústředním schodištěm po kolenou, až k mramorovému oltáři, nad nímž je v obloukovém výklenku umístěno sousoší *Ukřižovaného Krista s Pannou Marií a sv. Janem Evangelistou*. Na plochem stropě je namalován výjev *Zmrtvýchvstání Ježíše Krista* od Antonína Mühla z roku 1899.¹⁷¹

Plány klášterního komplexu z provinčního archívu servitů v Innsbrucku můžeme porovnat s uskutečněným záměrem Kaple svatých schodů. V plánech nalezneme také návrh plánované protějškové budovy, která měla stát v druhé části Nádvoří poutníků. Podle přiloženého popisu mělo jít o Loretánskou kapli. [4] Kaple se stejným obdélným půdorysem měla mít odlišné pouze vnitřní uspořádání. Mírně protáhlou místnost kaple s valenou lunetovou klenbou zakončuje půlkruhově uzavřený presbytář. Z plánů můžeme vyčíst, že obě kaple měly průčelím směřovat ke kostelu, v přední části měly budovy uzavírat lehké konstrukce, zřejmě mohlo jít o portiky nebo balkony.

¹⁷¹ Poche, *Umělecké památky Čech II* (pozn. 22), s. 133.

7. 5. 1. Legenda, historie a podoba Svatých schodů v Římě

Původní Svaté schody (Scala Sancta) se nachází v italském hlavním městě Římě a stojí přímo na náměstí Svatého Jana (San Giovanni) před původní papežskou bazilikou v Lateránu. Posvátné schodiště pochází z paláce prefekta Pontia Piláta v Jeruzalémě. Po těchto 28 mramorových stupních měl údajně několikrát kráčet Ježíš Kristus před svým odsouzením.¹⁷² Předmětem zvláštní úcty jsou tři stupně, na něž ukápla Kristova krev. Podle tradice se jedná o druhý, jedenáctý a dvacátýosmý schod, které bývají označovány křížky nebo se zde umísťují vzácné relikvie.¹⁷³

Schodiště se stalo předmětem úcty ve 4. století, když ho sv. Helena, matka císaře Konstantina Velikého, nechala v roce 326 spolu s dalšími relikviemi Kristova utrpení převézt z Jeruzaléma do Říma a byly umístěny na místě starého papežského paláce při Laternánské bazilice.¹⁷⁴

Největší změny se Svaté schody dočkaly roku 1585, tehdy bylo nařízením papeže Sixta V. schodiště přistaveno k soukromé papežské kapli s názvem Svatyně svatých (Sancta Sanctorum), kde byly uchovány nejvzácnější relikvie. Po jednoramenném svatém schodišti, které později sloužilo výhradně pro vzestup po kolenou, se dalo za odříkání modliteb vystoupat do této drahocenné svatyně. Při renezanční úpravě budovy mezi lety 1586–1588, kterou realizoval architekt Domenico Fontana, byla k hlavnímu schodišti přidána boční ramena pro sestup dolů.¹⁷⁵

Pručelí svatých schodů v Římě směřující do náměstí dělí římsa na dvě patra, která jsou dále členěna pilastry. Ve spodní části se nachází pět obloukových arkád, z nichž čtyři jsou částečně zazděné a prostřední slouží jako velký vstupní portál. Ve dvou bočních zazděných arkádách jsou prolomeny menší pravoúhlé portály v lištovém ostění s uchy a kapkami a profilovanou nadpražní římsou. Horní podlaží je prolomeno pěti pravoúhlými

¹⁷² Viz Schulten (pozn. 19), s. 128.

¹⁷³ Viz Tkadlčík (pozn. 33), s. 8. – Dagmar Kubíčková, *Sochařská výzdoba Svatých schodů v Brně* (bakalářská práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 2010, s. 9.

¹⁷⁴ Viz Schulten (pozn. 19), s. 128.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 111–115.

okny v ozdobných šambránách se segmentovými a trojúhelnými frontony. Nahoře je vytesán nápis oslavující papeže Sixta V., který nechal kapli Svatých schodů přebudovat.

Vnitřní prostor kaple vyplňuje pětiramenné schodiště, z toho prostřední, po kterém kráčel Ježíš Kristus, tvoří osmadvacet stupňů z mramoru. Schodiště jsou od sebe oddělena plnými stěnami a stropy jsou zaklenuty valeně. Ústřední schodiště bylo v 18. století zakryto dřevěnými deskami, aby nedošlo k jejich přílišnému opotřebení. Stupně, na kterých měla být nalezena Kristova krev, jsou označeny křížky se skleněnými průzory v dřevěném obložení.¹⁷⁶ Po obou stranách schodiště jsou osazeny sochy znázorňující vpravo *Jidášův políbek* a vlevo *Ecce Homo*. Fresková výmalba interiéru je dílem Baldassara Croceho.

7. 5. 2. Tradice výstavby Svatých schodů

Tradice výstavby napodobenin Svatých schodů nacházejících se v Římě náležela především období baroku. Silná barokní zbožnost vedla k zakládání poutních míst a s nimi spojené tvorbě kopií svatyň, jejichž originály nebyly běžnému poutníkovi z časových ani finančních důvodů dostupné. Z tohoto důvodu se také v Čechách a na Moravě začaly postupně objevovat nápodoby Loretánských kaplí, Svatých schodů a Božích hrobů. Nejvýznamnějším poutním místem v Čechách se stala Svatá hora u Příbrami, k níž vede schodiště o 365 stupních někdy nazývané Svaté schody.¹⁷⁷ Prvenství výstavby přesnější nápodoby Svatých schodů o 28 stupních získala na našem území Olomouc. Svaté schody zde vznikaly v letech 1702–1726 při františkánském klášteře sv. Bernardina. Bohužel se nám do dnešní doby k olomouckým Svatým schodům zachovaly pouze skoupé informace a dvě rytiny průčelí a oltáře od Antonína Josefa Schindlera z 20. let 18. století, schody byly totiž po roce 1799 zrušeny.¹⁷⁸ Kopie svatých schodů byla později

¹⁷⁶ Viz Tkadlčík (pozn. 33), s. 5–6.

¹⁷⁷ Ibidem, s. 9–10.

¹⁷⁸ Ibidem, s. 13–20.

postavena také při premonstrátském klášteře na Svatém Kopečku u Olomouce, jejich výstavba probíhala zřejmě ve 30. letech 18. století.¹⁷⁹ Olomouc však nebyla jediným místem v naší zemi, kde se nacházela napodobenina římské svatyně. Mezi nejvýznamnější z nich můžeme zařadit také Svaté schody při klášteře v Praze na Karlově započaté zhruba ve stejné době jako schody v Králíkách, tedy okolo roku 1710.¹⁸⁰ Pražské schody byly také jako první v českých zemích dokončeny.¹⁸¹ Další nalezneme u minoritů při klášterním kostele sv. Janů v Brně. Na tomto místě nejdříve vznikla mezi lety 1716–1719 Loretánská kaple, k níž následně postavili Svaté schody vysvěcené roku 1727.¹⁸² Celkem důsledně vycházejí z římského vzoru Svaté schody u augustiniánů v České Lípě z let 1727–1730.¹⁸³ K nejmladším svatyním tohoto typu postaveným v barokní době patří Svaté schody z let 1768–1770 v klášteře kapucínů v Rumburku.¹⁸⁴ Z množství nápodob Svatých schodů jsem se snažila vybrat ty nejznámější, avšak na našem území se nachází daleko víc architektur postavených podle vzoru římských Svatých schodů.¹⁸⁵

7. 6. Klášterní budovy

Patrová budova konventu je ve střední části připojená k sakristii nacházející se v ose kostela na jihovýchodní straně. Boční křídla kláštera jsou spojena s ambity a vytváří tak jednotný celek se dvěma menšími nádvořími po stranách kostela. Klášterní budovy byly postaveny mezi lety 1706–1710. [5, 13]

Budova konventu je postavena na půdorysu kříže, z toho kratší ramena tvoří sakristie s kaplí ve spodním podlaží v ose za kostelem a refektář

¹⁷⁹ Ibidem, s. 49–50.

¹⁸⁰ Viz Cory (pozn. 56), s. 105.

¹⁸¹ Viz Tkadlčík (pozn. 33), s. 41–42.

¹⁸² Viz Kubíčková (pozn. 173), s. 11–13.

¹⁸³ Viz Tkadlčík (pozn. 33), s. 47–48.

¹⁸⁴ Ibidem, s. 52–53.

¹⁸⁵ Tématem Svatých schodů v českém prostředí se podrobněji věnuje ve své diplomové práci Jiří Tkadlčík, kde uvádí více informací a příkladů. – Viz Tkadlčík (pozn. 33).

s knihovnou v horním podlaží, které vystupují z budovy rovněž v ose na severovýchodě. Boční křídla jsou členěna lizénovými rámci. Hlavní patrová budova konventu má nezdobenou fasádu, jejíž stěny prolamují pouze pravoúhlá okna. Chodby konventu byly v přízemí zaklenuty křížovou klenbou v chodbě a místnosti v druhém traktu byly zaklenuty valeně s lunetami. Dříve se v těchto prostorách nacházely fresky, které jsou dnes pravděpodobně zabíleny. V patře je budova rozdělena do tří traktů zaklenutých obdobně jako v přízemí. Boční přízemní křídla jsou zaklenuta stejně jako ambity křížovou klenbou. Na severovýchodě se celé křídlo neobnovilo, je zde postavena pouze zeď do výšky zbylých částí křídla. Budovy kláštera jsou kryty sedlovými střechami.

Klášterní areál byl původně plánován rozsáhleji. [3] Na plánech z archívu servitů v Innsbrucku můžeme vidět rozložení třech křídel arkádových chodeb obklopujících budovu kláštera v zadní části. Arkádové chodby s malou vstupní branou na severovýchodě měly obklopotvat zahrady za klášterními budovami.

7. 7. Vstupní brána do aleje a její sochařská výzdoba

Podél cesty z města je vysázena 1,5 km dlouhá alej,¹⁸⁶ která vede přímo k poutnímu místu. Při úpatí návrší zvaného někdy Kopeček a ještě častěji Hora Matky Boží, stojí za malým náměstím barokní brána, označující začátek souboru staveb patřících k poutnímu komplexu. [51] Brána byla postavena kolem roku 1704, následně vznikla lipová alej, která byla z důvodu špatného stavu roku 1856 vykácena a nahrazena novými stromy.¹⁸⁷ Brána byla obnovena v roce 1882, následně roku 1988 a znovu mezi lety 1992–2003.

Barokní vstupní brána ve stylu vítězného oblouku má z obou stran stejné členění i výzdobu. Ve středu brány je prolomen velký oblouk s profilovanou archivoltou, v místě náběhu oblouku zdoben lištami a ve vrcholu

¹⁸⁶ Lukáš Král, *Králicko: (region Králiky)*, Ústí nad Orlicí 2000, s. 8.

¹⁸⁷ Plotěná, *Průvodce ambity* (pozn. 25), s. 9.

klenákem. Po bocích oblouku zdobí fasádu dva pilastry na každé straně. V prostoru mezi pilastry se nachází niky zdobené pásem pod konchou, v nichž jsou umístěny na předsazených soklech sochy, vpředu od náměstí jsou to starozákonní postavy *krále Davida a proroka Izaiáše* a vzadu sochy *sv. Jana Křtitele a sv. Lukáše* z Nového zákona. Nad obloukovým průchodem jsou na každé straně nápisové kartuše, první s nápisem: „*SICUT MOYSES EXATLAVIT SERPENTEM IN DESERTO. Joan: 3. Cap.*“ Z druhé strany brány je v kartuši vytesán další nápis navazující na předchozí: „*ITA EXALTARI OPORTET FILIUM HOMINIS. Joan: 3. Cap.*“¹⁸⁸ Korunní římsa vynášená pilastry uprostřed segmentově obíhá nápisovou kartuši. Brána je zakončena trojúhelným štítem, na jehož vrcholu je osazen pískovcový kříž s reliéfem hada vpředu a ukřižovaným Kristem vzadu.

Na dvou původních vyobrazeních kláštera je brána do aleje ztvárněna trochu jinak. [6, 7] Místo trojúhelného štítu můžeme vidět vysoký nástavec ve tvaru soklu se sochou ve vrcholu, zavíjeným ornamentem a kamennými koulemi po obou stranách.

Sochařská výzdoba brány je provedena z pískovce, jedná se o čtyři sedící plastiky v nadživotní velikosti. Sochy jsou pojaty velmi dynamicky s propracovanými výrazy tváří, tělesnými detaily a gesty.

7. 7. 1. Socha krále Davida

Nalevo začínáme výjevem *krále Davida* [52]. Sedící postava krále Davida před sebou drží rozevřenou knihu s nápisem: „*FODERUNT MANUS MEAS ET PEDES MEOS.(?SA ?2.1?)*“¹⁸⁹ Tvář krále Davida s krátkým plnovousem lemují vlasy po ramena, na hlavě má nasazenou korunu a při pravé ruce má žezlo. Pohled je směřován nahoru, a přestože je socha provedena v kameni, vyniká zajímavými detaily v tváři i na draperii. Na tváři postavy je detailně vypracované pokrčené obočí, linka kolem nosu nebo pojetí

¹⁸⁸ „*Jako Mojžíš vyvýšil hada na poušti, tak musí být vyvýšen Syn člověka.*“ – Viz Bible (pozn. 158), J 3, 14.

¹⁸⁹ „*Probodli mé ruce a mé nohy.*“ – Ibidem, Ž 22, 17. Zbytek nápisu je nečitelný, pravděpodobně tam mělo stát „*PSA(L). 22.(17).*“

vousů. Látka je na klíně nahrnuta, mezi kolena je pravouhle zalomena a směrem dolů se podél nohy tvaruje do lehkých místy zalamovaných záhybů.

7. 7. 2. Socha proroka Izaiáše

Postava *proroka Izaiáše* [53] napravo drží před sebou v pravé ruce knihu s nápisem¹⁹⁰ a druhou ruku s rozevřenou dlaní natahuje před sebou. Socha je provedena ještě detailněji než předchozí. Vzhled starého muže podtrhují vrásky ve tváři a prohloubené kruhy pod očima. Tvář je porostlá dlouhým plnovousem, který se vlní na prorokově hrudi. Na pravé ruce jsou detailně zobrazené vystupující žíly, šlachy i nehty a dlaň levé ruky člení poměrně hluboké čáry. Postava je zahalena od hlavy v dlouhém plášti tvarujícím se kolem levé ruky a spadajícím v hlubokých zalamovaných záhybech podél nohou.

7. 7. 3. Socha sv. Jana Křtitele

Socha *sv. Jana Křtitele* [54] umístěná z druhé strany brány vpravo má na pravém kolenu položenou rozevřenou knihu, do níž prstem levé ruky ukazuje na nápis: „*ILLUM OPORTET CRESCERE ME AUTEM MINUI. IOAN: 3 V.30.*“¹⁹¹ Postava je více odhalená, díky tomu můžeme vidět důkladně vypracovanou stavbu těla i svalstva. Tvář je opět pokryta zakrouceným plnovousem, vlasy se vlní okolo detailně pojednané tváře s pohledem směřujícím nahoru. U nohou sv. Jana leží jeho atribut beránek. Socha je opatřena kovovým doplňkem hole zakončené křížem.

7. 7. 4. Socha sv. Lukáše

Čtvrtá socha po levé straně zobrazující *sv. Lukáše* [55] má také na kolenu otevřenou knihu, do které ukazuje prstem pravé ruky na nápis: „*NONNE*

¹⁹⁰ Nápis není čitelný, můžeme předpokládat, že zde byla další slova předpovídající Kristovo utrpení.

¹⁹¹ „*On musí růst, já však se menšit.*“ – Viz *Bible* (pozn. 158), J 3, 30.

*H()EC OPORTUIT PATI CHRISTUM, ITA INTRARE IN GLORIAM SUAM, LUC (?)*¹⁹² Také na této soše jsou vypracované detaily, krátké vousy, vlnité vlasy a pečlivě tvořená mimika v obličeji. Drapérie na rukávech se skládá do hlubokých záhybů, na kolenou je lehce ohrnuta se zalamovanými okraji a u nohou spadá na podstavec v mělkých klikatých záhybech. Postava je usazena na atributu ležícího býka, jehož přední pravá noha kopytem přečnívá přes podstavec.

7. 8. Soubor osmi kaplí v aleji a jejich někdejší sochařská výzdoba

V lipové aleji bylo postaveno osm stejných, přibližně čtyři metry vysokých kaplí na půdorysu šestiúhelníka asi z roku 1704. [56] Podél aleje jsou postupně rozestavené na každé straně cesty tři kaple a poslední dvě stojí u paty schodiště přímo před klášterem. Finančními prostředky z Nadace Franze Jentschke byly mezi lety 1989–1994 všechny kaple restaurovány. Do kaplí vede obloukem zakončený portál s jednoduchou archivoltou a klenáky, obrácený k cestě. Interiéry osvětlují vždy dvě půlkruhová okna v lištové šambráně, umístěna ve třetí a páté straně od vstupu. Spodní část fasády tvoří asi do půl metru hrubá omítka, nad ní je hladká barevná omítka zdobená lizenovými rámy. Na bohatě profilovanou korunní římsu nasedá zvonová střecha.

V kaplích stála do 50. let 20. století monumentální dřevěná sousoší s výjevy *Olivetské hory, Zajetí Krista, Bičování, Ecce Homo, Krista s Veronikou, Svlékání roucha, Kalvárie a Oplakávání Ježíše Krista*. Dnes se v kaplích nachází pouze malované obrazy těchto výjevů, inspirované sousošími a doplněné o původní nápisové kartuše v němčině vztahující se k danému tématu v kapli. [57]

¹⁹² „Což neměl Kristus to vše vytrpět a tak vejít do své slávy?“ – Ibidem, Lk 23, 26. Část nápisu je nečitelná.

8. Dřevěná polychromovaná sousoší z kaplí v aleji

Skupina čítá 29 polychromovaných postav vysoké kvality, vyřezaných z lipového dřeva, v lehce nadživotní velikosti. Přestože byly řezby v minulosti velmi poškozeny, jejich počet se dodnes zachoval v úplnosti. Sousoší byla v 70. – 80. letech restaurována¹⁹³ a zařazena do expozice muzea v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi. Dnes jsou však sousoší ve vracavské expozici uspořádána zcela jinak než tomu bylo původně v kaplích, a tím jejich děj utrpěl ztrátu původní kontinuity. Sousoší byla v kaplích umístěna na podstavci připomínajícím skalisko a iluzivní malba krajin a měst na stěnách podtrhovala téměř divadelní účinek, který je současnou prezentací děl bohužel potlačen. Soubor působí velmi dynamicky, avšak některé práce zanechávají dojem uzavřeného prožívání bolesti. Autor lépe řečeno autoři tohoto sochařského cyklu při své práci na sochách disponovali množstvím různých výrazů a obličejových typů. V pojednání drapérií umělci často pracovali do hloubky materiálu, látky jsou někdy mohutně kroucené, skládané, přecházející až do zalamovaných částí, na některých sochách jsou také patrné mělké jemnější záhyby. Autorství souboru zůstává doposud anonymní, posouzením a srovnáním se ještě budeme dále zabývat. Skupina velmi kvalitních řezeb působí nesourodým dojmem, což můžeme pozorovat v živých pohybech a výrazech skupiny biřiců, kteří jsou mohutnější a větší, naproti tomu mírné do sebe uzavřené zpodobení trpícího Krista a jemněji pojaté obličejové typy oplakávajících postav tuto rozdílnost podtrhují. Je tedy zřejmé, že se na sochách projevil vlivy několika výraznějších tvůrců.

8. 1. Kristus na hoře Olivetské

Modlitba Krista na hoře Olivetské uvozuje začátek pašijového cyklu a patří k důležitým devočním motivům, které měly hlubší kontemplativní

¹⁹³ Postup restaurátorských prací podrobně zaznamenala ve své bakalářské práci Kateřina Kuličková, proto se restaurování hlouběji nevěnuji. – Viz Kuličková (pozn. 52), s. 33–44.

význam.¹⁹⁴ Vylíčení scény na hoře Olivetské nám sdělují tři evangelisté Marek, Matouš a Lukáš.¹⁹⁵ Po Poslední večeři se Kristus odebral spolu s učedníky na Olivovou horu, přišli až na místo, kde se nacházela Getsemanská zahrada. Tradičně se téma zobrazovalo v doprovodu tří postav sv. Petra, Jana a Jakuba Většího, které zanechal před vstupem do zahrady a požádal je, aby s ním zůstali v bdělosti, nedbali však jeho výzvy a usnuli.¹⁹⁶ Při modlitbě bylo Kristovi skrze kalich hořkosti prorokováno budoucí utrpení: „*Otče můj, není-li možné, aby mne tento kalich minul, a musím-li jej pít, staň se vůle tvá.*“¹⁹⁷ Evangelista Lukáš nám líčí příběh mnohem expresivněji. Po modlitbě pronesené k Otci se Kristovi zjevil anděl, který mu dodával síly, když v úzkostech zápasil a modlil se, až mu krev místo potu kanula na zem.¹⁹⁸

Znázornění výjevu *Krista na hoře Olivetské* [58, 59] z první kaple v aleji je omezeno pouze na dvě postavy Ježíše Krista s andělem. Sousoší je vypracováno ze všech stran. Anděl, který přispěchal Kristu na pomoc, podepírá jeho bezvládné tělo, poté co bolestí ztratil vědomí.

Postava anděla směřuje svou tvář vzhůru, v obličeji je zachycen téměř bezradný výraz s jemně pokrčeným obočím a pootevřenými ústy. Tmavé vlasy dynamicky rozvlákněné kolem hlavy spadají v drobných vlnkách na rameno. Anděl má pečlivě vypracovaná křídla, mírně odtažená od těla. Je oděn do dlouhé oranžové tuniky se zlatým lemem, zlatými vykládanými opasky je přepásaná v pase a na rukávech. V horní části těla je drapérie traktována v hlubších skladech se zalamováním a rukávy jsou díky páskům nad lokty vykasané s nahnutými zalomenými záhyby. Pravou nohu ve vysoké obuvi s látkovým lemem kolem lýtka má nakročenou dopředu. Anděl oběma rukama přidržuje Krista za ruce, jenž zhroucený klečí na zemi a hlavu má položenou na andělově noze. Obličej Krista se vyznačuje dlouhým rovným nosem a pootevřenými ústy, tvář je ohraničena krátkým plnovousem a jeho tmavé vlnité

¹⁹⁴ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 130–131.

¹⁹⁵ Viz *Bible* (pozn. 158), Mk 14, 32–42; Mt 26, 36–46; Lk 22, 39–46.

¹⁹⁶ *Ibidem*, Mk 14, 32–42.

¹⁹⁷ *Ibidem*, Mt 26, 39–44.

¹⁹⁸ *Ibidem*, Lk 22, 42–44.

vlasý dosahují délkou až na záda. Inkarnát zachycuje moment, kdy po Kristově tváři stéká krvavý pot, jak to líčí Lukášovo evangelium.¹⁹⁹ Postava je oděna do tmavě modrého šatu s mohutnými záhyby okolo nohou.

8. 2. Zajetí Krista

Výjev zajetí přímo navazuje na předchozí příběh a opět je vylíčen u třech výše uvedených evangelistů.²⁰⁰ Poté co Ježíš ukončil svou modlitbu a probudil spící apoštoly, přistoupil k němu Jidáš a políbil ho na tvář, tím označil vojákům, koho mají zatknout.²⁰¹ Po zajetí Ježíše odvedli k veleknězi Kaifášovi, aby byl souzen. V Janově evangeliu nejsou zaznamenány události odehrávající se na hoře Olivetské ani Jidášův polibek, Ježíš se dává poznat sám a je nejdřív odveden k Annášovi a později k veleknězi Kaifášovi.²⁰²

Zajetí Krista [60] z druhé kaple při cestě ke klášteru představuje pět postav, ústřední postava odevzdaného Krista a čtyři dynamicky komponované postavy biřiců či zbrojnošů. Ve svém přechodném uložišti v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi jsou sochy Krista a biřiců exponovány zvlášť, což znečitelňuje líčení scény, přesto jsou samotné figury velmi působivé v pojetí výrazů a své prostorové orientaci. Biřici jsou umístěni ve středu expozice v lodi kostela ve Vraclavi na kruhovém dřevěném podstavci. Kristus stojí v presbytáři po levé straně. Kompozice zachycuje odevzdaného pokorně stojícího Krista a čtveřice pochopů ho odvádí k veleknězi, přičemž ho tahají za vlasý.

Zajatý Kristus [61] je zachycen v poměrně statické poloze oproti zbytku doprovodných soch této skupiny, váhu přenáší na pravou nohu, druhou mírně pokrčuje a tím se dostává do mírného kontrastu. Vzhledem k předchozímu výjevu *Krista na hoře Olivetské* je ztvárněn s mohutnějšími lícními kostmi, pohled směřuje nahoru a ústa jsou lehce pootevřená. Kristova tvář je porostlá krátkým plnovousem a jeho delší hnědé vlasý jsou zvlněny, avšak obojí je

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ Ibidem, Mk 14, 43–53; Mt 26, 47–57; Lk 22, 47–54.

²⁰¹ Royt, *Slovník* (pozn. 194), s. 309.

²⁰² Viz *Bible* (pozn. 158), J 18, 1–13.

utvářeno trochu jinak než u předešlé scény. Vousy nejsou na bradě zašpičatělé do jemných vlnek, ale působí kratším hustějším dojmem. Podobně můžeme porovnat vlasy, kdy u předešlé sochy se vyznačují většími vlnami, zde jsou jakoby drobné vlnky na temeni hlavy, směrem dolů se pak vlní do větších kudrlin. Stejně tak Kristův dlouhý šedý šat s červeným zlatě lemovaným pláštěm vykazuje značné odchylky v traktování drapérie. Ježíšův oděv je v pase a na ruku svázan provazy, které původně držely zbrojnoši. Přepásání provazy však tentokrát netvoří hluboké záhyby jako u anděla z Olivetské hory, nýbrž způsobuje zvrásnění do drobných zmnožených skladů, jejichž vrcholy se stýkají do ostrých hřbetů. Na plášti, který si Ježíš přidržuje pravou rukou před sebou v odevzdaném gestu zkřížených rukou, jsou vytvořeny také podlouhlé nehluboké linie.

Sochy všech čtyř postav zbrojnošů a biřiců jsou velmi dynamické, působí vůči postavám světců obhrouble, mohutněji a vyznačují se téměř karikaturními výrazy. Zbrojnoše, stojícího původně v kapli v přední části po pravici Krista, budu v práci označovat první zbrojnoš [62] a od toho se bude odvíjet pojmenování dalších tří. Postava stojí v širokém nakročení pravé nohy, lehce se naklání vpřed, pravici má mírně pozvednutou do boku, v rovněž pozvednuté levé ruce původně držel provaz, jímž byl Ježíš svázaný na ruku. Obličej prvního zbrojnoše má hrubé rysy, tmavé zamračené obočí a výrazný knír nad otevřenými ústy. Jeho hlavu pokrývají tmavé vlnité vlasy a ostře tvarovaná tmavošedá přilba se dvěma zelenými pery na temeni. Tělo a ruce kryje tmavošedá plátová půlbroj se zlatým zdobením, vespod opatřená pláty chránící nohy a zelenými pásy. Přes pravé rameno má přehozený široký hnědý pás s pochvou u levé nohy. Červený krátký spodní šat je zprohýbaný podle dynamického pohybu a kratší šedé kalhoty končí těsně pod kolena. Na nohou má zbrojnoš vysoké tmavohnědé boty.

Druhý zbrojnoš [63], jenž původně stával po Kristově levici, je široce rozkročen levou nohou vpřed. V pravé pozvednuté ruce drží pozůstatek Kristových vlasů, za které ho původně držel, mírně zvednutá levá ruka dříve třímala provaz. Tvář druhého zbrojnoše je podobná jako u prvního, jen s tím

rozdílem, že je mnohem víc pokrytá krátkým vousem a směrem ke Kristovi se obrací v posměšném výrazu s vyplazeným jazykem. Zbrojnoš má na hlavě hnědé vlnité vlasy a nasazenou přilbu podobného tvaru jako předchozí. Oděný je do krátké modré tuniky zprohýbané do ostrých záhybů, na ní má tmavou kyrys s prodlouženými pláty na ramenou a ozdobnými červenými pásy. Přes pravé rameno má také přehozený pás s širokou zlatou sponou a s pochvou u levé nohy. Světle hnědé kalhoty má podvázány pod kolena a holeně kryjí až po paty hnědé chrániče.

Za prvním zbrojnošem při původním rozmístění v kapli stál třetí zbrojnoš [64] s nakročením pravé nohy dopředu a do široka rozpaženými rukama. V pravé ruce pravděpodobně držel lano a druhou natahoval směrem ke Kristu, aby ho také tahal za vlasy. Tvář má hluboce zvrásněnou, především na čele a okolo nosu, ústa má otevřená a je bezvousý, takže na bradě lze vidět prohlubeň. Hlava třetího zbrojnoše je pokrytá tmavými zvlněnými vlasy a stejně tvarovanou přilbicí se dvěma červenými pery. Na sobě má olivově zelenou krátkou tuniku s hluboce řasenými rukávy a suknicí do zmnožených menších vrásní. Hrud' má krytou pancířem, přes který mu u krku ční límeček a dole červený pás. Na nohou má vysoké zelenošedé boty s látkovými volány kolem lýtek, které na nártu končí před prsty.

Poslední, čtvrtý zbrojnoš [65] ze skupiny zajetí se v kapli nacházel na zadní levé straně za druhým zbrojnošem. Váhu těla přenáší na přední pravou nohu a trup má prohnutý dopředu, tím že pravou ruku s pozůstatkem zbraně drží nahoře a druhou směřuje dozadu, jakoby chtěl Krista zbraní uhodit. Ve tváři se zračí zlostný výraz s vytřeštěnými očima, zamračeným obočím, otevřenými ústy a dlouhým tmavým knírem. Na hlavě má stejně jako ostatní tmavé vlnité vlasy, jen přilba má jiný tvar, připomíná spíš jakýsi klobouk bez krempy, na niž je umístěno bílé peří. Čtvrtý zbrojnoš je oděn do purpurového spodního šatu s hlubokými zalamovanými záhyby na přepásaných rukávech. Tělo kryje hrudní plát ozdobený u krku volánovým límcem a dole několika zelenými pásy, u levého boku mohl mít patrně nedochované pouzdro na

zbraň. Pod suknicí jsou trochu vidět krátké modré kalhoty a na nohách má podobný typ obuvi jako třetí zbrojnoš, jen volány kolem lýtek jsou zahrnuty.

8. 3. Bičování Krista

Kaifáš poslal Krista k Pilátovi, kde byl souzen a křivě obviňován. Pilát však na něm neshledal žádnou vinu, proto předstoupil před židy s tím, že ho nechá zbičovat a pak ho propustí. Podle zvyku totiž před Velikonocemi může jednomu zajatci udělit milost, židé však na popud kněžích požadovali propustit místo Ježíše vzbouřence a vraha Barabáše. Kristus byl tedy zbičován a poté vydán k ukřižování.²⁰³

Scéna ze třetí kaple v aleji představuje moment, kdy Ježíš Kristus stojí přivázan za ruce k nízkému sloupku a dva biřici ho bičují. [66] Postava Ježíše se v současné expozici nalézá v místnosti vedle kostelní kruchty, biřici jsou umístěni na stranách přímo u vstupu do kostela.

Postava Ježíše [67] je drobná a hubená, přesto je patrné tvarování muskulatury. Odhalené tělo poseto zkrvavenými ranami zakrývá pouze bílá bederní rouška. Kristus stojí v mírném kontrapostu a ruce, dříve svázané provazy, drží mírně pozvednuté před tělem. Jeho neúměrně velká hlava vůči tělu spočívá na krátkém silném krku. V obličejí se zračí bolest znázorněná sklopeným pohledem, lehce pokrčeným obočím a pootevřenými ústy, jejichž koutky směřují dolů. Tvář je pokryta kratším plnovousem a hlava hnědými vlnitými vlasy.

Biřic stojící v kapli po Kristově pravici [68] je dnes umístěn ve Vraclavi vlevo u vstupu. Váhu těla přenáší na pravou zadní nohu, levou je nakročen vpřed. Levou ruku natahuje před sebe, zatímco pravou napřahuje nahoru za sebe, aby mohl udělit Kristovi ránu bičem. Jeho obličej má posměšný výraz, to vidíme na otevřených lehce usměvavých ústech rámovaných zvlněným plnovousem, pohled směřuje mírně dolů. Jeho rozčuchané tmavé vlasy skoro

²⁰³ Viz *Bible* (pozn. 158), Mk 15, 15; Mt 27, 26; Lk 23, 22; J 19, 1.

připomínají ďábelské rohy, na čele má zavázaný bílý šátek. Biřic je oděný do bílé košile a světle hnědého kabátce svázaného v pase, obojí odhaluje jeho hrud'. Na rukou je oděv vykasán nad lokty do hlubokých záhybů, svalnaté ruce jsou pokryty naběhnutými žilami. Na nohou má modré kalhoty pod kolena a vysoké tmavé boty.

Druhý biřic [69] stál v kapli po levici Krista a jeho dnešní umístění je na pravé straně od vstupu. Biřic je nakročen levou nohou a pravou má mírně pokrčenou, obě ruce, v nichž držel důtky, zvedá nad hlavu. Zamračený obličej s otevřenými ústy pokrývá hustý zvlněný vous. Jeho vlasy jsou podobně rozčuchány jako u předchozí postavy a přes čelo má modrý šátek. Svalnaté tělo s vystouplými žilami pokrývá napůl odhalený kabátec převázaný v pase, jenž se dynamicky vlní. Červené krátké kalhoty jsou nad koleny převázané, na nohou má vysoké boty s látkovým lemlem kolem lýtky, které jsou volné na prstech.

8. 4. Ecce homo

Součástí pašijového cyklu je scéna, při níž Pilát ukazuje Krista lidu se slovy „*Hle, člověk!*“.²⁰⁴ Ježíš stojí zbičován a potupen před davem lidí oděný do šarlatového pláště s trnovou korunou na hlavě.²⁰⁵

Čtvrtá kaple směrem ke klášteru představovala výjev Krista oděného v rudý plášť s trnovou korunou na hlavě mezi dvěma zbrojnoši. [70] Sousoší je prezentováno ve Vraclavi společně a nachází se v hlavní lodi nalevo hned na začátku.

Ježíš [71] stojí zkroušený lehce ohnutý s mírným pokrčením v kolenou. Překřížené svázané ruce drží před sebou. V obličejí se odráží bolestný výraz z předchozího bičování, pohled má mírně sklopený a pootevřená ústa s pokleslými koutky jsou orámována hustým vlnitým plnovousem. Na skloněné hlavě pokryté hustými kadeřemi vlasů je nasazena mohutná trnová koruna.

²⁰⁴ Ibidem, J 19, 5.

²⁰⁵ Royt, *Slovník* (pozn. 194), s. 73.

Tělo je zahaleno do červeného pláště svázaného na hrudi, který spadá až na zem. Zbrojnoš po Kristově levém boku plášť přidrží, tím na něm vzniká hluboké řasení. Kolem pasu má zavázanou bílou bederní roušku.

Vpravo od Krista stojí zbrojnoš v dynamickém pohybu nakročení levé nohy, levou ruku skrytou v rukavici zvedá do výšky, aby nasadil Kristovi trnovou korunu, pravou ruku lehce pozdviženou směřuje za sebe. Obličej tohoto zbrojnoše není tak zhrublý, protože se jedná o mladšího muže. Má menší úzký nos, špičatou bradu a otevřená ústa, z nichž trochu vyplazuje jazyk. Na hlavě s hnědými vlnitými vlasy má nasazenou tmavou přilbu tvarovanou na krepě do ostrých hran se šedým perem ve vrcholu. Postava je oděna do krátkého okrového spodního šatu, přes něj má tmavou zbroj, prodlouženou na ramenou a do šosů chránících stehna. Látka spodního šatu se na rukou vlní do hlubokých volánů. Nohy má od stehů chráněné plátovou zbrojí.

Po levici Krista stojí druhý zbrojnoš nakročený pravou nohou, obě ruce vztahuje k němu. Pravou rukou drží Krista na rameni a levou svírá cíp jeho pláště. Pohled obrací vzhůru, okolo pootvřených úst má tmavý krátký plnovous. Na hlavě s hnědými vlasy má nasazenou stejnou přilbicí, jako předchozí zbrojnoš. Muž je oděný do červenobílé krátké tuniky pokryté kyrysem. Na nohou má krátké okrové kalhoty a hnědé vysoké boty se zeleným lemováním.

8. 5. Kristus a Veronika

Událost bývá součástí pašijového cyklu, odehrává se cestou na Golgotu, kde měl být Kristus ukřižován. Podle legendy se Ježíš zhroutil pod vahou kříže, v tu chvíli mu Veronika podala roušku, aby si mohl otřít z tváře krev a pot, jeho tvář se poté na roušce zázračně objevila i se zachycením trnové koruny. Tento pravdivý a zázračně vytvořený obraz Kristovy tváře se nazývá *Veroničina rouška*.²⁰⁶ Setkání Ježíše s Veronikou evangelia

²⁰⁶ Ibidem, s. 254.

nezachycují. Průběh cesty na Golgotu je líčen v apokryfní a legendické literatuře, podle níž byla později sestavena jednotlivá zastavení Kristovy cesty k místu ukřižování.²⁰⁷

Legendická událost ztvárněná pro pátou kapli zachycuje čtyři postavy [72]. Veronika klečí naproti Kristovi, zhroucenému k zemi pod vahou kříže. Ježíš Kristus drží v ruku roušku, kterou mu Veronika podala. Okolo nich stojí dva strážní držící provazy, jimiž je Ježíš spoután. Ve svém druhotném umístění jsou sochy opět částečně rozděleny. Na levé straně chrámové lodi se nachází naproti sobě postavy Krista s Veronikou. Figury strážných jsou postaveny na kruchtě.

Ježíš [73] byl sražen na kolena pod vahou kříže, neseného na zádech. Hluboce se předklání dopředu a oběma rukama před sebou drží bílou roušku. Ve tváři Krista se projevuje nedostatek sil a únava, znázorněná pokrčeným obočím, oči jsou mírně přivřené a koutky pootvřených úst svěšené. Tvář porůstá krátký plnovous, hlava je pokryta delšími tmavými vlasy a trnovou korunou. Postava je oděna do dlouhého modrého roucha na rukou a v pase převázaného provazy. Některá místa drapérie jsou traktována jemněji, kdy se pod ní rýsují části těla, ty jsou jinde skryty v množství hlubokých ostrých záhybů.

Veronika klečí před Kristem v lehkém nahnutí, hlavu naklání mírně nalevo. Postava Veroniky natahuje ruce před sebe, v původní kompozici byla o něco výš než Kristus a přejímala roušku, na níž byl vytvořený obraz Kristovy tváře. Tentokrát je zobrazen jemný typ ženské tváře se špičatým úzkým nosem, pronikavý pohled zmírňují lehce přivřené víčka. Tmavé vlasy má téměř skryté pod modrým kloboukem ozdobeným žlutým šátkem, jenž volně spadá na ramena v jemných záhybech. Postava je oděna do tmavozeleného roucha, na rukou a v pase převázaného, tím se vytvořily ostré sklady. V dekoltu se objevuje spodní bílá drapérie a celou postavu obtáčí červený místy hluboce zprohýbaný plášť, ze kterého vyčnívá levá černá bota s podpatkem.

²⁰⁷ Jan Royt, *Kristus v křesťanské ikonografii*, Kašperské Hory 2010, s. 83.

Zbrojnoš [74] umístěný na kruchtě vpravo stál dříve za Kristem. Stojí ve vratké pozici se zvednutou levou nohou, to protože původně nohu opíral o Krista, aby ho ještě víc přitlačil k zemi. Ruce má rozpažené do stran, levicí držel provazy svázaného Krista a v pravé ruce měl zbraň nebo důtky. Postava má opět hrubé rysy ve tváři, širokou linku mezi obočím, velké oči a otevřená ústa. Tvář pokrývá výrazný plnovous, hlavu porostlou hnědými vlasy chrání tmavá přilba s podbradím. Zahalen je do zelené krátké tuniky, přes niž má hrudní pancíř s nárameníky a pláty chránící pravou nohu. Na nohou má bílé punčochy, červené volné kalhoty a nízké okované boty.

Biřic [75] z druhé strany krucht stával v kapli vlevo od Krista. Muž stojí na pravé noze a levou nohou nakročenu vpřed. V levé ruce ohnuté před sebe drží pozůstatek lana, pravou má zdviženou do výšky, tou původně držel jedno rameno Kristova kříže. Stejně výrazný obličej jako u předchozí postavy, tentokrát s nakrčeným čelem dotváří velké lehce přivřené oči do poměrně unaveného výrazu. Tvář má porostlou vousy a na hlavě hnědý zprohýbaný klobouk. Biřic je oděn do červeného v pase převázaného kabátce mírně odhalující na břicho spodní košili s límcem. Na rukou je kabát vykasán nad lokty do hlubokých záhybů. Přes pravé rameno má přehozený pravděpodobně pozůstatek nějaké mošny nebo pásu. Opět vidíme bílé punčochy a volné okrové kalhoty. Obutí je značně poškozeno a připomíná dřeváky.

8. 6. Svlékání Krista

Scénu svlékání Kristova roucha líčí evangelia jen nepřímo. Zachycují pouze moment, kdy vojáci losují o jeho šaty až po ukřižování. Slova jsou zapsána také v žalmech „*Dělí se o mé roucho, losují o můj oděv.*“²⁰⁸

Šestá kaple zobrazovala děj *Svlékání Kristova roucha* se třemi postavami [76]. Kristus stojí vzpřímeně a odevzdaně s pohledem upírajícím do nebes. Dva biřici po obou stranách Krista ho drží za roucho, jež mu chtějí

²⁰⁸ Viz *Bible* (pozn. 158), Mk 15, 24; Mt 27, 35; Lk 23, 34; J 19, 23–24; Ž 22, 19.

strhnout z těla. Sousoší je v současné expozici ve Vraclavi umístěno na začátku hlavní lodi vpravo a je úplné.

Kristus [77] zde stojí vzpřímeně v kontrapostu, hlavu má otočenou nalevo a zakloněnou dozadu, pohled upírá k nebesům. Ruce jsou lehce pozvednuté a mírně rozpažené, tím dává najevo, že se nebrání a odevzdává do rukou Otce. Totéž je zobrazeno v jeho tváři, jeho lehce pootevřená ústa kolem obrůstá krátký plnovous. Na hlavě s hustými vlnitými vlasy je nasazena mohutná trnová koruna. Postava je oděná do modré drapérie odhalující téměř celou vrchní část těla. Látka obtáčí Kristovo tělo, je přehozena přes ruce a její sklady jsou hluboko probrané s ostřejšími tvary.

Po Kristově pravici stojí zbrojnoš s nakročenou levou nohou a oběma rukama drží Kristovo roucho. Ostré rysy tváře zdůrazňuje hustý dlouhý knír, ústa jsou pootevřená, oči velké a část mezi obočím zvrásněná. Na hlavě s hnědými vlasy má nasazenou helmici tvarovanou na temeni i na čele do špice. Oděv se skládá z červené krátké tuniky s delšími řasenými rukávy a plátové zbroje, na hrudi prodloužené pláty chrání krk, paže a na bedrech. Suknice šatu je zdobená modrými šosy. Na nohách má hnědé boty, vysoké do půli lýtek.

Biřic po levici Krista je nakročen pravou nohou a také drží oběma rukama Kristovo roucho. Biřicova tvář je opět podobných rysů jako u ostatních žoldnéřů a biřiců, otevřená ústa lemují krátký plnovous. Hlava pokrytá kratšími zvlněnými vlasy je na čele obvázaná bílým šátkem. Na těle má zelenočervený přepásaný krátký oděv, odhalující hrud' a levé rameno. Látka je traktována do zalamovaných záhybů. Na nohách má vysoké boty do půli lýtek, které jsou na prstech otevřené.

8. 7. Ukřižování

Ukřižování Krista patří mezi vyvrcholení pašijových scén a svou podobou se stává nejzávažnějším a nejbohatěji rozvinutým tématem

křesťanské ikonografie.²⁰⁹ Umělci se kromě evangelií²¹⁰ mohli inspirovat i jinými četnými texty.²¹¹ Výjev byl často zobrazován podle Janova evangelia, kdy pod křížem stála Panna Maria, její sestra, sv. Marie Magdalena a učedník, kterého miloval, tím byl sv. Jan Evangelista.²¹²

Ukřižování [78] bylo zobrazeno v předposlední sedmé kapli u paty schodiště na Hoře Matky Boží. Scéna znázorňovala uprostřed Krista na kříži se třemi postavami truchlícími pod ním, tradičně to jsou Panna Maria, sv. Jan Evangelista a sv. Marie Magdaléna. Jejich dnešní umístění je rozložené do různých částí kostela ve Vraclavi. Ukřižovaný Kristus je zavěšen v pravé části lodi před vítězným obloukem, sv. Jan Evangelista se nachází také u pravé stěny v prostřední části chrámové lodi, také uprostřed u levé protější stěny stojí socha Panny Marie a sv. Marie Magdalena je umístěna v presbytáři vlevo za vítězným obloukem.

Kříž [79] je vytvořen ze dvou protilehlých širokých břevien spojených do tvaru latinského kříže. V horní části je umístěna destička připomínající přibitý pergamen s nápisem I. N. R. I.²¹³ Postava Krista je přibita na ramena kříže za zápěstí, nohy má přibité u sebe v nártách. Hlava je spadena k pravému rameni, oči jsou zavřené, ústa mírně pootevřená a okolo nich porůstá tvář krátký plnovous. Na hlavě s delšími vlnitými vlasy spočívá trnová koruna. Tělo pokryté krvavými ranami a modřinami je zahaleno pouze v bílé bederní roušce připevněné okolo těla provazem. Rouška je velmi zvrásněna do mnoha mělkých záhybů. Kristus je zobrazen již mrtvý, má na pravém boku ránu po probodnutí kopím.

Panna Maria [80] stojí v kontrapostu, ruce má před sebou mírně pozvednuté a rozevřené. Hlava je v záklonu s pohledem upírajícím na ukřižovaného Krista. Tvář Panny Marie je plná smutku, oči mírně přivřené

²⁰⁹ Royt, *Slovník* (pozn. 194), s. 296–300.

²¹⁰ Viz *Bible* (pozn. 158), Mk 15, 22–39; Mt 27,33–54; Lk 23, 33–47; J 19, 17–37.

²¹¹ *Nikodémovo protoevangelium, Meditationes vitae Christi, Zjevení sv. Brigity Švédské* atd. – In: Royt, *Slovník* (pozn. 194), s. 296.

²¹² Viz *Bible* (pozn. 158), Jan 19, 25–27.

²¹³ Znamená zkrácení názvu „*Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum*“, v překladu „*Ježíš Nazaretský, král židovský*“ tato slova nechal přibít Pilát na vrchol Kristova kříže. – In: Royt, *Slovník* (pozn. 194), s. 298.

obrací k synovi na kříži, ústa má mírně otevřená, špičatý nos a kulatou bradu. Světlé vlnité vlasy zakrývá modrý plášť se zlatým lemem, ten obtáčí postavu a spodní cíp je přehozen přes levou ruku, což vytváří velké nařasení drapérie, místy s hlubokými překlady. Pod pláštěm je oděna do dlouhého červeného šatu v pase převázaného provazem s množstvím menších záhybů. Na nohách má tmavé do špice tvarované boty vyčnívající pod oděvem.

Postava sv. Jana Evangelisty [81] přenáší váhu na pravou nohu, druhou nohu pokrčuje v kolenu. Jan má ruce před sebou spojeny k sobě propletenými prsty. Jeho hlava je také zakloněna při sledování postavy ukřižovaného Krista. Mužská tvář je jemnější podobná Mariině, opět pootevřená ústa a na hlavě světlé výrazně zvlněné dlouhé vlasy. Oděný je do zeleného dlouhého šatu se zlatým lemem a červené drapérie přehozené přes ramena. Červená drapérie s hlubokými zalamovanými sklady je proti tomu na zeleném rouchu pozměněná do dlouhých nehlubokých záhybů. Látka ve spodní části okolo nohou vypadá skoro jako mokrá.

Svatá Máří Magdalena [82] klečí na kolenou, tělo uklání vpravo, hlavu má také pozdviženou směrem ke Kristu na kříži a ruce rozpažené. Obličej Máří Magdaleny je jemných rysů s malýma trochu zapadlýma očima, menším nosem a lehce otevřenými ústy. Světlé vlnité vlasy má sepnuté do drdolu. Oděná je do bílomodrého, v dekoltu a na rukávech hodně nabíraného šatu s mohutným červeným pásem zdobeným florálním zlatým ornamentem a fialovou páskou. Přes levé rameno je zahalena do červeno hnědé drapérie, ta se ovíjí kolem zad a spadá až k nohám, je tvořena hlubokými sklady a řasením. Vpravo pod drapérií vyčnívá špička její boty.

8. 8. Oplakávání

Oplakávání Krista ve výtvarném umění zahrnuje scény Snímání z kříže a přípravy na Ukládání do hrobu.²¹⁴ Jde o devoční námět, který nemá oporu v Písmu svatém,²¹⁵ proto bývá zobrazován různými způsoby. Nejčastěji se

²¹⁴ Viz *Bible* (pozn. 158), Mk 15, 43–46; Mt 27,57–60; Lk 23, 50–53; J 19, 38–42.

²¹⁵ Royt, *Kristus* (pozn. 207), s. 110–112.

scény účastní postavy, které byly přítomné u Snímání z kříže. Mezi tyto postavy patřil sv. Josef Arimatejský, který si od Piláta vyžádal Kristovo tělo k pochování, někdy byl zobrazován Nikodém pomáhající nést a pochovat Kristovo tělo a samozřejmě Panna Marie, sv. Jan Evangelista a sv. Máří Magdalena, kteří pomáhali připravit tělo k pohřbení.

Poslední osmá kaple při klášteře zobrazovala Kristovo mrtvé tělo pod křížem, z něhož Marie Magdalena omývá krvavé rány. [83] Panna Maria naříká vedle Kristova zuboženého těla položeného na její klín a svatý Jan podepírá Kristovu hlavu rukama. Nad nimi se vznáší anděl s pixidou v ruce, aby mohl dát Kristovi pomazání. Kristovo tělo a Marie Magdalena jsou ve Vraclavi prezentováni společně před vítězným obloukem na pravé straně chrámové lodi. Na téže straně o kus dál v presbytáři je umístěna socha Panny Marie a v místnosti vedle kruchty se nachází socha sv. Jana. Anděl je zavěšen u schodiště vedoucího na kruchtu.

Kristovo [84] bezvládné sinalé tělo je položeno v polosedě na podložce pokryté bílým řaseným plátnem. Levou nohu má přehozenou přes pravou, aby jí mohla Marie Magdalena umýt. Tělo je pohublé a hlavu má v záklonu mírně doleva, trnová koruna se už nezabodává do Kristova čela, přesto je spadená blízko jeho hlavy. Kristus má zavřené oči a mírně pootevřená ústa obrostlá jako u předchozích zpodobení krátkým plnovousem. Tělo je zahaleno do bílé bederní roušky.

Marie Magdalena [85] klečí u Kristových nohou, mírně se nad nimi sklání, levou rukou držela jeho levou nohu a pravou rukou s hadříkem nohu omývala. Dnes je postava zobrazena s kruhovou mísou v levé ruce. Tvář s jemnými rysy zdůrazňuje pouze rovný profil čela a nosu, oči jsou mírně přivřené a malá ústa pootevřená. Zlatavé vlasy jsou zahalené narůžovělým šátkem spadajícím na pravé rameno. Světice je oděna do shodného oděvu jako u předchozího zpodobení. Především traktování červeno hnědé drapérie halící postavu na levém rameni a na zádech je působivé. Okolo zad je

vytvořený mohutný provzdušněný záhyb, trochu níž je látka prohloubena záhyby zalamovaných tvarů. Pod pláštěm vyčnívá černá obuv na pravé noze.

Postava Panny Marie [86] klečí na pravé noze po pravém boku u Krista, jeho tělo spočívá na Mariině levé předsazené noze. Marie rozevívá náruč vzhůru, kam směřuje i její pohled s mírně zakloněnou hlavou. Tvář Matky Boží znázorňuje bolest nad ztrátou syna. Marie má velké oči, větší nos a pootevřená ústa. Vlasy má zahalené bílým šátkem, jehož cípy jsou na hrudi překřížené a konce se schovávají pod modrý plášť. Marie je oděna do červeného dlouhého šatu v pase převázaného provazem. Od hlavy je pak zahalená do modrého pláště se zlatým okrajem spadajícího na ramenu dopředu a přehozeného přes levou nohu. Drapérie má opět zalamované tvarosloví s místy hlubokými záhyby. Zespod oděvu vyčnívá černá bota na levé noze.

Svatý Jan [87] klečí u Kristovy hlavy, mírně se naklání vpřed, obě ruce natahuje před sebe, hlavu má skloněnou k levému rameni. Tvář sv. Jana je trochu jiná než v předchozím výjevu, má ostřejší rysy, expresivní výraz a nepůsobí tak mladě. Oči jsou lemovány vráskami, mezi obočím je hluboká linka, větší a špičatý nos, ostrá brada, malá ústa jsou jemně otevřena. Dlouhé tmavé vlasy se kroutí do velkých kadeří okolo světcovy hlavy. Tmavě zelený šat se zlatými lemy a převázaný v pase překrývá sytě červený plášť obtočený kolem těla. Drapérie je vyvedena do hlubokých záhybů a skladů s velkým zalamováním.

Poslední sochou cyklu je anděl [88] vznášející se nad scénou na bílém oblaku. Tělo má stočené do šroubovitě pozice s pokrčenými koleny směřujícími vlevo. Ruce má pozvednuté a do široka rozevřené před sebou, v pravé ruce drží nádobku s vonným olejem a levou obrací dlaní k sobě v elegantním gestu. Stejně tak jako ruce, jsou i jeho křídla široce rozevřená. Hlavu má lehce nakloněnou k pravému rameni a pohled stáčí ke spodní scéně. Andělově jemné tváři dominuje úzký delší nos, má přivřená oční víčka a malá ústa. Delší tmavé vlasy na jeho hlavě jsou rozvlněny do stran a spadají na pravé rameno. Anděl je oděn do zeleno červeného šatu, převázaného

zlatým páskem. Okolo levé ruky a přes pravé rameno se obtáčí okrově červená drapérie.

9. Problematika autorství sochařské výzdoby

Po mnoho let se zachovala myšlenka, že sochařská výzdoba z kaplí na Hoře Matky Boží u Králík pochází z dílny následovníků Matyáše Bernarda Brauna. Můžeme zde však nalézt také silné ohlasy na Brokofovu tvorbu, například na sousoší z pražského kostela sv. Haštala představující poprvé v české plastice výjev Olivetské hory s andělem, který pomáhá omdlévajícímu Kristu.²¹⁶ Sochařský cyklus z kálických kaplí není zcela jednotný a projevují se zde tendence dvou autorů, pracujících na podobných základech, avšak s rozdílným sochařským výrazivem.

9. 1. František Ignác Weiss

Pokud bychom shrnuli, co o sochařské výzdobě z králických kaplí zatím známe, můžeme se nejprve zaměřit na tvorbu sochaře Františka Ignáce Weisse a to na základě připsání plastiky *Ukřižovaného Krista* k jeho dílu.

9. 1. 1. Život a dílo

O životě Františka Ignáce Weisse toho příliš nevíme, teprve z knihy zemřelých u sv. Jindřicha na Novém Městě se dovídáme, že se narodil již roku 1690 a zemřel 30. března 1756. První archivní zmínkou o Weissovi je získání měšťanství na Novém Městě ze dne 29. listopadu 1723, přičemž mu dělal ručitele Matěj Václav Jäckel.²¹⁷

Kdy vstoupil do Jäckelovy dílny, není známo, avšak už roku 1719 se podílel na výzdobě benediktinského klášterního kostela na Břevnově. Dále

²¹⁶ Viz Brokešová (pozn. 49), s. 36.

²¹⁷ Tischerová, *František Ignác Weiss* (pozn. 50), s. 25–29.

v letech 1722–1724 spolupracoval na sochách atiky křížovnického chrámu na Starém Městě. Vedle Jäckela pracoval také pro premonstráty v Chotěšově.²¹⁸

Podstatné také je, že se 25. června 1724 oženil s Jäckelovou dcerou Kateřinou v kostele sv. Jindřicha na Novém Městě a Ferdinand Maxmilián Brokof byl jeho družbou. Weiss pravděpodobně mohl projít i dílnou Jana Brokofa, což nasvědčují některá jeho díla.²¹⁹

První archivně doloženou prací z roku 1727 je výzdoba oltáře pro piaristy ve Slaném. Pro atiku nedochované Říšské brány na Strahově vytvářel roku 1729 pískovcové plastiky. Později také pracoval na celkové výzdobě kostela Jana Křtitele v Osově. Ferdinand Maxmilián Brokof roku 1730 v době mírné úlevy z těžké nemoci přijímá zakázku na šest modelů k plastikám tepaným ze stříbra na hlavní oltář augustiniánského kostela sv. Tomáše na Malé Straně. Brokofovi se podařilo dodat tři modely a je možné, že zbylé tři vytvořil Weiss. Brokofova modelletta ho jistě upoutala, protože je o dvacet let později uplatnil ve výzdobě bočních oltářů kostela v Dolním Ročově. Od roku 1731 se také po Brokofově smrti mohl podílet na dokončení mariánského sloupu na Hradčanském náměstí v Praze. Do chrámu sv. Víta v Praze vytvořil roku 1733 plastiku anděla k jesličkám a rok nato rám portrétu arcibiskupa Jana Mořice Gustava Manderscheida z Blankenheimu do sakristie. Roku 1734 získal zakázku na hlavní oltář kostela sv. Jiljí na Starém Městě a roku 1736 ještě podepsal smlouvu na výzdobu varhan.

Dílna Matěje Václava Jäckela se dostala do finančních potíží a ani zakázka pro premonstráty v Chotěšově situaci nezlepšila. Po smrti Jäckelova syna Antonína roku 1736 a odchodu obou zbylých synů na církevní dráhu předává Jäckel roku 1738 dům a dílnu Františku Ignáci Weissovi.²²⁰

Od roku 1740 získal zakázku v Osově, kde vyzdobil hlavní oltář, kazatelnu a boční oltáře. Do chrámu sv. Kateřiny na Novém Městě vytvořil roku 1742 sochu archanděla Michaela, čtyř světců a později vyzdobil také hlavní oltář. Ve 40. a 50. letech pracuje na zakázkách v Dolním Ročově. Mezi

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ Ibidem.

²²⁰ Ibidem.

lety 1750 a 1753 se podílel na renovaci hlavního oltáře kostela Svatého Kříže na Starém Městě.²²¹

Sochařský projev Františka Ignáce Weisse je prostoupen velkou mírou realismu zachyceného z díla Ferdinanda Maxmiliána Brokofa. Jeho tvorba byla formována především v dílně Matěje Václava Jäckela, od něhož stejně tak jako od Brokofa čerpal inspiraci „nejen v základní formulaci figury a drapérie, ale též v přímých citacích.“²²²

9. 1. 2. Srovnání s dílem Františka Ignáce Weisse

Ztvárnění *Ukřižovaného Krista* ze sedmé králické kaple můžeme s jistotou přirovnat k Weissově plastice stejného námětu z dominikánského kláštera sv. Jiljí na Starém Městě ze 40. let 18. století [89]. Postavy mají stejnou stavbu těla, podobu ve tváři a dokonce i bederní rouška je vypracována téměř shodně. U zbylých plastik patřících k *Ukřižování Krista* je také zjevný Weissův sochařský projev. Ten se vyznačuje už několikrát zmiňovanými jemnějšími typy tváří, na nichž se můžeme setkat s úzkým delším nosem, pootevřenými ústy, kulatou bradou a menšíma očima s přivřenými víčky, u postav s pohledem vzhůru překrývají oči výraznější spodní víčka. Vlasy jsou utvářeny do pečlivých kadeří, které jsou kolem hlavy větší a na ramena spadají do drobných vlnek. Drapérie je místy traktována do hlubokých zalamovaných záhybů, jindy v jemných delších záhybech objímá postavu rýsující se pod ní. Tváře ženských postav můžeme srovnat se sochou sv. Scholastiky v kostele Narození sv. Jana Křtitele ve Svatém Janu pod Skalou, ta se vyznačuje podobnou typikou tváře jako sv. Máří Magdalena nebo Panna Marie z Králík.

V kostele sv. Jiljí na Starém Městě se můžeme setkat s dalšími příklady ohlasu Weissovy tvorby přenesené do Králík. Jedná se o anděly z retáblu hlavního oltáře [90]. Králický anděl s pixidou, s nímž komparujeme tato díla, se nacházel v kapli s *Oplakáváním Krista*. Postavy svatojilských andělů jsou

²²¹ Ibidem.

²²² Ibidem, s. 30.

nositeli podobných zjemnělých obličejových typů s úzkými dlouhými nosy, malými ústy a lehce přivřenými víčky očí, které sledují děj pod nimi. Podobu spatřujeme také v pojetí nepříliš mohutných, přesto dobře zvládnutých křídel nebo utváření rozevláté drapérie. Také andělé ze sousoší sv. Augustina původem z klášterního kostela Svaté Dobrotivé ze Zaječova²²³ se podobají králickému andělovi.

Vrátíme –li se opět na začátek sochařského cyklu z Králík spolu s povědomím o hlavních znacích sochařského projevu Františka Ignáce Weisse, můžeme rozčlenit plastiky do dvou skupin. Provizorně nazývám styl, k němuž všechny tyto podobné sochy řadím jako „Weissův okruh.“ Domnívám se, že k němu můžeme jako první přiřadit sousoší *Krista na hoře Olivetské*. Především u postavy omdlévajícího Krista shledávám podobné obličejové rysy jako v *Ukřižování Krista*. Anděl směřující pohled vzhůru má vytvarovaná spodní víčka. Do prostoru zvlněné vlasy a podoba křídel koresponduje s již zmíněným menším andělem z kaple *Oplakávání*.

Dále do Weissova okruhu řadím skupinu *Ecce homo* se stejným typem Kristovy tváře jako je v *Ukřižování*. Vypracování vousů a vlasů je taktéž provedeno do pečlivě tvarovaných vlnek. Vzhledem k rozdílným pozicím postav se stavba těla nedá přesněji určit, přesto nám hodně napoví podoba nohou a především šlachovitých nártů chodidel s poměrně dlouhými prsty. Dvojice doprovodných postav zbrojnošů budou tedy rovněž z okruhu tvorby Františka Ignáce Weisse. Nutno jen podotknout, že tato dvojice zbrojnošů působí oproti ostatním zbrojnošům a biřicům ze souboru poněkud jemněji.

Ze skupiny *Kristus a Veronika* by se daly vyčlenit sochy právě této dvojice. Veronika má úzký delší nos, malá pootevřená ústa a oči lehce přivřené. Tady nacházíme podobný typ tváře jako u sv. Markéty z hlavního oltáře klášterního kostela na Břevnově.

Na výjevu *Svlékání Krista* můžeme vidět typovou shodu na ústřední postavě Krista. Zbrojnoš je ještě také jemnějšího vzhledu, avšak biřic po levici Krista je proti tomu hřmotnější.

²²³ Dnes je sousoší přemístěno do kostela sv. Tomáše na Malé Straně. – Tischerová, *František Ignác Weiss* (pozn. 50), s. 122–125.

K posledním plastikám podobného charakteru bych začlenila kromě sochy sv. Jana všechny zbylé postavy ze skupiny *Oplakávání*. Máří Magdalena má tvář podobnou andělovi z téže kaple, to je patrné na užším obličejí, lehce přivřených víčkách při pohledu dolů, úzkém nosu a drobných ústech.

Druhou skupinu tedy tvoří postavy zbrojnošů a biřiců, které jsou hodně dynamické, svébytné v projevu s expresivními výrazy tváří. Tyto postavy však pravděpodobně vytvářel sochař spolupracující s Františkem Ignácem Weisssem. Nacházíme zde propojení v práci s drapérií a také v typech oděvů. V díle Františka Ignáce Weisse jsem však prozatím neobjevila takovou expresivitu a spontánní výrazy tváří, které by se mohly podobat těmto řezbám. Ve vrcholně barokním sochařství jen těžko nacházíme podobná sochařská díla, jako jsou postavy zbrojnošů a biřiců tohoto cyklu.

Těžko zařaditelné jsou potom postavy Krista ze *Zajetí*, Krista z *Bičování* a sv. Jana z *Oplakávání*. Kristus ze skupiny *Zajetí* se typem tváře pohybuje na hranici, některé rysy jako jsou velmi vystouplé lícní kosti nebo provedení očí náleží do skupiny zbrojnošů a biřiců, jenže snaha znázornit jemné téma trpícího Krista uprostřed této divoce utvářené skupiny se přiklání spíše k Weisssovu okruhu. Provedení drapérie Kristova roucha se také liší od ostatních soch.

Kristus z *Bičování* se výrazně odlišuje především stavbou těla. Tvář a bederní rouška je inspirována Weisssovými typy, avšak poměry těla nejsou suverénně zvládnuty tak, jako u ostatních plastik.

K postavě sv. Jana z *Oplakávání* můžeme říct, že se nápadně vymyká expresivitou tváře, ale také velmi propracovanou drapérií. Tvář je tvořena velmi detailně hlavně v oblasti linek a vrásek okolo očí. Malá pootevřená ústa, výrazná brada, utváření kadeří vlasů a provedení drapérie nás však zase trochu přiklání k okruhu Františka Ignáce Weisse.

9. 2. Matěj Václav Jäckel

Bývá zvykem psát nejprve pojednání o mistrovi sochařské dílny a až poté o jeho žácích. V této práci to je opačně a to z toho důvodu, že tvorba Františka Ignáce Weisse, jakožto Jäckelova žáka a nástupce ve vedení dílny, je v Králíkách z části prokazatelná, kdežto Jäckelův podíl zatím nikoliv. Proto se teď podíváme také na stručný přehled jeho archivně doložených životopisných dat.

9. 2. 1. Život a dílo

Údaje o životě a tvorbě sochaře Matěje Václava Jäckela můžeme poměrně podrobně sledovat z dochovaných archivních pramenů.

Sochař se narodil 11. září 1655 ve městě Kulově (Wittichenau) v Horní Lužici. Záznam je doložen v zachovacím listu města, při jeho odchodu na zkušenou 7. července 1670, do jeho patnácti let se tedy neobjevuje žádný jiný archivní doklad. Záznamy o tom, kde se Jäckel vyučil, nejsou prozatím známy. Podle jeho vlastní výpovědi se však vyučil u „*jednoho slavného mistra sochařského, který také více let v Římě pobýval*“.²²⁴

Dne 13. listopadu 1684 je poprvé doložen v Praze jako družba na svatbě. V Praze se zřejmě usadil ještě o něco dříve. Téměř rok nato se Jäckel také ženil s Marií Alžbětou Hylbertovou a společně se usazují v Praze na Novém Městě. Dne 17. května 1691 bylo jemu a dvěma synům uděleno městské právo.²²⁵

V roce 1695 uzavřel smlouvu na zhotovení bočních oltářů pro kostel sv. Josefa na Malé Straně a roku 1696 na výzdobu fasády paulánského kláštera na Starém Městě. Archivně doložené jsou sochy pro kašnu před novoměstskou radnicí z roku 1698 a téhož roku byla uzavřena smlouva na hlavní oltář karmelitánského kostela sv. Josefa. Matěj Václav Jäckel udržoval

²²⁴ Tischerová, *Matěj Václav Jäckel* (pozn. 51), s. 17–28.

²²⁵ *Ibidem*, s. 19.

dobré vztahy s rodinou Brokofů, to nám potvrzuje Jäckelův svědecký podpis na výučním listě Brokofova žáka Štěpána Borovce z 12. dubna 1699.²²⁶

Z roku 1700 pochází záznam o autorství nedochovaného oltáře z kostela sv. Petra na Poříčí. Roku 1701 uzavřel smlouvu na dva oltáře pro kostel sv. Františka na Starém Městě. Mezi lety 1702–1703 pracoval na čtyřech oltářích pro klášterní kostel v Sedlci. Kvitance z roku 1705 dokládá, že byl autorem tří štukových soch pro staroměstský kostel sv. Františka. Roku 1705 také pracoval na průčelí klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci a na výzdobě tamního sloupu sv. Jana Nepomuckého. Roku 1706 přijal objednávku na sochu sv. Jana Nepomuckého pro Poříčskou bránu a výzdobu kaple Panny Marie Salazarovské v kostele sv. Jakuba v Kutné Hoře. Ve Vlčích horách u Kutné Hory zhotovil v téže době tři sochy světců. Dále roku 1706 pracoval spolu s Janem Blažejem Santinim Aichelem na plánu Dolního hřbitova ve Žďáru nad Sázavou. Roku 1707 vytvořil sochu sv. Anny pro Karlův most v Praze, o rok později na most vytvořil sousoší Panny Marie mezi sv. Tomášem Akvinským a sv. Dominikem a roku 1709 dodal sousoší sv. Bernarda z Clairvaux s Madonou. Smlouvu na mariánský sloup v Českém Krumlově uzavřel také v roce 1709. Následující rok vyzdobil hlavní oltář kostela sv. Mikuláše a opatské kaple prelatury benediktinského kláštera na Starém Městě. Z roku 1712 pochází zmínky o výzdobě kláštera a kostela na Břevnově, pravděpodobně šlo o sochy pro průčelí kostela. Roku 1713 uzavřel smlouvu na výzdobu průčelí staroměstského kostela sv. Kříže. Pro Jana Adama Lichtensteina vytvořil v roce 1715 sochy do kolodějského zámku a téhož roku provedl výzdobu pro oltář kaple sv. Antonína Paduánského v ochozu hradčanské Lorety. O tři roky později dodala Jäckelova dílna oltář do protějškové kaple sv. Františka Serafinského. Pro kostel Nejsvětější Trojice v Trhových Svinech realizovala dílna roku 1718 hlavní oltář. Téhož roku uzavřel smlouvu na výzdobu oltářů kostela sv. Markéty v Břevnově. V roce 1719 se zavázal k vytvoření výzdoby kazatelny a oltářů pro břevnovský klášterní kostel. Roku 1720 se konalo slavnostní vztyčení Jäckelovy sochy

²²⁶ Ibidem, s. 19–21.

Panny Marie Karlovské a na fasádu kostela Narození Panny Marie v Želivě osadil sochu Immaculaty. Toho roku také dodal městský znak Českého Krumlova do ambitu Křížového vrchu. Roku 1721 uzavřel smlouvu na hlavní oltář do kostela sv. Vojtěcha v Broumově a následně osadil sochy na průčelí kostela v Želivi. Na rok 1722 je datována smlouva pro sochy na atiku kostela sv. Františka Serafínského.

Roku 1723 ručil při přidělení městského práva Františka Ignáce Weisse a o rok později se konala již zmiňovaná svatba jeho dcery Kateřiny s Weissem.

Roku 1725 obdržel odměnu za výzdobu varhan a knihovnických skříní od břevnovského kostela.

Ke konci dvacátých let Jäckelovi postupně ubývá zakázek, což ho na sklonku života postupně přivedlo do finančních potíží. Mezi lety 1728–1731 ještě realizoval čtyři boční oltáře v Chotěšově a oltář kostela v Dobřanech. Vedení dílny se postupně ujímá jeho syn Antonín. Ve třicátých letech se finanční situaci nadále nepodařilo zlepšit. Roku 1733 zemřela Jäckelova žena Marie Alžběta. Ještě téhož roku je zaznamenána práce na oltáři pro kostel sv. Víta v Dobřanech.

Roku 1736 onemocněl syn Antonín a následkem nemoci zemřel, dílna tak ztrácí vedení. Jäckelův věk už nedovoluje, aby dílnu dále udržel a proto již 16. ledna 1738 spolu s domem předal zeti Františku Ignáci Weissovi. Matěj Václav Jäckel za svůj poměrně dlouhý život vytvořil spolu s dílnou obrovské množství kvalitních děl. Roku 1738 zemřel ve věku osmdesáti dvou let.²²⁷

9. 2. 2. Srovnání s dílem Matěje Václava Jäckela

V předchozích kapitolách jsem naznačila, že vzhledem k časně dataci kamenných soch z hlavního portálu a dílenským propojením s Weissem můžeme začít uvažovat také o účasti Matěje Václava Jäckela na výzdobě poutního místa. Různé indicie související s datací děl, o kterých nás informuje Veronika Čapská díky nálezům rukopisu servitského řeholníka Güffela²²⁸ a dále

²²⁷ Ibidem, s. 21–28.

²²⁸ Čapská, Servité (pozn. 62), s. 117–128.

Jana Croÿ dle dopisu biskupa Beckera bratranci Augustinu Františku Prokšovi²²⁹ nás vedou k myšlence, že sochařský cyklus začal na Hoře Matky Boží vznikat už okolo roku 1705. Vzhledem k velké Weissově inspiraci tvorbou Matěje Václava Jäckela, přičemž mnohdy skoro nelze poznat rozdíl mezi dílem učitele a žáka, vyvstává další myšlenka, tedy že Matěj Václav Jäckel začal pracovat na zakázce pro biskupa Beckera jako první a v návaznosti na něj zakázku později dokončuje František Ignác Weiss.

Tvorbu Matěje Václava Jäckela zprvu formoval především vzor pražského sochaře Jana Jiřího Bendla. V době působení Jäckelovy dílny pracovaly v Praze ještě další dva významnější sochařské ateliéry Jana Brokofa a Matyáše Bernarda Brauna. Ačkoliv jejich tvorba byla odlišná, do jisté míry se vzájemně ovlivňovala, což potvrzují některá mylná připsání tvorby žáků Brauna k Jäckelově produkci.²³⁰ Jäckelův styl se vyznačuje expresivitou, ale také naturalistickým pojetím detailu. Tváře znázorňuje s jemnými rysy. Na postavách žen používá úzké ztvárnění nosů spolu s malými rty, muži mají ostře řezané obočí a vystouplejší lícní kosti. Vlasy případně vousy jsou formovány do dekorativně zvlněných pramenů. Drapérii utváří dvojím způsobem, buď podlouhlými mělčími záhyby, které rýsují postavu, nebo používá hluboce zprohýbanou formu rozevlátých či místy odlétávajících částí drapérie. Typické je utváření pláště s mohutnými záhyby, jež jsou pod pasem vedeny k opačnému boku nebo dekorativní klikatky lemů a „*plochu rozbíjející množství ostře ohraničených plošek*.“²³¹ Často tvořil postavy s výrazným prohnutím v bocích do esovitého tvaru, které dotváří přirozená gesta, a s velmi propracovanými detaily rukou.

Na základě všech souvislostí se domnívám, že Matěj Václav Jäckel mohl být autorem sochařské výzdoby kamenného portálu kláštera Hora Matky Boží. Tuto myšlenku jsem naznačila už v kapitole věnované těmto sochám. Inspiraci pro postavu Panny Marie mohl nalézt u sochy Immaculaty z bývalého staroměstského mariánského sloupu od Jana Jiřího Bendla. Tento vzor

²²⁹ Viz Croÿ (pozn. 56), s. 96.

²³⁰ Tischerová, *Matěj Václav Jäckel* (pozn. 51), s. 29–46.

²³¹ *Ibidem*, s. 48.

uplatnil Jäckel na mariánském sloupu v Českém Krumlově [42, 43]. Kvalita a detailní provedení pískovcových soch z brány vedoucí do aleje nám také dovolují uvažovat o Jäckelově autorství.

Vzhledem k početným Jäckelovým zakázkám v Praze musel Tobiáš Jan Becker jeho dílo znát a to ještě z doby před zvolením na biskupský stolec v Hradci Králové, kdy Becker působil v Praze. Odkud přesně Jäckelovu tvorbu znal, se zřejmě nedozvíme. Becker byl po jistý čas kaplanem v klášterním kostele sv. Voršily na Novém Městě, v té době zde umístil také svůj ctěný milostný obraz Panny Marie a právě tady se můžeme setkat s Jäckelovým oltářem sv. Jana Nepomuckého, který vznikl okolo roku 1710. Na oltáři stojí hned vedle postavy anděla Strážce malá postava ochraňované duše, ta v trochu zjednodušené formě svým postojem, utvářením drapérie a podobou ve tváři připomíná Pannu Marii z hlavního portálu v Králíkách. Archanděl Michael s ďáblem z druhé strany oltáře včetně karikované ďábelské tváře nám v trochu pozměněné formě opět připomenou archanděla Michaela a ďábla z průčelní strany králického portálu. Na atice voršilského kostela se rovněž objevuje shodné téma, ovšem sochy jsou vlivem povětrnostních podmínek a nešetrných restaurátorských zásahů těžko autorsky zařaditelné. Tischerová připouští podobnost s Jäckelovým dílem pouze u sochy sv. Markéty v průčelí srovnáním s touže sveticí z fasády loretánského kostela Narození Páně, u ostatních plastik fasády Jäckelovo autorství vyvrací.²³² Jäckel mimo jiné pracoval také pro pražské servity, je celkem dost možné, že se servité mohli shodovat s Beckerovým výběrem tohoto sochaře.

10. Problematika autorství stavby kláštera na Hoře Matky Boží u Králík

10. 1. Podíl architekta Hory Matky Boží na stavbách Beckerova mecenátu

²³² Tischerová, *Matěj Václav Jäckel* (pozn. 51), s. 416–418.

Ivo Kořán se snažil zařadit architekturu klášterního kostela na Hoře Matky Boží do širšího kontextu stavebnické činnosti biskupa Beckera a tím se přiblížit odpovědi na otázky týkající se autorství těchto staveb.²³³

10. 1. 1. Kostel Narození Panny Marie v Dašicích

Stavba kostela Narození Panny Marie v Dašicích začala okolo roku 1677, kostel byl dokončen roku 1707 a konsekrován byl teprve roku 1709 královéhradeckým biskupem Tobiášem Janem Beckerem.²³⁴ Jde o bazilikální trojlodí s úzkými bočními loděmi a polygonálním závěrem. Kostelní průčelí je zakončené ve střední ose volutovým štítem. Celá spodní etáž průčelí je předsazena druhému patru věží. Průčelí člení pilastry a niky pro sochy. Do kostela vedou tři vstupy. Na fasádě hlavní lodi a vedlejších lodí se střídají s půlkruhově ukončenými okny zdvojené lizény.

Kostel je zaklenut valenou klenbou s pasy a lunetami v místech oken. Stěny jsou členěny svazky pilastrů s iónskými hlavicemi, které vynášejí profilovanou zalamovanou římsu se zubořezem ve spodní části. Boční lodě jsou zaklenuty křížově a otevírají se do hlavní lodi obloukem zakončenými arkádami. Na jižní straně je při presbytáři umístěna kaple.

Dašický kostel patří mezi konzervativnější stavby, kostel však nebyl dokončen podle původního projektu, proto se zde můžeme setkat se zvláště utvářeným průčelím. Interiér kostela pak lehce upomíná na klášterní kostel v Králíkách použitím pilastrů se zdobenými hlavicemi a zubořezem při spodním okraji římsy.

10. 1. 2. Kostel sv. Markéty v Podlažicích

Kostel sv. Markéty založil v roce 1696 královéhradecký biskup Jan František Kryštof z Talmberka. Na dostavbu celého areálu biskupovi nezbyl

²³³ Kořán, *Umění a umělci baroka* (pozn. 20), s. 44–48.

²³⁴ Viz Kuča (pozn. 30), s. 618–620. – Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech I.*, Praha 1977, s. 243–245.

čas ani peníze, proto museli započaté dílo dokončit jeho nástupci včetně biskupa Tobiáše Jana Beckera. Kostel sv. Markéty byl dokončen až za episkopátu biskupa Jana Adama Vratislava z Mitrovic, který jej 22. září 1721 vysvětil.²³⁵

Presbytář trojlodní baziliky je uvnitř uzavřený polygonálně a vně pravoúhle. Boční lodě jsou propojeny za presbytářem a tvoří tak patrový ochoz kolem celé ústřední části kostela. V průčelí stojí dvojice hranolových věží, jehož střední osu zakončuje trojúhelný štít. První podlaží člení vysoký pilastrový řád a vyšší patra zdobí lizény.

Stavba je zaklenuta valeně s pasy a výsečemi v místech oken. Stěny jsou členěny pilastry a na nich spočívá zalamovaná profilovaná korunní římsa. Boční lodi se otevírají do hlavní lodě půlkruhovými arkádami. V patře bočních lodí jsou tribuny obíhající hlavní loď i presbytář a propojeny jsou s tímto prostorem nízkými arkádami s kuželkovým zábradlím.

Ivo Kořán v tomto případě přičítá Beckerovu staviteli „*lví podíl při stavbě chrámu v Podlažicích*“, projevující se „*dokonale střízlivým provedením stěn, které má ostatně blízkou paralelu ve stavbě servitského kostela v Králíkách.*“²³⁶

10. 1. 3. Kostel Nejsvětější Trojice Chrast

Trojlodní chrám Nejsvětější Trojice byl postaven po požáru, který roku 1709 zachvátil celé město. Konzervativní barokní bazilika s dvouvěžím v průčelí byla založena biskupem Tobiášem Janem Beckerem dne 12. dubna 1710.²³⁷ Stavba byla dokončena teprve roku 1717. Také v tomto případě neznáme stavitele, který v roce 1710 započal stavbu kostela.

Kostel je postaven na schématu bazilikálního trojlodí s nízkými bočními loděmi. Jednoduché dvouvěžové průčelí je členěno vysokým toskánským pilastrovým řádem, se středním rizalitem zakončeným trojbokým tvarovaným

²³⁵ Viz Croj (pozn. 56), s. 86–87.

²³⁶ Kořán, Umění a umělci baroka (pozn. 20), s. 47.

²³⁷ Ibidem, s. 46–47.

štítem. Závěr stavby členěný konkávními plochami je zřejmě dílem progresivnějšího architekta.

Interiér je zaklenut valeně s pasy a v místech oken člení klenbu lunetové výseče. Stěny chrámu prolamují obloukové arkády. Vysoké pilastry s toskánskými hlavicemi vynáší bohatě profilovanou zalamovanou římsu. Na západní straně se nachází kruchta s konvexně vypouklým parapetem.²³⁸

Střízlivostí exteriéru s dvouvěžím v průčelí a jednoduchým pilastrovým členěním, ale také utvářením vnitřního prostoru s arkádami a bohatě profilovanou římsou a konvexním parapetem kruchty, můžeme chrám v Chrasti přirovnat ke králickému poutnímu kostelu.

10. 2. Stavby připisované „Zárubovskému architektu“ a jejich příbuznost s klášterním kostelem v Králíkách

Patrně nejbliž jsou výše jmenované skupině staveb ve východních Čechách tři kostely přisouzené Ivo Kořánem neznámému „Zárubovskému architektu“, který působil na panství hraběte Karla Záruby z Hustiřan. Kořán se domníval, že *„formální blízkost staveb „Zárubovského architekta“ k stavbám Beckerovým je taková, že poznání jeho jména nás dovede i k architektu Beckerovu.“* Stavby jsou zřejmě *„dílem architekta, pomalu, střídmě, ale ušlechtilé rozvíjejícího podněty C. Luraga.“*²³⁹

10. 2. 1. Hřbitovní kostel sv. Anny v Kostelci nad Orlicí

Hřbitovní kostel sv. Anny byl postaven mezi lety 1686–1691 na náklad hraběte Františka Záruby z Hustiřan.²⁴⁰ Architekta stavby prozatím neznáme.

Jedná se o jednolodní kostel s dvouvěžím mohutného západního průčelí a polygonálně zaklenutým presbytářem. Po stranách presbyteria se nachází přízemní oratoř a sakristie. Fasáda je zdobena vysokými pilastry a

²³⁸ Poche, *Umělecké památky Čech* I. (pozn. 234), s. 533–534.

²³⁹ Kořán, *Umění a umělci baroka* (pozn. 20), s. 47–48.

²⁴⁰ *Ibidem*.

nikami v průčelí a lizénovými rámy na stěnách lodi. Do budovy jsou prolomena podélná okna zakončena segmentově, pouze ve zvonovém patře věží jsou okna zakončena oblouky. Tři portály v kamenných ostěních s rozeklaným segmentovým štítem hlavního zdobnějšího vstupu a trojúhelnými štíty nad bočními portály vedou do interiéru stavby.

Interiér je zaklenut valenými klenbami s pasy a výsečemi a stěny jsou prolamovány arkádami do šesti mělkých kaplí. Pilastry na stěnách vynáší profilovanou římsu.²⁴¹

10. 2. 2. Hřbitovní kostel sv. Barbory ve Vamberku

Hřbitovní kostel zasvěcený sv. Barboře byl postaven mezi lety 1696–1697 za hraběte Františka Záruby z Hustiřan neznámým architektem.

Je to jednoduchá jednolodní stavba s půlkruhovým zakončením. Fasáda je členěna vysokým pilastrovým řádem a prolomena dvěma řadami oken, které jsou v přízemí půlkruhové a v patře obdélné zakončené půlkruhově. Průčelí vrcholí štítem s volutami.

Vnitřní prostor je zaklenutý valeně s pasy a lunetami. Stěny prolamují arkády do nehlubokých kaplí a v patře do ochozu obíhajícího celou stavbu.²⁴²

10. 2. 3. Farní kostel sv. Prokopa ve Vamberku

Stavba kostela započala roku 1707 také na panství hraběte Záruby. Je to jednolodní obdélný kostel s trojboce uzavřeným presbytářem a dvěma hranolovými věžemi na stranách lodi. Průčelí člení pilastry a po celé šíři je zakončeno štítem s volutovými křídly. Stěny jsou prolomeny dvěma řadami oken rozložených podobně jako u kostela sv. Barbory. Do kostela vedou tři vstupy, postranní v jednoduchém rámování, střední portál je větší s lištovým ostěním a rozeklaným segmentovým štítem.

²⁴¹ Poche, *Umělecké památky Čech II* (pozn. 22), s. 111–112.

²⁴² Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech IV.*, Praha 1982, s. 176–177.

Uvnitř prolamují stěny arkády vytvářející nehluboké kaple a v horním podlaží se nachází tribuny rovněž otevřeny do lodi arkádami. Kostel je zaklenut v lodi třemi poli křížové klenby a v presbytáři valenou klenbou s lunetami.²⁴³

Tyto tři kostely svým jednoduchým pojetím odkazují ke konzervativnímu stylu architektonické tvorby, podobně jako je tomu u předchozích příkladů nebo u klášterního kostela v Králíkách. Bohužel musíme konstatovat, že ani tentokrát se nám nedochovaly žádné doklady o staviteli.

10. 3. Autor původního návrhu biskupské rezidence v Hradci Králové

Ve spojitosti s určením autora biskupské rezidence se Jana Croÿ zabývá rovněž klášterem Hora Matky Boží v Králíkách, přičemž tvrdí, že *„Králíky představují kromě toho určitý klíč k Beckerovým stavbám v Hradci.“*²⁴⁴ Na základě stavebně historického rozboru biskupské rezidence považuje za nejpravděpodobnější autorství Giovanniho Battisty Alliprandiho. Analogie k projektu shledává u pražských paláců podle Alliprandiho návrhů. Jmenuje Kaisersteinský, Hartigovský a Hrzánský palác, ty srovnává s biskupskou rezidencí v Hradci Králové pomocí podobnosti tvarů suprafenester, tumbovitých parapetů, ale také provedením horního polopatra a hlavního vstupu s rozšířenou střední částí.

Návrh stavby královéhradecké biskupské rezidence vychází ze vzoru paláce pražského arcibiskupství od významného projektanta francouzského původu Jeana Baptiste Matheyho. Ten k nám do Čech přinesl italský motiv vyhlídkového pavilonu vloženého do střešního patra, který použil právě při stavbě pražského arcibiskupského paláce. Motivem tohoto altánového patra se nechal inspirovat i autor návrhu královéhradecké rezidence.

²⁴³ Ibidem.

²⁴⁴ Viz Croÿ (pozn. 56), s. 103–105.

O samotné výstavbě budovy arcibiskupského paláce toho příliš nevíme. Z roku 1709 se nám zachovala informace o dokončení přední části budovy včetně štukatur a 4. listopadu téhož roku byla slavnostně vysvěcena kaple Karla Boromejského.²⁴⁵

Jak rezidence původně vypadala, můžeme vyčíst z plánu průčelí a třetího podlaží, který se nachází ve sbírkách Karáskovy galerie Památníku národního písemnictví v Praze. Jde o kolorovanou perokresbu průčelí třípodlažní budovy se střešním pavilonem, který byl později bohužel nahrazen trojúhelným štítem. Podoba průčelí byla, kromě drobných změn, patrně provedena podle dochovaného plánu. Fasáda je vertikálně členěna na tři osy s mělkým středním rizalitem s edikulovým kamenným portálem. Jednotlivá podlaží dělí profilovaná římsa. V přízemí je fasáda pokryta pásovou bosáží, do níž jsou prolomena okna s výraznými protaženými nadokenními klenáky. Motiv výrazných klenáků je uplatněn také na zmiňovaném Hrzánském paláci. Vstup je zajištěn portálem s rozšířenou vstupní edikulou se zdvojenými pilastry po stranách a před nimi předsazenými sloupy s íónskými hlavicemi. Bohatě profilovaná zalamovaná římsa je ve středu segmentově vytažená a obíhá sochu Panny Marie s Ježíškem v aureole stojící nad vrcholovým klenákem archivolty. Střední patro je tvořeno obdélnými okny se štukovými suprafenestrami, římsami dvojí profilace a tumbovitými parapety. V místech středového okna je místo suprafenestry štuková výzdoba s andílkou v oblacích s rozevřenou knihou a nápisem „Ave Ave“, který zdůrazňuje mariánské zasvěcení budovy. Třetí podlaží je tvořeno jako polopatro s nižšími obdélnými okny, nad nimiž byla v původním plánu nasazena mohutná profilovaná korunní římsa. Prvek polopatra můžeme rovněž hledat u všech dříve jmenovaných paláců včetně Matheyho návrhu pro arcibiskupský palác v Praze. Pod těmito nízkými okny na biskupské rezidenci jsou opět ztvárněny tumbovité parapety, střední okno má místo parapetu balustrádové zábradlí nahrazující čestný balkon, které na původním plánu nebylo zaznamenáno. Při úpravách střechy

²⁴⁵ Ibidem, s. 96–103.

roku 1777 byla odstraněna atika a pavilonový nástavec, který v dnešní době nahrazuje trojúhelný štít.²⁴⁶

Připsání projektu Alliprandimu autorka podporuje myšlenkou, že „*Alliprandi nevedl žádnou stavbu ve své režii a podobně jako dříve Mathey byl pouze projektujícím architektem. V českém prostředí to nepatřilo k běžné praxi, a proto vystopovat jeho účast na projektu není snadné, zvláště když se nedochovala žádná smlouva nebo účty za provedené dílo.*“²⁴⁷

Podobná situace, nad jakou se zamýšlí Jana Croÿ v souvislosti s autorstvím projektu biskupské rezidence, mohla nastat také u klášterního komplexu Hora Matky Boží. Do souvislosti dává autorka také koncepci Hory Matky Boží zasazené do krajiny stejně zdařile, jako je tomu u Alliprandiho velkolepého projektu v Kuksu.

Za pomoci plánů kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách a plánu průčelí s vyobrazeným třetím patrem biskupské rezidence v Hradci Králové máme příležitost prozkoumat, do jaké míry jsou tyto lavírované perokresby příbuzné. Vzhledem k tomu, že plán kláštera na Hoře Matky Boží vznikl asi jen o deset let dříve, vykazuje naprostou strohost architektonického dekoru oproti plánu rezidence. Znázornění detailů na plánech je však v obou případech velice důsledné a propracované. Jediný ozdobný prvek, který se vyskytuje na obou plánech, je právě tumbovitě ztvárnění parapetů pod okny. Odlišnost mezi těmito kresbami tedy bude způsobena především časovým rozmezím mezi jejich vypracováním, ale také kvůli požadavkům biskupa Beckera na podobnost rezidence s arcibiskupským palácem v Paze.

10. 4. Architekt Jacopo Carove a spojitost kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi s klášteřem Hora Matky Boží v Králíkách

Josef Hübner nám ve svých opisech pramenů k dějinám Králík sděluje, že architektem králíckého poutního místa mohl být Jacopo Carove. O výsledcích svého bádání nás informuje takto: „*O tom, že klášter stavěl Ital,*

²⁴⁶ Ibidem, s. 98–101.

²⁴⁷ Ibidem, s. 103.

svědčí skutečnost, že ambity (křížové chodby) byly vystavěny po italském vzoru hodně otevřené směrem do dvora, později, snad kvůli zdejším nepříznivým povětrnostním vlivům, byla přistavěna 30 cm zeď. Dalším nepřímým důkazem, by mohla být kaple Svatých schodů, která je napodobeninou stejného objektu na Lateránském náměstí v Římě. Zajímavou informaci uvádí také učitel Karger z Schreibendorfu (Pisary), nyní řídící učitel v Neurode (Nowa Ruda) v kalendáři Gudo Obend Kalender. Píše, že tenkrát do Neundorfu jel biskup Becker s Carovem z Mezilesí. Z toho vyplývá, že Becker musel Caroveho znát již z dřívějška. Rovněž vzhled architrávu z průčelí neundorfského kostela je totožný jako ten z hlavního portálu na Hoře Matky Boží, tedy od stejného mistra. Z těchto několika málo poznatků usuzují, že je stavitelem hedečského kláštera Carove.²⁴⁸

10. 4. 1. Jacopo Andrea Carove

Barokní architekt italského původu se narodil asi roku 1652. Do Kladska přišel se svým otcem Andreou Carovem v polovině 17. století. Jacopův otec Andrea působil v Kladsku, ale také v Praze a pracoval jako polír u Carla Luraga.²⁴⁹ Jacopo navštěvoval Jezuitskou vysokou školu v Kladsku. Zemřel pravděpodobně v roce 1714²⁵⁰ a z toho důvodu byla zřejmě přerušena stavba kostela v Nové vsi u Mezilesí.

Jeho tvorba prozatím není příliš zdokumentována. Pracoval při rekonstrukci Kladské pevnosti asi v letech 1680–1702, mezi lety 1696–1701 vyprojektoval pro rod Althannů paláce v Mezilesí (Medzylesie) a Wilkanově (Wilkanów), do roku 1676 je datován Carovemu připisovaný kostel v Gorzanově (Gorzanów), roku 1685 zřejmě vytvořil kostel ve Staré Lomnici

²⁴⁸ Viz Hübner (pozn. 11), V. díl, s. 61. – Za poskytnutí překladu z německého originálu děkuji paní Žanetě Filipové z Městského muzea v Králíkách.

²⁴⁹ Iwona Rybka–Ceglecka, Kościół NMP w Nowej Wsi, in: *Zeszyty Muzeum Ziemi kłodzkiej* 5, 1994, s. 80–81. – <http://www.klodzko.pl/cs/pro-turisty/kladzke-pamatky/116-muzem-kladzka>, vyhledáno 26. 4. 2017.

²⁵⁰ Viz Hübner (pozn. 11), V. díl, s. 59.

(Stara Łomnica), mezi lety 1697–1701 kostel ve Vilkanově a od roku 1702 pracoval na kostele Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi u Mezilesí.²⁵¹

10. 4. 2. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi u Mezilesí

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi byl postaven v místech, kde stávaly dva menší dřevěné kostely sv. Barbory a sv. Markéty. Projekt navrhnul architekt italského původu Jacopo Carove roku 1702, o čemž nás mimo jiné zpravuje nápis na noze poháru, který do kostela daroval samotný architekt.²⁵²

Kdo byl zakladatelem kostela, není zcela jasné. V dokumentech z roku 1804 je uveden jako zakladatel Michal Václav II. z Althannu, s neznámým knížetem „S“, který chtěl po propuštění z tureckého zajetí založením kostela splnit slib Matce Boží. Důvěryhodnější informace nám podávají dokumenty z roku 1805, kde jsou jako zakladatelé jmenováni Michal Václav II. z Althannu a biskup Tobiáš Jan Becker, kteří už dříve spolupracovali na založení kláštera servitů v Králíkách. Stavba kostela byla zahájena hned po schválení od pražského arcibiskupství z 2. června 1702.²⁵³ Roku 1714 musela být stavba přerušena z důvodu nedostatku financí a možná také úmrtím architekta Caroveho. V té době byl presbytář již zastřešen a stěny lodi dosahovaly výše střechy. Obnovení výstavby probíhalo mezi lety 1742–1751 pod vedením Antona Josefa Legenfelda. V době vysvěcení v roce 1751 byl kostel zbaven druhého patra, tedy věží a štítu. Štít a věže byly dostaveny mezi lety 1800–1805 a práce vedl Franz Knappe z Mezilesí.²⁵⁴

²⁵¹ Anna Franczukowska – Janusz Laska – Mieczysław Kowalcze et al., *Popularna encyklopedia Ziemi Kłodzkiej*, T. 1 (A-J), s. 85. – https://pl.wikipedia.org/wiki/Jakob_Carova, vyhledáno 26. 4. 2017.

²⁵² „Ich Jacob Andre Carove Ver-ehre/diesen Kelch zu Ehren Unser Lieben Frawen unt der/h. Barbera avf Neidorfer Kirch D. C. V mir gemachte Abris V D Anfang Anno 1702“ – Viz Rybka–Ceglecka (pozn. 249), s. 109. – Iwona Rybka–Ceglecka čerpá informace z kroniky: *Chronik der Kirche und Kuratie Neundorf, 1933–1940*, s. 25–40.

²⁵³ Viz Hübner (pozn. 11), V. díl, s. 60. – Viz Bach (pozn. 12), s. 320–323.

²⁵⁴ Viz Rybka–Ceglecka (pozn. 249), s. 74–76.

Halový typ trojlodního kostela je postaven na půdorysu kříže s protáhlým polygonálně zakončeným presbytářem, polokruhově uzavřeným pseudo-transeptem a lehce předsazeným dvouvěžím v průčelí.

Průčelí je horizontálně členěno římsou, spodní část je členěna svazky vysokých pilastrů a prolomena obdélnými okny s půlkruhovým zakončením a obdélnými štěrbinovitými otvory. Portál je opatřen edikulou sestávající ze svazků pilastrů po stranách a nadpražím se zalamovanou římsou a rozeklaným segmentovým obloukem. Kolem portálu jsou rozmístěny tři niky s mušlemi v konchách, které jsou osazeny sochami. Věžové patro s trojúhelným štítem není členěno, pouze se zde nachází opět polokruhově zakončená obdélná okna a štěrbinové otvory. Zbytek kostela zdobí lizénové rámce a prolamují termální okna. Okna v presbytáři a na místnostech kolem něj jsou různě tvarovaná. Kostel kryje sedlová střecha a věže jsou opatřeny cibulovými střechami s lucernami.

Interiér kostela je bohatě zdobený, rozdělený do trojlodí s mělkými průchozími loděmi a kaplemi v ramenech pseudotranseptu. Boční lodě a empory v patře se otevírají do hlavní lodi půlkruhově uzavřenými arkádami. Stěny jsou zdobeny svazky pilastrů vynášejících přerušovanou profilovanou římsu. Parapety empor a kruchty zdobí balustrádový dekor. Celý prostor je zaklenut valenými klenbami s pasy a lizénami.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové vsi byl plánován jako poutní místo a stejně jako Hora Matky Boží v Králíkách měl sloužit při rekatolizační obnově tohoto území. Hrabě z Althannu měl pravděpodobně v úmyslu, spolu s královéhradeckým biskupem Tobiášem Janem Beckerem, vybudovat při kostele piaristické kolegium. K tomu bohužel nakonec nedošlo, především kvůli úmrtí biskupa Beckera a tedy nedostatku finančních prostředků, ale také z důvodu smrti architekta Caroveho o čtyři roky později.²⁵⁵

Stavba kostela nám může svým strohým zevnějškem a zdobnějším interiérem připomenout kostel na Hoře Matky Boží v Králíkách. Dvě věže

²⁵⁵ Viz Hübner (pozn. 11), V. díl, s. 59–61. – Viz Bach (pozn. 12), s. 320–323.

v průčelí jsou lehce předsazené, fasáda má jednoduchý dekor v podobě lizén či pilastrů a nik rozmístěných na fasádě okolo portálu s rozeklaným štítem. Valené zaklenutí interiéru s pasy a lunetami je zde použito také podobně jako v Králíkách.

Nakonec nesmíme opomenout názor Ivo Kořána, že „Zárubovský architekt“ pomalu, střídavě, ale ušlechtilě rozvíjel podněty Carla Luraga.²⁵⁶ Luragovu tvorbu musel Jacopo Carove znát zprostředkovaně přes svého otce, který pro Carla Luraga pracoval. Možná se mohl právě pod vedením tohoto architekta a svého otce vyučit, o čemž svědčí podoba jeho architektonické tvorby. Podobně jako Josef Hübner autorství Jacopa Caroveho na stavbě kláštera v Králíkách z výše uvedených důvodů nevylučuji.

11. Zařazení kláštera Hora Matky Boží do kontextu mariánských poutních míst v českých zemích a inspirační zdroje pro jeho sochařskou výzdobu

11. 1. Mariánská poutní místa v Čechách

Mnoho poutních míst bylo v době baroka zakládáno na dávné lidové tradici úcty k Matce Boží. Mariánská poutní místa byla stavěna jako svatyně ukrývající a chránící milostné obrazy nebo sošky Panny Marie a přitahovala věřící na základě zázračných událostí, které tato místa provázela. Lidová úcta k Matce Boží pramenila především z důvěry k jejímu pozemskému původu a tím byla prostému člověku velmi blízká. Víra, že se Panna Maria stane nebeskou přímluvkyní, vedla k neobyčejné oblibě a rozšiřování mariánských poutních míst.

Také poutní místa, která jsem pro tuto kapitolu vybrala, nesou mariánské zasvěcení. Po staletí zde byla uctívána různá vyobrazení Panny Marie a svou architektonickou podobou se mohla stát jistou inspirací pro další

²⁵⁶ Kořán, Umění a umělci baroka (pozn. 20), s. 47–48.

podobně koncipované projekty, jako byl také poutní areál na Hoře Matky Boží v Králíkách.

11. 1. 1. Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi a Svatá cesta

Nejstarším mariánským poutním místem v Čechách je bez pochyby kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi s milostným obrazem *Madony staroboleslavské* nazývané *Paládium země české*. V roce 2014 bylo *Paládium* korunováno třemi korunami posvěcenými v Římě.

Místo proslavené vraždou největšího patrona České země sv. Václava, k níž došlo u kostela sv. Kosmy a Damiána, je významné také mariánským kostelem postaveným v místech nálezů drobného kovového mariánského obrazu, který u sebe nosíval sv. Václav. Na tomto místě byla po polovině 12. století postavena kaple, ve 14. a 15. století ji nahradil gotický chrám. V roce 1617 probíhala přestavba chrámu, avšak ještě před jeho dokončením byl roku 1632 vypleněn saskými vojsky a slavné *Paládium* bylo ukradeno. Roku 1638 byl obraz znovu vykoupen a vrácen do staroboleslavského chrámu. V roce 1648 se mariánský obraz nacházel v Praze, odkud byl ukraden švédskými vojsky a do Staré Boleslavi se navrátil až roku 1650.

Barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí na vyvýšeném místě hlavního náměstí, hned vedle něj se nachází bývalá jezuitská a proboštská rezidence. Jednolodí se třemi bočními kaplemi a dvěma věžemi bylo zaklenuto podle raně barokní tradice valeně s lunetami. Chrám byl postaven v letech 1617–1623 architektem Jacopem de Vaccani podle návrhu Giovanniho Maria Filippiho. Ve 2. čtvrtině 18. století stavbu upravil Kilián Ignác Dientzenhofer, postavil východní arkádový ambit, jižní věž kostela a navrhnul dnešní podobu průčelí. Kostel je zdoben lizénovými rámy a pilastry. Bohatě členěné průčelí s pilastry a sochami v nikách je zakončeno trojúhelným štítem s volutovými křídly.

Roku 1674 bylo na 23 kilometrech podél cesty z Prahy do Staré Boleslavi postaveno 44 barokních výklenkových kaplí Svaté cesty. Fresky v kaplích zobrazovaly poutní místa v Čechách.²⁵⁷

11. 1. 2. Děkanský kostel sv. Ducha s poutní loretánskou kaplí Panny Marie a křížovou cestou v Římově

Loretánská kaple v Římově byla postavena českokrumlovskými jezuiti v letech 1648–1650 vedle starší tvrze. Kolem kaple byl do roku 1658 postaven ambit otevřený do nádvoří arkádami a nedlouho poté vznikla 6 km dlouhá křížová cesta o 25 zastaveních, kterou financoval jezuitský bratr-laik Jan Gurre. Roku 1686 byla tvrz přestavena na rezidenci a v letech 1672–1697 byl kvůli velkému množství poutníků postaven kostel sv. Ducha.

Jednoduchá loretánská kaple stojí na nádvoří a je propojena s ambitem patrovou chodbou. Na oltáři v kapli stojí milostná soška Panny Marie Loretánské z roku 1679.

Římov se proslavil svou křížovou cestou nazývanou „*Římovské pašije*“ i za hranicemi Čech. Zastavení křížové cesty jsou rozestavěná v různých podobách po celém Dolním Římově a okolí. Celých 25 zastavení vzniklo ještě před ustálením počtu zastavení křížových cest na čísle 14.²⁵⁸ Jednotlivá zastavení jsou zasazena do okolní krajiny a mají různou podobu od uzavřených kaplí s vnitřním prostorem pro sochy, přes výklenkové kaple s malovanými obrazy až po kamenná sousoší umístěná ve volné přírodě.

²⁵⁷ Viz Boháč (pozn. 26), s. 48–51. –

https://cs.wikipedia.org/wiki/Poutn%C3%AD_cesta_z_Prahy_do_Star%C3%A9_Boleslavi, vyhledáno 6. 11. 2017.

²⁵⁸ Viz Boháč (pozn. 26), s. 183–185. – <http://www.rimov.cz/pamatky/krizova-cesta/>, vyhledáno 6. 11. 2017.

11. 1. 3. Svatá Hora u Příbrami s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, Svatými schody a Poutní cestou

Svatá Hora je nejvýznamnějším mariánským poutním místem v Čechách. Proto není divu, že se i ostatní místa zasvěcená Panně Marii nechávala inspirovat právě jím. Poutní areál na Svaté Hoře byl vytvořen v době raného baroka, přesto však svým významem předčí všechna ostatní mariánská poutní místa vzniklá v barokním období. Rozsáhlý areál vznikl díky slavné milostné sošce *Panny Marie svatohorské*, která zde byla uctívána už v dávných dobách a právě pro svou starobylost a neobyčejnou úctu opředenou zázraky byla v roce 1732 slavnostně korunována.²⁵⁹

Poutní místo vzniklo v místech původního gotického kostela stávajícího na výrazném návrší nad městem Příbram. Roku 1647 připadla Svatá Hora do správy jezuitům, kteří původní kapli začali roku 1658 rozšiřovat přístavbou. Přístup k areálu, který zde vznikl v době baroka, zajišťovalo dlouhé kryté schodiště vedoucí z města. Ústřední bazilika obklopená kaplemi stojí na zvýšené terase z tesaných kvádrů přístupné ze všech čtyř stran schody. Průčelí obrácené na východ má formu triumfálního oblouku s převýšenou střední arkádou završenou trojúhelným štítem. Fasády areálu jsou členěny lizénovými rámy nebo jednoduchými pilastry.

V padesátých letech měl projekt poutního místa na starost architekt Carlo Lurago podle ideového plánu jezuity Benjamina Schlagera/Schleyera.²⁶⁰ Nejdříve byly k hlavní kapli přistaveny kaple sv. Františka Xaverského a sv. Ignáce. Od roku 1659 vznikala ambit otevřený do dvora polokruhovými arkádami se čtyřmi převýšenými polygonálními kaplemi v nárožích. Později přibyla k hlavní stavbě Martinická kaple a v roce 1667 byla postavena věž, pod níž vedlo schodiště k městu. Jako protějškovou kapli k Martinické postavili v 70. letech Kolovratskou kapli, jejíž stavbu vedl architekt Giovanni Domenico Orsi. Mezi lety 1662–1664 nechali jezuité podle projektu Carla Luraga postavit rezidenci.

²⁵⁹ Julius Košnář, *Svatá Hora nad Příbramí*, Praha 1905, s. 13–14.

²⁶⁰ Vlček, *Encyklopedie* (pozn. 28), s. 610–614. – Viz Boháč (pozn. 26), s. 54–58.

Od roku 1697 vykonával dozor při stavbě poutního místa Pavel Ignác Bayer. Od roku 1701 se přistoupilo k přestavbám ambitů kvůli reprezentativním vstupům. Na východě byla vybudována Pražská brána sloužící jako hlavní vstup a na jihu Březnická. Od roku 1702 získal zakázku na sochařskou výzdobu Pražské brány Jan Brokof a Březnickou později vyzdobil Ondřej Filip Quitainer. V roce 1707 vzniklo k Pražskému portálu kamenné schodiště. Za autora architektury vstupních bran je považován Pavel Ignác Bayer, ale někdy jsou připisovány právě Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi. Za účasti Kiliána Ignáce Dientzenhofera bylo v letech 1727–1728 přebudováno původní přístupové schodiště z města o 365 schodech, pocházející z roku 1659 a nazývané také Svaté schody.²⁶¹

Svatá Hora u Příbrami patří k nejrozsáhlejším poutním komplexům u nás. Na její stavbě a výzdobě se během let vystřídal množství nejvýznamnějších barokních umělců. Jako součást výstavby areálu na Svaté Hoře vznikla v 17. století významná poutní cesta o délce asi 16 km z Březnice na Svatou Horu s 16 výklenkovými kaplemi, z nichž se dodnes zachovala polovina.²⁶²

11. 1. 4. Poutní loretánská kaple Panny Marie v areálu kapucínského kláštera na Hradčanech v Praze

Poutní areál se nachází na Loretánském náměstí na Hradčanech a sestává z kapucínského kláštera postaveného na začátku 17. století, ambity s kaplemi a kostela Panny Marie Andělské. Dále se zde nachází kostel Narození Páně a na nádvoří obklopeném ambity stojí drobná stavba Svaté chýše. Po roce 1721 bylo upraveno monumentální barokní průčelí Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem.

Kaple byla postavena podle italského vzoru Svaté chýše - domu, ve kterém žila Panna Marie v Nazaretu. Tento dům podle legendy přenesli andělé

²⁶¹ Ibidem.

²⁶² <http://pamatkovykatalog.cz/?element=15065862&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 4. 11. 2017.

do města Loreta v jižní části Itálie. Italská Svatá chýše byla architektem Donatem Bramantem obestavěna renesanční plochostropou stavbou s reliéfy na stěnách.

Loretánská kaple na Hradčanech vznikla mezi lety 1626–1631. Donátorkou stavby byla hraběnka Benigna Kateřina manželka Viléma Popela z Lobkovic. Stavbu navrhnul italský architekt Giovanni Battista Orsi jako plochostropou podélnou architekturu napodobující italský originál. Fasáda kaple byla po roce 1664 vyzdobena štuky se sochami a výjevy ze života Panny Marie Loretánské od Joachima Agosta, Giovanniho Battisty Colomba a Giovanniho Bartolomea Comety. Interiér kaple je vyzdoben torzy nástěnných maleb s mariánskou tematikou a nacházejí se zde relikvie dvou trámů a cihly z Loreta. Na hlavním oltáři stojí milostná soška *Loretánské Madony*.²⁶³

Také odtud vedla Poutní cesta o délce asi 14 km a spojovala právě Loretu na Hradčanech s Loretou zbudovanou ve františkánském klášteře Hájek, jejíž stavba původně inspirovala k vytvoření pražské Lorety. Podél cesty stálo 20 výklenkových kaplí z let 1720–1726, z nichž se do dnešních dob dochovalo 11.²⁶⁴

11. 2. Možné inspirační zdroje pro sochy Pašijového cyklu

Sochy králických zastavení jsou velmi těžko srovnatelné s jinými díly představujícími téma Kristova utrpení. Řadí se k největším kompletně zachovaným souborům sochařského ztvárnění Pašijového cyklu v českém barokním prostředí. Tělesné formy a dynamické pojetí cyklu jsou velmi netradiční a v porovnání s ostatní sochařskou tvorbou ve východních Čechách musíme konstatovat, že i unikátní.

Zmíníme tedy alespoň několik sochařských souborů, které co do formální stránky mohou trochu připomenout králický soubor, a jejichž znalost mohla autora vést k takovéto zajímavé kompozici.

²⁶³ Viz Boháč (pozn. 26), s. 33–35.

²⁶⁴ Ibidem, s. 16–17.

11. 2. 1. „Římovské pašije“

V Římově vznikala od druhé poloviny 17. století unikátní křížová cesta, jejíž velkou část tvoří sochařská díla umístěná v kaplích nebo v krajině. Nachází se zde 50 dřevěných, 8 kamenných a 8 štukových soch.

Ztvárnění všech výjevů je velmi působivé a někdy také netradiční. Nás budou především zajímat sochařské výjevy ze zastavení s názvy *U Cedronu*, *U Kaifáše*, *Malý Pilát*, *U Heroda*, *Velký Pilát*, *Kristus potkává Pannu Marii* a *U Šimona*.²⁶⁵ Sochy těchto zastavení představují Ježíše Krista obklopeného vojáky a biřici, kteří svými oděvy, postojem a výrazy ve tvářích připomínají sochy stejných námětů z Králík.

11. 2. 2. Ferdinand Maxmilián Brokof a sochy pro kostel sv. Haštala v Praze

V pražském kostele sv. Haštala u západní stěny severního dvoulodí nalezneme na oltáři Kalvárie barokní sousoší představující scény z pašijového cyklu. Výjevy *Kristus na hoře Olivetské*, *Bičování*, *Nesení kříže* a *Ukřížování* vznikly v dílně Ferdinanda Maxmiliána Brokofa v roce 1716.²⁶⁶

Postavy jsou ztvárněny expresivně, výrazy ve tvářích a živá gesta umocňují jejich působivost. Zásadní je především vyobrazení sousoší *Krista na hoře Olivetské*, které patří k prvním znázorněním omdlévajícího Krista v náručí anděla, a právě toto sousoší mohlo vést k variaci králického výjevu *Krista na hoře Olivetské*.

²⁶⁵ Ibidem, s. 185.

²⁶⁶ Oldřich J. Blažíček – Mirjam Bohatcová – Bekeť Bukovinská et al., *Dějiny českého výtvarného umění. Od počátků renesance do závěru baroka II/2*, Praha 1989. – https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/83/Hastal_stare_mesto_interier_11.jpg, vyhledáno 27. 11. 2017.

11. 2. 3. „Moravskotřebovské pašije“

Nedaleko Králík v tomtéž regionu nalezneme ještě jeden velmi pozoruhodný soubor pašijových výjevů. Jedná se o sousoší z kaplí vedoucích ke Křížovému vrchu v Moravské Třebové. Autorem sousoší byl vynikající sochař Severin Tischler (Stolař), který v Moravské Třebové vytvořil také kamennou Kalvárii na Křížovém vrchu, dílo vysoké kvality s reminiscencemi na tvorbu Matyáše Bernarda Brauna. Sousoší představují výjevy *Krista na hoře Olivetské*, *Krista před Kaifášem*, *Krista korunovaného trním* a *Ecce Homo*.²⁶⁷ Soubor vznikl patrně ve stejné době nebo o něco později než králický cyklus, tedy ve 30. letech 18. století, a je zde patrný velký vliv stejného vzoru, podle něhož mohla být vytvořena především sousoší *Krista na hoře Olivetské* jak z Králík, tak z Moravské Třebové. Přestože vidíme patrnou podobnost, forma utváření moravskotřebovských sousoší je zcela jiná. Provedení moravskotřebovského *Krista na hoře Olivetské* je na první pohled dynamičtější ve zpodobení postavy anděla, také traktování drapérie, ostřejší rysy tváří a muskulatura těl nám napoví, že se jedná o dílo jiného autora. Přesto mají oba cykly k sobě velmi blízko a lze je považovat za díla srovnatelné kvality s návazností na tvorbu Braunovu, ale také Brokofovu.

²⁶⁷ Martin Pavlíček, Severin Tischler (1705–1742/1743), in: *Průzkumy památek*, 2/2006, s. 35–52. – Martin Pavlíček, *Severin Tischler. Sochař pozdního baroka na pomezí Moravy a Čech* (kat. výst.), Olomouc 2008.

12. Závěr

Přínos předkládané diplomové práce spočívá ve sjednocení dosavadního stavu bádání o poutním místě Hora Matky Boží v Králíkách a sochařské výzdobě celého komplexu kláštera. Na základě všech poznatků a formálně stylové analýzy jsem se pokusila o objasnění autorství projektu klášterního areálu a k němu přináležející sochařské výzdoby.

Práce obsahuje kapitoly zabývající se v první řadě historií tohoto významného poutního místa, které v chronologickém sledu líčí nejdůležitější události s klášteřem spjaté.

Díky kapitole o biskupu Tobiáši Janu Beckerovi si můžeme udělat obraz o tom, z jakého prostředí pocházel a jak svými schopnostmi a nadáním dokázal dosáhnout zdárných výsledků nejen v oblasti řízení biskupství, ale také při četné stavebnické činnosti, kterou se snažil všemožně podporovat a za tím účelem získávat potřebné finance. Díky biskupu Beckerovi začaly ve východních Čechách vznikat umělecky hodnotné stavby splňující funkci duchovního oživení daného prostředí.

Kapitoly o řádu servitů a kongregaci redemptoristů, které se v průběhu existence poutního místa staraly o jeho úspěšný poutní provoz, nás krátce informují o jejich vzniku a nástupu do Českých zemí. Zaměření spirituality řádu servitů je podstatné vzhledem k pochopení koncepce poutního místa, v němž se projevují upomínky na Pannu Marii Bolestnou. Podstatné také je, jakým způsobem řády dokázaly reagovat na události, k nimž docházelo během jejich působení v Čechách.

Jádro mé diplomové práce tvoří umělecko-historický popis všech částí poutního areálu a původní sochařské výzdoby, na jehož základě můžeme v dalších kapitolách přejít k formálně stylovému srovnání a pokusu o autorské zařazení.

Po průzkumu barokního sochařství v Čechách se mi jeví jako nejpravděpodobnější částečný podíl sochařů Matěje Václava Jäckela a Františka Ignáce Weisse na sochařské výzdobě klášterního komplexu. Je však

zcela možné, že se na sochařské výzdobě podíleli také další autoři, kteří nepatřili k Jäckelově dílně. Co se týká ostatních navrhovaných sochařů, jako byl František Preiss nebo následovníci Matyáše Bernarda Brauna, nepodařilo se mi nalézt rozhodující podobnost zdejších děl s tvorbou těchto sochařů. Ve východních Čechách pracoval podobným stylem snad jen Ignác Rohrbach, avšak nenapadá mě žádná souvislost tohoto umělce s poutním místem na Hoře Matky Boží nebo s biskupem Beckerem. Podobně jsme na tom i s tvorbou vynikajícího barokního sochaře Řehoře Thényho, kterému byla mnohdy sochařská výzdoba připisována, pouze na základě uměleckohistorického srovnání se jeho tvorba bohužel nadá příliš komparovat, protože umělcovo dílo je doposud poměrně neprobádané. Z těchto důvodů se i závěrem držím myšlenky, že biskup Becker a servité objednali sochařskou výzdobu u pražských sochařů, přesně jak to uvádí ve svých člancích Ivo Kořán, a mohly to být právě sochaři z Jäckelovy dílny. Nevylučuji však také autorství jiných umělců pracujících přímo ve východních Čechách.

Přechodné uložení těchto hodnotných dokladů barokního sochařství v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi jim může svědčit vzhledem k prostředí bez neblahých povětrnostních podmínek panujících v kaplích na Hoře Matky Boží. Rozhodně však těmto sochařským dílům neprospívá styl nynější prezentace veřejnosti. Sochy jsou rozmístěny po interiéru vraclavského kostela bez logické návaznosti na děj, který představují, a následkem toho je dojem z této expozice kvalitních děl značně rozpolcený.

Přestože se mi nepodařilo s jistotou určit autorství výjimečného projektu vzniklého na Hoře Matky Boží v Králíkách, může být diplomová práce podnětem k dalšímu bádání, ke kterému jsem se alespoň pokusila naznačit cestu. Tato cesta by mohla vést přes hlubší poznání architektonické tvorby navrhovaných autorů, případně staveb jim připisovaných. Zajímavou osobností je v tomto případě v Čechách téměř neznámý architekt italského původu Jacopo Andrea Carove, který pracoval pro rod Althannů vlastnicích panství Králíky. Podle všeho se Carove s biskupem Beckerem znal a pracoval na zakázce pro biskupa Beckera a hraběte z Althannu v Nové vsi u Mezilesí.

Caroveho styl architektonické tvorby rozvíjející podněty Carla Luraga by mohl být zprostředkován přes otce Andreu Caroveho, pracujícího ve službách tohoto pražského architekta. Ze spolupráce hraběte Michala Václava II. z Althannu s biskupem Beckerem můžeme také usuzovat, že hrabě z Althannu svého architekta Jacopa Caroveho mohl biskupovi před stavbou kláštera doporučit.

Důslednější průzkum by si jistě zaslouhovala Beckerova korespondence s klášteřem, nacházející se v SOA Zámorsk, jež čítá stovky dopisů o nejrůznějších aktivitách poutního místa na Hoře Matky Boží v Králíkách. Možná by se zde mohlo objevit konkrétní jméno architekta či sochaře pracujícího pro biskupa Beckera, protože klášterní kronika servitů a doposud prozkoumané prameny tyto informace bohužel neposkytují a podávají jen kusé informace o cestách a jednáních biskupa s tímto stavitelem.

Na závěr diplomové práce se věnuji srovnání s poutními místy vybudovanými před vznikem kláštera na Hoře Matky Boží, která mohla být inspirací pro vytvoření takto rozsáhlého poutního komplexu. Inspirací mohlo být například nejvýznamnější mariánské poutní místo v Čechách – Svatá Hora u Příbrami, nebo poutní lořetánská kaple Panny Marie v areálu kapucínského kláštera na Hradčanech v Praze. Pro sochaře pracující na řezbách do kaplí mohly být určující Brokofovy sochy v kostele sv. Haštala v Praze. V Moravské Třebové pak vznikly plastiky nápadné podobnosti se sochami z kaplí vedoucích ke králíckému klášteřu. Moravskotřebovská díla měla své určení rovněž do kaplí a představují část cyklu Kristových pašijí. Sochy z Moravské Třebové mohly být vytvořeny zřejmě ve stejném období jako králícký cyklus a možná tedy šlo o přímou inspiraci. Který cyklus byl vytvořen dříve, přesně nevíme, můžeme jen z některých dochovaných informací odvodit, že první byla pravděpodobně vytvořena díla pro klášter Hora Matky Boží.

Věřím, že moje diplomová práce poslouží k lepšímu poznání tohoto významného poutního místa a bude přínosem nejen pro město Králíky, ale také pro badatele, kteří se klášterním komplexem budou chtít blíže zabývat. Doufám, že právě jim bude předkládaná práce podnětem k dalšímu bádání.

13. Seznam pramenů a literatury

13. 1. Prameny

Archiv des Servitenklosters Wien

Klaudius Maria Güffel, *Sacrarum Annalium Ordinis Servorum Beatae Mariae Virginis in Germania a sua post Extirpationem Regenerationis Exordio, et Inceremento Libri Quatuor*, sign. C V 14.

Městské muzeum Králíky

Pražská provincie Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristé), Vyjádření k současné situaci na Hoře Matky Boží, PR XXVIII 11, 20. 3. 2012, nestránkováno.

Králičtí mistři varhanáři, PR, XVIII, nedatováno, s. 2.

Moravská zemská knihovna v Brně

Johann Daniel Herz, *Vera effigies Thavmaturgae, ejusque Regiae apud Servas suas in Bohemiae districtu Regino-Hradecensi prope Grulichium*, grafický list, do 1750, Mapová sbírka B. P. Molla, signatura Moll – 0090.900, AA.T.XXI, 156.

Muzeum Česká Lípa

Montis Sanctissimae Matris Dei prope Grulichium, signatura RK–135, inv. č. 52 399.

Muzeum K-S 14 „U Cihelny“

Soubor soch (dřevěných plastik) z poutních kaplí v aleji ke klášteru na Hoře Matky Boží v Králíkách – Dolní Hedeč, kart. č. 318/a

- Dokumentace k jednání o navrácení plastik z roku 1704 uložených v expozici v kostele sv. Mikuláše ve Vraclavi do ambitů kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách

Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Pardubicích

NPÚ Pardubice, Fond archivní spisové dokumentace, kart. č. 35, 159, 159a

- Záchrana barokního souboru 28 dřev. soch, kart. č. 35, C1.

Fotografická dokumentace, č. negativu: 29396, 29397, 29395, 29398, 29399, 29401, 29402, 30935, 30940, 3942/4

Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck

Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.

Státní oblastní archiv v Zámrsku

Řád servitů Králiky 1696–1882, inventář 1962, kart. č. 5. – Zdeněk Bičík – Petr Křivský, SOA Zámrsk, Inventář – zpracování archivního fondu, Zámrsk 1962.

- Historia Montis Sanctissimae Dei Matris et Virginis Mariae prope Grulichium, 1750, inv. č. 2.
- Krátký výtah z dějin řádu, inv. č. 163.
- Synopsis historiae montis matris dei Thaumae Aurae quidem imaginis etc., inv. č. 164.
- Historie zázračného obrazu mariánského v servitském klášteře v Králíkách – napsal Tobiáš Jan Becker + pozdější přípisky, 1714, inv. č. 165.
- Výstavba kláštera po požáru roku 1846, 1845–1858, inv. č. 168.
- Oprava kostela, 1872, inv. č. 169.
- Požár kláštera, 1846, inv. č. 175. (grafika)
- Svaté obrázky posvátného „Mariánského obrazu“, inv. č. 176.

Státní oblastní archiv v Zámrsku

Redemptoristé Králíky 1883–1950, inventář 1962, kart. č. 5. – František Zahradka, SOA Zámorsk, Inventář – zpracování archivního fondu, Zámorsk 1962.

- Kostel – stavební opravy, 1945–1948, inv. č. 8.
- Kostel a klášter – provedení naléhavých oprav, 1939–1949, inv. č. 10.
- Klášter – stavební opravy a úpravy, 1887–1927, inv. č. 11.
- Klášter – převzetí 1945 apod., 1945–1950, inv. č. 12.

Státní okresní archiv v Ústí nad Orlicí

Archiv města Králíky, NAD 44, Mezifondová sbírka kronik č. 142 a 143.

- Memorabilien Buch der Stadt Grulich 1836-1887, inv. č. x00001.
- Pamětní kniha městské obce Králíky (překlad německého originálu) – kronikáři Wilhelm Oehl 1. 1. 1927 – 14. 10. 1936, Emil Fischer 29. 4. 1937 – 23. 6. 1940, Julius Prause 1. 1. 1944 – 13. 5. 1945.

13. 2. Literatura

Alois Bach, *Urkundliche Kirchen – Geschichte der Grafschaft Glatz. Von der Urzeit bis auf unsere Tage*, Breslau 1841.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Praha 2006.

Oldřich Jakub Blažíček, Matěj Václav Jäckel, in: *Památky archeologické. Skupina historická*, XXXI. – 1936/38, Praha 1938, s. 81–149.

Oldřich Jakub Blažíček, *Pražská plastika raného rokoka*, Praha 1946.

Oldřich Jakub Blažíček, Ikonografie české barokové plastiky, in: *Památky archeologické. Skupina historická*, XXXII. – 1939/46, Praha 1946, s. 61–94.

Oldřich Jakub Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958.

Oldřich J. Blažíček – Mirjam Bohatcová – Beket Bukovinská et al., *Dějiny českého výtvarného umění. Od počátků renesance do závěru baroka II/2*, Praha 1989.

Zdeněk Boháč, *Poutní místa v Čechách*, Praha 1995.

Vilma Brokešová, *Barokní sochy z kaplí na Hoře Matky Boží v Králíkách* (bakalářská práce), Ústav dějin křesťanského umění KTFUK, Praha 2006.

Milan Buben, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

Jana Croÿ, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence. K 350. výročí založení Biskupství královéhradeckého*, Hradec Králové 2014.

Veronika Čapská, Vytváření prostoru pro působení servitů v českých zemích v 17. a 18. století, in: Ivana Čornejová (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře*

konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4. – 5. 6. 2003, Praha 2003, s. 152–164.

Veronika Čapská, *Pod ochranou Panny Marie Bolestné. Servité v českých zemích do josefínských reforem* (kat. výst.), Nové Hrady 2005.

Veronika Čapská, Servité a barokní poutní krajina střední Evropy, in: Jiří Mihola (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 117–128.

Josef Čermák, *Králíky. Stručné dějiny města*, Králíky 1964.

Ivana Havlíčková, *Pravděpodobný fenomén Křížové cesty v Moravské Třebové* (bakalářská práce), Ateliér restaurování kamene FRUPA, Pardubice 2009.

Jaroslav Herout, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1980.

Josef Hübner, *Materialien zur Geschichtsforschung der Stadt Grulich*, I. – IX. díl, Králíky 1934.

Antonín Jeglinger, *Hora Matky Boží (u Králík) s milostným obrazem Panny Marie, útočiště hříšníků*, Králíky 1933.

Luděk Jirásko, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.

Jaroslav Kadlec, *Přehled českých církevních dějin II.*, Praha 1991.

Ivo Kořán, Barok pod Orlickými horami, *Orlické hory a Podorlicko* 3, 1970, s. 105–126.

Ivo Kořán, Umění a umělci baroka v Hradci Králové, *Umění XIX*, 1971, s. 35–69.

Ivo Kořán, Raráš a Šetek aneb braunovské sochařství východních Čech, in: *Matyáš Bernard Braun 1684–1738. Sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 104–120.

Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999.

Julius Košnář, *Svatá Hora nad Příbramí*, Praha 1905.

Lukáš Král, *Králicko: (region Králíky)*, Ústí nad Orlicí 2000.

Králicko, č. 1/1992, č. 7–8/1993, č. 5/1994, č. 11/1994, č. 3/1996, č. 9/1996, č. 4/1999 příloha, č. 4/2000.

Zuzana Kreuselová, *Kostel sv. Václava v Žamberku* (diplomová práce), Ústav dějin křesťanského umění KTFUK, Praha 2015.

Dagmar Kubíčková, *Sochařská výzdoba Svatých schodů v Brně* (bakalářská práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 2010.

Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III.*, Praha 1998.

Kateřina Kuličková, *Dějiny barokních památek v aleji Hory Matky Boží v Králíkách* (bakalářská práce), Historický ústav FFUHK, Hradec Králové 2017.

Marie Macková, "Daleké" poutní místo poutníků olomoucké arcidiecéze 2. poloviny 19. století Hora Matky Boží u Králík, in: *Vlastivědná revue – Střední Morava*, Olomouc 2003, č. 17, s. 89–99.

Marie Macková, Klášter na Hoře Matky Boží u Králík, in: *Zprávy společnosti pro dějiny Němců v Čechách: O! werthestes Vatter-Land! Kultur Deutschböhmens 17. – 19. Jh.*, Ústí nad Labem 2003, č. II, s. 15–27.

Marie Macková, Středoevropské poutnictví v 19. století, in: Jiří Mihola (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010, s. 175–180.

Franz Matsche, Wallfahrtsarchitektur – die Ambitenanlagen böhmischer Wallfahrtsstätten im Barock, in: *Wallfahrt kennt keine Grenzen*, München 1984, s. 352–367.

Kateřina Mazačová, *Dílo Františka Preisse v kontextu soudobé sochařské tvorby* (diplomová práce), Ústav pro dějiny umění FFUK, Praha 2007.

Ivan Muchka – Václav Petříček – Ladislav Neubert, *Východní Čechy (historie, krajina, umělecké památky)*, Praha 1990.

František Musil – Vlastimil Volák, *Kulturní památky okresu Ústí nad Orlicí I. – III.*, Vysoké Mýto – Ústí nad Orlicí 1984.

František Musil, *Dějiny Králicka*, Dolní Lipka 2000.

Nové Králicko, č. 8/2001, č. 10/2001, č. 11/2001, č. 12/2001, č. 3/2002, č. 8/2002, č. 9/2007, č. 2/2009, č. 5/2010.

Max Pachel, *Kleine Heimatkunde des Gerichtsbezirkes Grulich*, Grulich 1919.

Pavel Panoch – Štěpán Bartoš, *Barokní umění na Chrudimsku*, Chrudim 2011.

Martin Pavlíček, Šalamounův chrám v české barokní architektuře, in: Martin Elbel – Milan Tognier (edd.), *Historická Olomouc XIII. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2002, s. 253–272.

Martin Pavlíček, Severin Tischler (1705–1742/1743), in: *Průzkumy památek*, 2/2006, s. 35–52.

Martin Pavlíček, *Severin Tischler. Sochař pozdního baroka na pomezí Moravy a Čech* (kat. výst.), Olomouc 2008.

Alois Plichta, *Sochař Řehoř Thény a Žďár nad Sázavou*, Havlíčkův Brod, 1960.

Doubravka Plotěná, *Průvodce ambity a kostelem Nanebevzetí Panny Marie na Hoře Matky Boží u Králík*, Zábřeh na Moravě 1994.

Antonín Podlaha, *Český slovník bohovědný*, Praha 1916.

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech I. – IV*, Praha 1977–1982.

Václav Pražák, *Baroko východních Čech: architektura, sochařství*, Hradec Králové 1999.

Kamila Pulusová, *Hora Matky Boží u Králík. K dějinám poutního místa a kláštera v 19. století* (diplomová práce), Učitelství dějepisu pro základní školy PdFMU, Brno 2009.

Redemptoristé – Pražská provincie Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, *Králíky. Hora Matky Boží*, 2006.

Jan Royt, Kostel sv. Mikuláše na Vraclavi, in: Věra Sekotová – Martin Svatoš – Michal Svatoš, *Vraclav-genius jednoho místa. Příspěvky ze symposia konaného na Vraclavi dne 11. října 2001*, Vysoké Mýto 2002, s. 62–71.

Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

Jan Royt, *Kristus v křesťanské ikonografii*, Kašperské Hory 2010.

Iwona Rybka–Ceglecka, Kościół NMP w Nowej Wsi, in: *Zeszyty Muzeum Ziemi kłodzkiej 5*, 1994, s. 72–110.

August Sedláček, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1908.

Věra Sekotová, Barokní pouti. Knířov, Vraclav, Králíky, in: Věra Sekotová – Martin Svatoš – Michal Svatoš, *Vraclav-genius jednoho místa. Příspěvky ze symposia konaného na Vraclavi dne 11. října 2001*, Vysoké Mýto 2002, s. 52–61.

Walter Schulten, *Die Heilige Stiege auf dem Kreuzberg zu Bonn*, Düsseldorf 1964.

Jiří Slouka, *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*, Praha 2010.

Lucie Sněžná, *Umělecko-historické památky a možnosti jejich využití v rámci edukace: Kult a ikonografie sv. Jana Nepomuckého, patrona královéhradecké diecéze, v regionu Hradce Králové* (bakalářská práce), Katedra výtvarné kultury a textilní výroby PFUHK, Hradec Králové 2015.

Zdeněk Srp, *Královéhradecké biskupství v proměnách času*, Hradec Králové 2005.

Miloš Stehlík, Heinz, Pacák, Thény, Rorrbach nebo Tischler?, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada uměnovědná (F)*, č. 26–27, roč. 31–32, 1983, s. 41–47.

Miloš Stehlík, *Moravskotřebovské pašije*, Moravská Třebová 1994.

Miloš Stehlík, *Barok v soše*, Brno 2006.

Anna Šinorová, *Kláštery Řádu služebníků Panny Marie v Praze* (bakalářská práce), Katedra dějin a didaktiky dějepisu PdFUK, Praha 2011.

Josef Tejkl, Nové poznatky o vztahu braunovy dílny k sochařské tvorbě ve východních Čechách, in: *Matyáš Bernard Braun 1684–1738. Sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*, Praha 1988, s. 121–129.

Jana Tischerová, *František Ignác Weiss. Sochař pozdního baroka 1690–1756*, Praha 2007.

Jana Tischerová, *Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655–1738*, Praha 2013.

Jiří Tkadlčík, *Bývalé Svaté schody v Olomouci* (diplomová práce), Katedra dějin umění FFUP, Olomouc 2000.

Franz Veith – Max Hördler – Karl Kautz et al., *Gulich. Heimatbuch des Grulicher Ländchens*, Regensburg 1960.

Jan Vích, Restaurování mariánského sloupu na Velkém náměstí v Hradci Králové, *Zprávy památkové péče*, ročník 66, 2006, č. 5, s. 385–390.

Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn et al., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Anna Franczukowska – Janusz Laska – Mieczysław Kowalcze et al.,
Popularna encyklopedia Ziemi Kłodzkiej, T. 1 (A-J), s. 85.

13. 3. Internetové odkazy

<http://www.klasterkraliky.cz/stranky/historie> , vyhledáno 20. 9. 2016.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Tobi%C3%A1%C5%A1_Jan_Becker, vyhledáno 20. 9. 2016.

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/zprava/626018 ,
vyhledáno 20. 9. 2016.

<http://infocentrum.horice.org/o-meste/pamatky/kostel-narozeni-panny-marie>,
vyhledáno 16. 12. 2016.

<http://www.50801.cz/HTML/SOCHY.htm>, vyhledáno 16. 12. 2016.

http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-usti/?adresar=CZ_225204010_0044_x00001&strana=1&nadpis=CZ_225204010_0044_x00001, vyhledáno 16. 3. 2017.

<http://www.biblenet.cz/> , vyhledáno 16. 3. 2017.

<http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/035/522/2619267551>, vyhledáno 22. 4. 2017.

<http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/186/217/3281G0281118>, vyhledáno 22. 4. 2017.

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Nowa_Wie%C5%9B_\(powiat_k%C5%82odzki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Nowa_Wie%C5%9B_(powiat_k%C5%82odzki)) ,
vyhledáno 26. 4. 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Jakob_Carova , vyhledáno 26. 4. 2017.

<http://www.klodzko.pl/cs/pro-turisty/kladske-pamatky/116-muzem-kladska>,
vyhledáno 26. 4. 2017.

<http://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/2850-putovani-po-stopach-historie-dieceze.html>,
vyhledáno 26. 4. 2017.

<http://www.hornijeleni.cz/image.php?nid=1032&oid=90831&width=450&height=675>,
vyhledáno 10. 5. 2017.

http://www.brehy.eu/wp-content/gallery/pamatky/s_rbsochaas.jpg,
vyhledáno 10. 5. 2017.

<http://www.zamekzdar.cz/dolni-hrbitov/>,
vyhledáno 10. 5. 2017.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/%C4%8Cesk%C3%BD_Krumlov_-_Pests%C3%A4ule_-_Johannes.jpg,
vyhledáno 15. 8. 2017.

<http://www.biblenet.cz/app/bible/passage?passagePath.path=lukas%201,46-55>,
vyhledáno 11. 9. 2017.

http://www.vybezek.eu/images/stories/ivo/2016/03/sloup_hradec_kralove/DSC_8089.JPG,
vyhledáno 11. 9. 2017.

<http://www.miros50.estranky.cz/img/mid/2089/0102.jpg>,
vyhledáno 11. 9. 2017
vyhledáno 11. 9. 2017

<http://pamatkovykatalog.cz/?element=15065862&action=element&presenter=ElementsResults>,
vyhledáno 4. 11. 2017.

<http://www.rimov.cz/pamatky/krizova-cesta/>,
vyhledáno 6. 11. 2017.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Poutn%C3%AD_cesta_z_Prahy_do_Star%C3%A9_Boleslavi,
vyhledáno 6. 11. 2017.

<https://www.nockostelu.cz/?pg=kost965>,
vyhledáno 14. 11. 2017.

<http://www.klasterkraliky.cz/fotogalerie/letecke-snimky-podzim-2017>,
vyhledáno 15. 11. 2017.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/83/Hastal_stare_mesto_intrier_11.jpg, vyhledáno 27. 11. 2017.

14. Seznam obrazové přílohy

[1] Králíky, klášter Hora Matky Boží, (1696–1710) po 1846, letecký pohled. Převzato z: <http://www.klasterkraliky.cz/fotogalerie/letecke-snimky-podzim-2017>, vyhledáno 15. 11. 2017.

[2] Králíky, klášter Hora Matky Boží, (1696–1710) po 1846, letecký pohled. Převzato z: <http://www.klasterkraliky.cz/fotogalerie/letecke-snimky-podzim-2017>, vyhledáno 15. 11. 2017.

[3] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, plán klášterního komplexu, lavírovaná perokresba, konec 17. století. Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck, Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.

[4] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, půdorys klášterního komplexu, lavírovaná perokresba, konec 17. století. Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck, Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.

[5] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, půdorys budovy konventu druhé podlaží, lavírovaná perokresba, konec 17. století. Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck, Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.

[6] Neznačeno, titulní strana rukopisu *Montis Sanctissimae Matris Dei prope Grulichium*, perokresba, kolem poloviny 18. století. Muzeum Česká Lípa, signatura RK–135, inv. č. 52 399.

[7] Johann Daniel Herz, rytina s pohledem na klášter Hora Matky Boží v Králíkách, první polovina 18. století, dole výřez z rytiny. Převzato z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/035/522/2619267551>, vyhledáno 22. 4. 2017.

[8] F. Hördler, Ursprung des heilig Gnadenortes auf dem Muttergottesberge bei Grulich in Boehmen (...), grafika, 19. století. SOA Zámorsk, Řád servitů Králíky 1696–1882, inventář 1962, kart. č. 5, inv. č. 176.

[9] Franz Wagner, Der grosse Brand des Servittenklosters und Wallfahrtskirche auf dem Muttergottesberge bei Grulich, grafika, kolem poloviny 19. století. SOA Zámorsk, Řád servitů Králíky 1696–1882, inventář 1962, kart. č. 5, inv. č. 176.

- [10] Neznačeno, pohled na klášterní komplex Hora Matky Boží v Králíkách se stručným záznamem z dějin kláštera, kresba, asi konec 19. století. Provinzarchiv des Servitenordens Innsbruck, Über die Provinz Böhmen, sign. L II 8.
- [11] Neznačeno, podobizna biskupa Tobiáše Jana Beckera, olej na plátně, 70. léta 18. století. Převzato z: Jana Croÿ, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence. K 350. výročí založení Biskupství královéhradeckého*, Hradec Králové 2014.
- [12] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, průčelí. Foto: Martina Pecháčková
- [13] Králíky, klášter Hora Matky Boží, (1696–1710) po 1846, letecký pohled. Převzato z: <http://www.klasterkraliky.cz/fotogalerie/letecke-snimky-podzim-2017>, vyhledáno 15. 11. 2017.
- [14] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér. Foto: Martina Pecháčková
- [15] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér. Foto: Martina Pecháčková
- [16] Neznačeno, milostný obraz Panny Marie z hlavního oltáře, nedatováno, olej na plátně, pokryto stříbrným plechem. Foto: Martina Pecháčková
- [17] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie – kaple sv. Peregrina, (1696–1700) po 1846, interiér. Foto: Martina Pecháčková
- [18] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie – kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, 1696–1700, interiér. Foto: Martina Pecháčková
- [19] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér, levá strana hlavní lodi. Foto: Martina Pecháčková
- [20] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér, pohled na kruchtu. Foto: Martina Pecháčková
- [21] Neznačeno, anděl s kropenkou – pravý, kolem 30. let 18. století, pískovec, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie. Foto: Martina Pecháčková
- [22] Neznačeno, anděl s kropenkou – levý, kolem 30. let 18. století, pískovec, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Králíkách. Foto: Martina Pecháčková
- [23] Karel Prantl nebo Jan Albert Devoty, anděl s kropenkou, kolem 30. let 18. století, pískovec, kostel sv. Václava v Žamberku. Převzato z: Zuzana Kreuselová, *Kostel sv.*

Václava v Žamberku (diplomová práce), Ústav dějin křesťanského umění KTFUK, Praha 2015.

[24] Řehoř Thény, anděl Posledního soudu, kolem 30. let 18. století, pískovec, Dolní hřbitov Žďár nad Sázavou. Převzato z: <http://www.zamekzdar.cz/dolni-hrbitov/>, vyhledáno 10. 5. 2017.

[25] Karel Prantl, Anděl strážce, kolem 30. let 18. století, pískovec, Horní Jelení. Převzato z: <http://www.hornijeleni.cz/image.php?nid=1032&oid=90831&width=450&height=675>, vyhledáno 10. 5. 2017.

[26] Anděl strážce, kolem 30. let 18. století, pískovec, Rohovládova Bělá. Převzato z: http://www.brehy.eu/wp-content/gallery/pamatky/s_rbsochaas.jpg, vyhledáno 10. 5. 2017.

[27] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, severozápadní strana ambitů se schodištěm a kaplemi. Foto: Martina Pecháčková

[28] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, ambity, pohled z nádvoří. Foto: Martina Pecháčková

[29] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, ambity, vstupní brána se sochou Panny Marie, pohled z nádvoří. Foto: Martina Pecháčková

[30] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, pohled do interiéru ambitů. Foto: Martina Pecháčková

[31] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, pohled do interiéru ambitů. Foto: Martina Pecháčková

[32] Králíky, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, 1700, kamenný portál. Foto: Martina Pecháčková

[33] Králíky, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, 1700, kamenný portál a schodiště se dvěma kaplemi. Foto: Martina Pecháčková

[34] Neznačeno, socha Panny Marie – Immaculata, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu směrem do nádvoří. Foto: Martina Pecháčková

[35] Neznačeno, sousoší Archanděla Michaela potírajícího ďábla, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, průčelní strana portálu. Foto: Martina Pecháčková

- [36] Neznačeno, socha andílka – pravý, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, průčelní strana portálu. Foto: Martina Pecháčková
- [37] Neznačeno, socha andílka – levý, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, průčelní strana portálu. Foto: Martina Pecháčková
- [38] Neznačeno, socha andílka, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, Nádvoří poutníků. Foto: Martina Pecháčková
- [39] Neznačeno, socha Panny Marie v aureole, kolem 1705–1708, pískovec, biskupská rezidence v Hradci Králové. Převzato z: Jana Croÿ, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence. K 350. výročí založení Biskupství královéhradeckého*, Hradec Králové 2014.
- [40] Neznačeno, socha Panny Marie, asi 30. léta 18. století, pískovec, Hořice. Převzato z: <http://www.50801.cz/HTML/SOCHY.htm>, vyhledáno 16. 12. 2016.
- [41] Matěj Václav Jäckel, andílek se symboly Posledního soudu, 1720–1721, lipové dřevo, kostel sv. Markéty v Břevnově, výzdoba zpovědnice. Převzato z: Jana Tischerová, *Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655–1738*, Praha 2013.
- [42] Matěj Václav Jäckel, Immaculata, 1709–1711, pískovec, sloup Nejsvětější a dědičným hříchem Neposkvrněné Matky Boží v Českém Krumlově. Převzato z: Jana Tischerová, *Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655–1738*, Praha 2013.
- [43] Matěj Václav Jäckel, sv. Jan Evangelista, 1709–1711, pískovec, sloup Nejsvětější a dědičným hříchem Neposkvrněné Matky Boží v Českém Krumlově. Převzato z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/%C4%8Cesk%C3%BD_Krumlov_-_Pests%C3%A4ule_-_Johannes.jpg, vyhledáno 15. 8. 2017.
- [44] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – průčelí, začátek 18. století, Nádvoří poutníků. Foto: Martina Pecháčková
- [45] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – boční pohled, začátek 18. století, Nádvoří poutníků. Foto: Martina Pecháčková
- [50] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – interiér, začátek 18. století, Nádvoří poutníků. Foto: Martina Pecháčková
- [51] Králíky, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje, kolem 1704. Foto: Martina Pecháčková
- [52] Neznačeno, socha krále Davida, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje. Foto: Martina Pecháčková

- [53] Neznačeno, socha proroka Izaiáše, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje. Foto: Martina Pecháčková
- [54] Neznačeno, socha sv. Jana Křtitele, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje. Foto: Martina Pecháčková
- [55] Neznačeno, socha sv. Lukáše, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje. Foto: Martina Pecháčková
- [56] Králíky, klášter Hora Matky Boží, kaple v aleji, asi 1704. Foto: Martina Pecháčková
- [57] Králíky, klášter Hora Matky Boží, kaple v aleji interiér, asi 1704. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.
- [58] Neznačeno, sousoší Krista na hoře Olivetské, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do první kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.
- [59] Neznačeno, sousoší Krista na hoře Olivetské, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková
- [60] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do druhé kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.
- [61] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, socha Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková
- [62] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, první zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková
- [63] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, druhý zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková
- [64] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, třetí zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[65] Neznačeno, sousoší Zjetí Krista, čtvrtý zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[66] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do třetí kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[67] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, socha Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[68] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, první biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[69] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, druhý biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[70] Neznačeno, sousoší Ecce Homo, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do čtvrté kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[71] Neznačeno, sousoší Ecce Homo, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[72] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do páté kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[73] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[74] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[75] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[76] Neznačeno, sousoší Svlékání Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do šesté kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[77] Neznačeno, sousoší Svlékání Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[78] Neznačeno, sousoší Ukřižování, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do sedmé kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[79] Neznačeno, sousoší Ukřižování, Kristus na kříži, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[80] Neznačeno, sousoší Ukřižování, Panna Marie, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[81] Neznačeno, sousoší Ukřižování, sv. Jan, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[82] Neznačeno, sousoší Ukřižování, sv. Marie Magdalena, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[83] Neznačeno, sousoší Oplakávání, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do osmé kaple. Převzato z: NPÚ Pardubice, kopie fotografické dokumentace.

[84] Neznačeno, sousoší Oplakávání, Kristus se sv. Marií Magdalenou, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[85] Neznačeno, sousoší Oplakávání, sv. Marie Magdalena, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[86] Neznačeno, sousoší Oplakávání, Panna Maria, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[87] Neznačeno, sousoší Oplakávání, sv. Jan, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[88] Neznačeno, sousoší Oplakávání, anděl s pixidou, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi. Foto: Martina Pecháčková

[89] F. I. Weiss, Ukřižovaný Kristus, kolem 1740, lipové dřevo, původně z dominikánského kláštera sv. Jiljí na Starém Městě, archiv NG. Převzato z: Jana Tischerová, *František Ignác Weiss. Sochař pozdního baroka 1690–1756*, Praha 2007.

[90] F. I. Weiss, andělé z hlavního oltáře, kolem 1734–1738, dominikánský klášter sv. Jiljí na Starém Městě v Praze. Převzato z: Jana Tischerová, *František Ignác Weiss. Sochař pozdního baroka 1690–1756*, Praha 2007.

15. Obrazová příloha

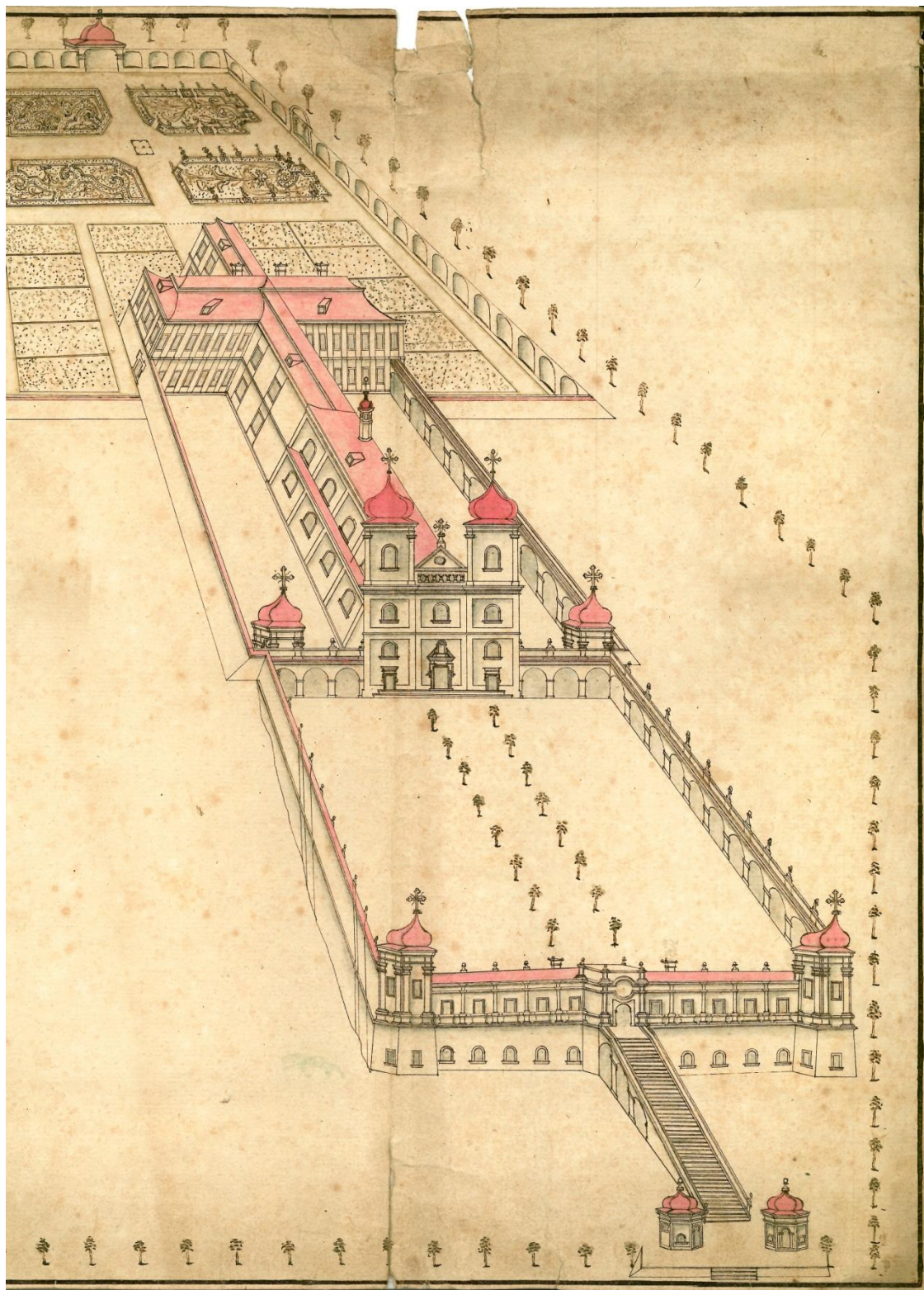
[1] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, letecký pohled.

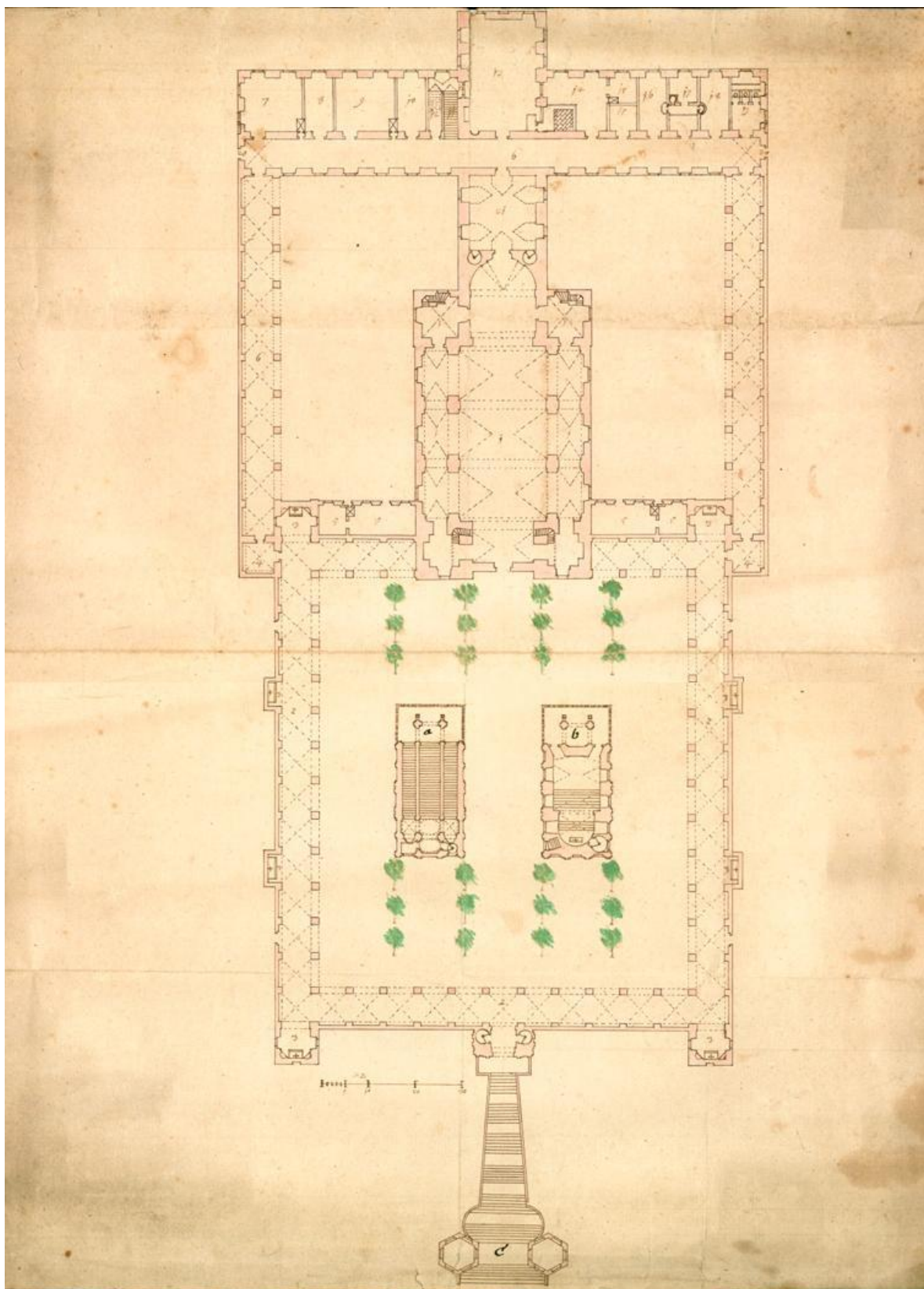
[2] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, letecký pohled.

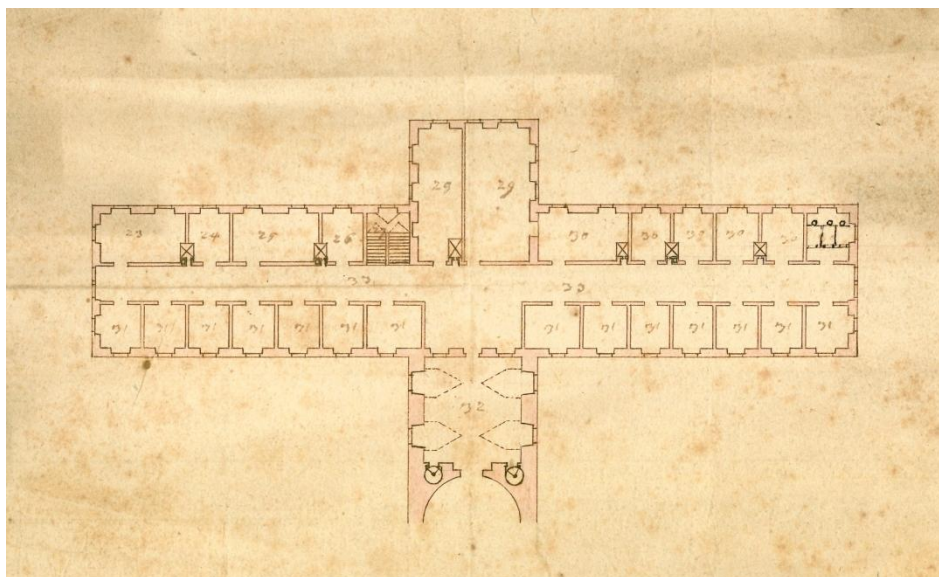
[3] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, plán klášterního komplexu, lavírovaná perokresba, konec 17. století.

[4] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, půdorys klášterního komplexu, lavírovaná perokresba, konec 17. století.

[5] Neznačeno, Králíky, Hora Matky Boží, půdorys budovy konventu druhé podlaží, lavírovaná perokresba, konec 17. století.

[6] Neznačeno, titulní strana rukopisu *Montis Sanctissimae Matris Dei prope Grulichium*, perokresba, kolem poloviny 18. století.

[7] Johann Daniel Herz, rytina s pohledem na klášter Hora Matky Boží v Králíkách, první polovina 18. století, dole výřez z rytiny.

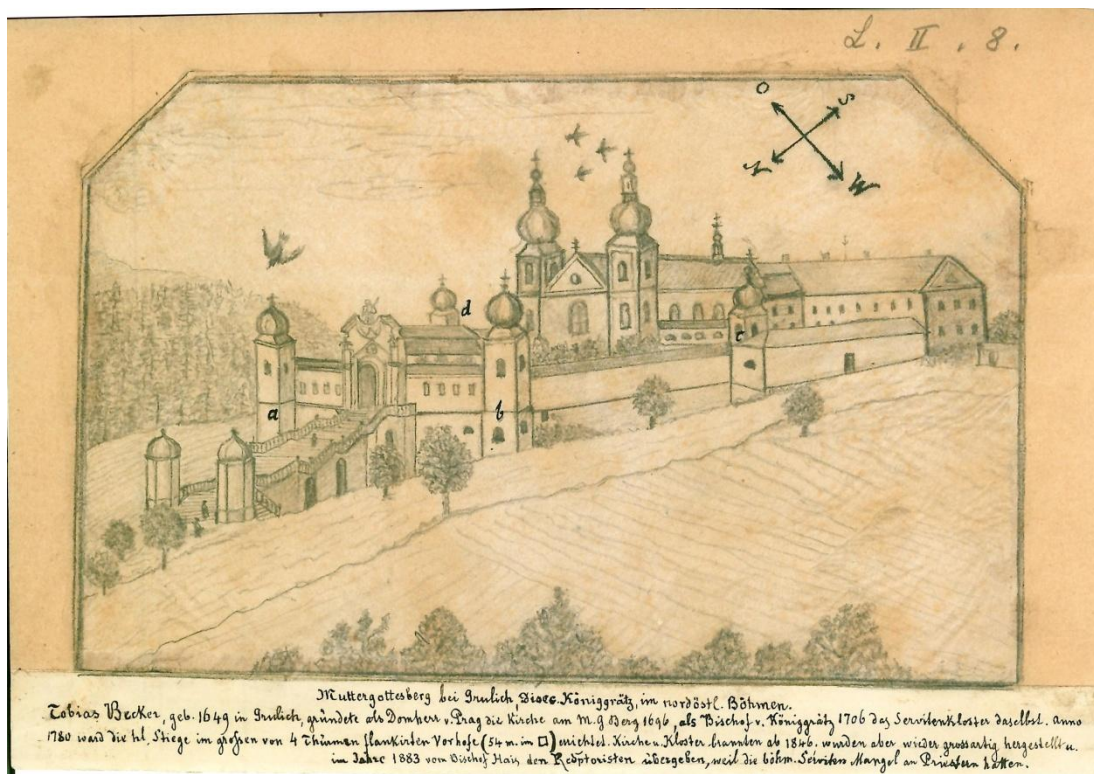
[8] F. Hördler, Ursprung des heilig Gnadenortes auf dem Muttergottesberge bei Grulich in Boehmen (...), grafika, 19. století.

[9] Franz Wagner, Der grosse Brand des Servitenklosters und Wallfahrtskirche auf dem Muttergottesberge bei Grulich, grafika, kolem poloviny 19. století.

[10] Neznačeno, pohled na klášterní komplex Hora Matky Boží v Králíkách se stručným záznamem z dějin kláštera, kresba, asi konec 19. století.

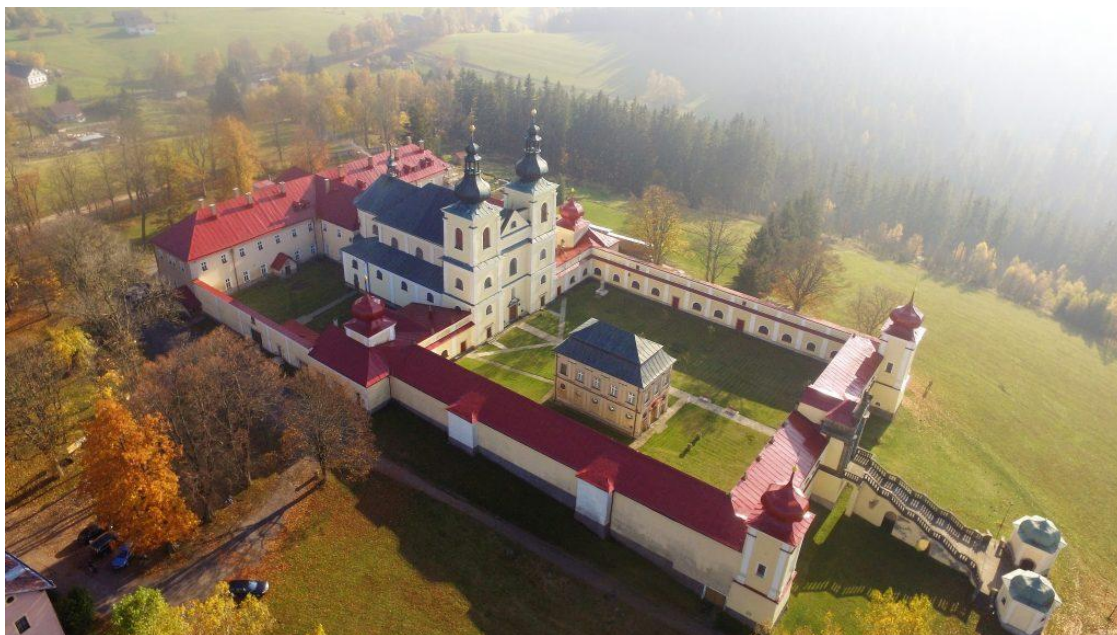
[11] Neznačeno, podobizna biskupa Tobiáše Jana Beckera, olej na plátně, 70. léta 18. století.

[12] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, průčelí.

[13] Králíky, klášter Hora Matky Boží, (1696–1710) po 1846, letecký pohled.

[14] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér.

[15] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér.

[16] Neznačeno, milostný obraz Panny Marie z hlavního oltáře, nedatováno, olej na plátně, pokryto stříbrným plechem.

[17] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér kaple sv. Peregrina.

[18] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1696–1700, interiér kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

[19] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1696–1700, interiér, levá strana hlavní lodi.

[20] Králíky, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, (1696–1700) po 1846, interiér, pohled na kruchtu.

[21, 22] Neznačeno, anděl s kropenkou – pravý, anděl s kropenkou – levý, kolem 30. let 18. století, pískovec, klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Králíkách.

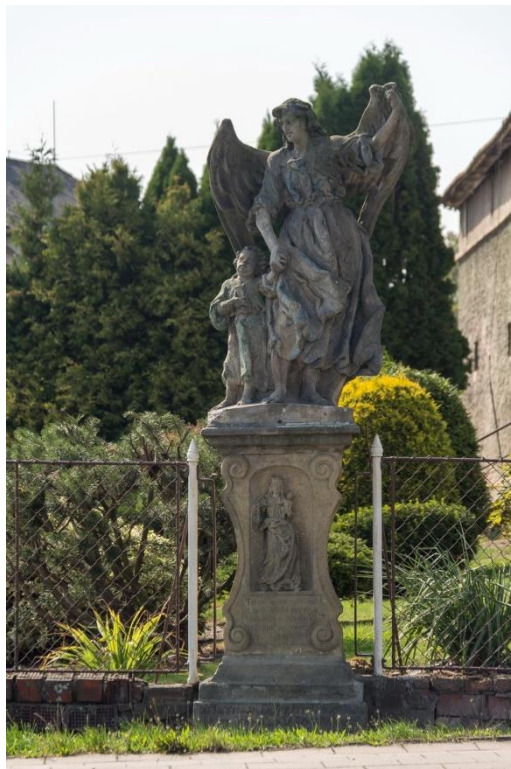
[23] Karel Prantl nebo Jan Albert Devoty, anděl s kropenkou, kolem 30. let 18. století, pískovec, kostel sv. Václava v Žamberku.

[24] Řehoř Thény, anděl Posledního soudu, kolem 30. let 18. století, pískovec, Dolní hřbitov Žďár nad Sázavou.

[25] Karel Prantl, Anděl strážce, kolem 30. let 18. století, pískovec, Horní Jelení.

[26] Neznačeno, Anděl strážce, kolem 30. let 18. století, pískovec, Rohovládova Bělá.

[27] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, severozápadní strana ambitů se schodištěm a kaplemi.

[28] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, ambity, pohled z nádvoří.

[29] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, ambity, vstupní brána se sochou Panny Marie, pohled z nádvoří.

[30] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, pohled do interiéru ambitů.

[31] Králíky, klášter Hora Matky Boží, 1696–1710, pohled do interiéru ambitů.

[32] Králíky, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, 1700, kamenný portál.

[33] Králíky, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, 1700, kamenný portál a schodiště se dvěma kaplemi.

[34] Neznačeno, socha Panny Marie – Immaculata, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu směrem do nádvoří.

[35] Neznačeno, sousoší Archanděla Michaela potírajícího ďábla, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, průčelní strana portálu.

[36, 37] Neznačeno, socha andílka – pravý, socha andílka – levý, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, hlavní vstup do areálu, průčelní strana portálu.

[38] Neznačeno, socha andílka, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, Nádvoří poutníků.

[39] Neznačeno, socha Panny Marie v aureole, kolem 1705–1708, pískovec, biskupská rezidence v Hradci Králové.

[40] Neznačeno, socha Panny Marie, asi 30. léta 18. století, pískovec, Hořice.

[41] Matěj Václav Jäckel, andílek se symboly Posledního soudu, 1720–1721, lipové dřevo, kostel sv. Markéty v Břevnově, výzdoba zповědnice.

[42] Matěj Václav Jäckel, Immaculata, 1709–1711, pískovec, sloup Nejsvětější a dědičným hříchem Neposkvrněné Matky Boží v Českém Krumlově.

[43] Matěj Václav Jäckel, sv. Jan Evangelista, 1709–1711, pískovec, sloup Nejsvětější a dědičným hříchem Neposkvrněné Matky Boží v Českém Krumlově.

[44] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – průčelí, začátek 18. století, Nádvoří poutníků.

[45] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – boční pohled, začátek 18. století, Nádvoří poutníků.

[50] Králíky, klášter Hora Matky Boží, Kaple svatých schodů – interiér, začátek 18. století, Nádvoří poutníků.

[51] Králíky, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje, kolem 1704.

[52] Neznačeno, socha krále Davida, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje.

[53] Neznačeno, socha proroka Izaiáše, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje.

[54] Neznačeno, socha sv. Jana Křtitele, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje.

[55] Neznačeno, socha sv. Lukáše, kolem 1705, pískovec, klášter Hora Matky Boží, vstupní brána do aleje.

[56] Králíky, klášter Hora Matky Boží, kaple v aleji, asi 1704.

[57] Králíky, klášter Hora Matky Boží, kaple v aleji interiér, asi 1704.

[58] Neznačeno, sousoší Krista na hoře Olivetské, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do první kaple.

[59] Neznačeno, sousoší Krista na hoře Olivetské, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[60] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do druhé kaple.

[61] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, socha Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[62] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, první zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[63] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, druhý zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[64] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, třetí zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[65] Neznačeno, sousoší Zajetí Krista, čtvrtý zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[66] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do třetí kaple.

[67] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, socha Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[68] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, první biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[69] Neznačeno, sousoší Bičování Krista, druhý biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[70] Neznačeno, sousoší Ecce Homo, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do čtvrté kaple.

[71] Neznačeno, sousoší Ecce Homo, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[72] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do páté kaple.

[73] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[74] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, zbrojnoš, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[75] Neznačeno, sousoší Kristus a Veronika, biřic, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[76] Neznačeno, sousoší Svlékání Krista, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do šesté kaple.

[77] Neznačeno, sousoší Svlékání Krista, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[78] Neznačeno, sousoší Ukřižování, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do sedmé kaple.

[79] Neznačeno, sousoší Ukřižování, Kristus na kříži, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[80] Neznačeno, sousoší Ukřižování, Panna Marie, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[81] Neznačeno, sousoší Ukřižování, sv. Jan, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[82] Neznačeno, sousoší Ukřižování, sv. Marie Magdalena, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[83] Neznačeno, sousoší Oplakávání, po1704, lipové dřevo, klášter Hora Matky Boží v Králíkách, kopie fotografie s pohledem do osmé kaple.

[84] Neznačeno, sousoší Oplakávání, Kristus se sv. Marií Magdalenou, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[85] Neznačeno, sousoší Oplakávání, sv. Marie Magdalena, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[86] Neznačeno, sousoší Oplakávání, Panna Maria, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[87] Neznačeno, sousoší Oplakávání, sv. Jan, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[88] Neznačeno, sousoší Oplakávání, anděl s pixidou, po1704, lipové dřevo, původně z kaplí kláštera Hora Matky Boží v Králíkách, dnes kostel sv. Mikuláše ve Vraclavi.

[89] F. I. Weiss, Ukřižovaný Kristus, kolem 1740, lipové dřevo, původně z dominikánského kláštera sv. Jiljí na Starém Městě, archiv NG.

[90] F. I. Weiss, andělé z hlavního oltáře, kolem 1734–1738, dominikánský klášter sv. Jiljí na Starém Městě v Praze.

16. Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Martina Pecháčková
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	doc. Martin Pavlíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Poutní areál Hora Matky Boží v Králíkách a jeho stavebník – královéhradecký biskup Tobiáš Jan Becker
Název v angličtině:	The Pilgrimage Complex Hora Matky Boží in Králíky and Project Owner – Tobiáš Jan Becker Bishop from Hradec Králové
Anotace práce:	Práce představuje poutní areál Hory Matky Boží v Králíkách. Zabývá se historií a popisem klášterního kostela, přilehlých ambitů, klášterních budov, kaplí v aleji a jejich sochařskou výzdobou. Uvádí informace o životě a mecenátu královéhradeckého biskupa Tobiáše Jana Beckera. Věnuje se řádu servitů a kongregaci redemptoristů, kteří klášter spravovali. Problematika autorství poutního areálu a jeho sochařské výzdoby je řešena pomocí formálně stylové analýzy a srovnání. Na závěr jsou uvedena díla, jež vznikla v souvislosti se stavebnickou činností biskupa Tobiáše Jana Beckera a možné inspirační zdroje pro architektonickou podobu areálu a jeho sochařskou výzdobu v Českém prostředí.
Klíčová slova:	Klášter, Hora Matky Boží, Králíky, Tobiáš Jan Becker, řád servitů, řád redemptoristů, baroko, barokní architektura, barokní sochařství
Anotace v angličtině:	The diploma thesis introduces the pilgrimage site called the Mountain of Mother of God in Králíky. The thesis deals with its history and description of monastery church, adjacent cloister, monastic buildings, chapels in alley and its sculptural decoration. It informs about life and auspice of Tobiáš Jan Becker, the bishop of Hradec Králové. It deals with Servite order and the Congregation of Redemptoris, who administrated the monastery. The dispute over autorship of pilgrimage site and its sculptural decoration is dealt with formal-stylistic analysis and comparison. In the conclusion of the thesis there are works created in connection with Tobiáš Jan Becker's construction action and possible inspirational sources for architectural style of pilgrimage site and its sculptural decoration in Czech surroundings.

Klíčová slova v angličtině:	Monastery, pilgrimage site, Mountain of Mother of God, Králíky, Tobiáš Jan Becker, Servite order, Congregation of Redemptoris, baroque, baroque architecture, baroque sculpture
Přílohy vázané v práci:	90 vyobrazení, rozšířená obrazová příloha na CD
Rozsah práce:	166 stran
Jazyk práce:	čeština